

KRÚDY GYULA

Primadonna

REGÉNYES TÖRTÉNET
PÁLMAY ILKÁRÓL,
AKI MEGHÓDÍTOTTA A VILÁGOT

MÓRA FERENC KÖNYVKIADÓ

FÜLEKI ZSUZSA RAJZAIVAL

© Móra Ferenc Könyvkiadó, 1988

ELSŐ FEJEZET

A zárdából az út a színpadra vezet

Ama messzi világinak mentén, amely országutakon őszi időben olyan keservesen nyikorognak a megfélemezett szilvás szekerek: arra Kassa, Eperjes és Ungvár felé egy hegedűhúrszin hajú, varkocsos és papucsos kisleány várta valamikor a berzencci szilvás szekereket, mert a legnagyobb élmény még akkor az volt az életében, ha a köténytét megölthette szilvával.

Igaz, hogy a kisleánynak a szilvás szekerek várásán kívül egyéb teendője is lett volna, de ezek az egyéb teendők nem sok örömet hoztak neki. Így például télen, amikor néha a kis csizmacska is beleragad a mély hóba: a kassai apácák kolostorába kellett járogatni, hogy a szigorú, de jószágos nénéktől megtanuljon egyet-mást ama tudományok közül, amelyekre életében szüksége lehet - így például a betűvetést is. Az ő írása is olyan volt, mint azoké a leánykáké, akik kolostorban tanultak meg írni: olyan nagy bajuszkuk és szakálluk volt a betűknek, mint a szent embereknek.

Miután a kisleánynak édesanyja nem volt, teendői közé tartozott, hogy nyaranta, amikor a jó apácák szabadlábra helyezik a növendékeiket, a nagyanyja lábánál üldögéljen egy hideg ungvári

házban. Ez a nagymama, bizonyos Fekésházi Terézia, "az udvarhölgy" név alatt szerepelt a hétszilvafás Petráss családban. Valóban udvarhölgy volt-e Fekésházi Terézia? Ez most nem tartozik szorosan a történethez; annyi bizonyos, hogy a familiában igen féltek a szigorú öreg asszonyságtól, egyúttal büszkék is voltak Téréziára.

- Majd igazi úrnőt nevelek ebből a szilvás szekerek után koncsorgó vadócból - fogadkozott "az udvarhölgy", és egyetlenegyszer sem engedte meg a gondjaira bízott Ilkának, hogy a gyors Ung folyóban megfürödjön. Ilka ezért mérhetetlenül unatkozott a nagymama lábánál, mert egyebet sem hallott tőle, mint hogy nem tud helyesen ülni, derekát nem tartja elég egyenesen, vállait nem feszíti hátra...

- Könnyű a nagymamának. Nagymama miderben van! - vágta oda egyszer a kis Ilka.

- Talán már te is midért szeretnél viselni, te béka? - pattant fel "az udvarhölgy", és nyomban levelet irt Ilka apjának, hogy a gyermek milyen gondolatokat forgat a fejében. Ilka pedig elbújt a fáskamrába, és ott sírdogálva gondolt halott édesanyjára, aki életében mindig szép piros ruhában járatta. A szép, szomorú asszony elszállott a földről, és Ilkának ettől a naptól kezdve feketében kellett járni.

A nagymama levelének vétele után csakhamar megérkezett Ung várra Petráss úr, aki kataszteri mérnök volt Kassán, és éppen olyan szakálla volt, mint ez idő tájt a mérnököknek Magyaror-

szagon. Mérnöknek, doktornak szakállt kellett viselnie, hogy a paraszt higgyen neki.

- Úgyis őszre jár az idő - mondotta Petráss úr hazaviszem Ilkát Kassára.

- Csak annyit mondok neked, vőm uram - szólt "az udvarhölgy" -, hogy jól vigyázz erre a leányra, mert ebben gonosz hajlamok rejtőznek.

Mit gondolt a nagymama a gonosz hajlamok felett? Bizonyosan a méderügyet nem tudta elfelejteni. Ilka azonban boldogan menekült a nagymamától, akár a szigorú apáca nénékhez is, úgysem volt még egészen tisztában a Z betű bajszával, szakállával.

Abban az időben még nemigen járt vonat ezen a környéken, szekeren utazott Ilka apjával Ungvárról Kassa felé. Szép, derék országút ez. Az útban jegenyefás falvak mutatkoznak. A falvak végén vagy közepén francia fedelű nemesi házak, amelyeknek kapujára 'különböző címerek voltak kifaragva.

- Ez is a Petrássoké volt valamikor - mondogáttá Ilka apja a kocsikulcsban. Úgy látszik, ezen a vidéken minden a Petrássoké volt valaha. Mint ez már a felvidéki famíliák legendáiban szokott lenni. Sajnos, Petráss úr már nem örökölt többet őseitől, mint a tótos akcentust, amellyel a magyar nyelvet beszélte. Ugyanezért Ilka lánya is, mint tósgyökeres felvidéki leány, mindig kicsit "tótocskázott", amikor beszédre nyitotta a száját.

Haladt a szekér hegynek fel, völgynek le, a lovacskák olyan hűségesen mentek, mintha az

Óperenciás-tengerig megállni sem akarnának. Itt-ott egy útszéli kápolna köszöngetett a késői aratásból itt maradt rozsvirágos koszorújával. Ilka, mint ezt az apácáknál tanulta, mindig nagyot köszönt a szenteknek. És estefele Eperjesre értek.

A piac közepén nagy kocsmaház állott, és Petráss úr már a kocsiról észrevette, hogy a kocsmatágas kapujára mindenféle piros és zöld cédulák vannak kiragasztva.

- Úgy látszik, színészek vannak a városban! - mondta, és hümmögve elgondolkozott. Valóban Lászy Vilmos színigazgató és társulata kérte a színes cédulákon a nagyérdemű közönség támogatását.

- Kassán a hivatalom miatt úgysem érek rá színházba járni, neked pedig nem szabad színházba menni az apácák tilalma miatt. Csaljuk meg az apácákat! - indítványozta a leányának Petráss úr, aki meglehetősen vidám ember volt a kocszmák környékén. (Persze, csak módjával, amint egy szakállas mérnökhöz illik.)

Ilka tizennégy esztendő volt akkor - hogyne esett volna bele a csínytevésbe.

Estére tehát a színházba mentek.

Bizony azt már senki sem tudná megmondani, hogy mit játszott azon az estén Lászy Vilmos színigazgató és társulata, amikor Ungvárról kis szekéren Eperjesre érkezett a Petráss Ilka nevű sárga hajú, pulykatojáskepű, zörgő csontú kassai apácánövendék. Valószínűleg olyan színdarabot, amelyben a komikusnak lengedező, fújható,

nagy kócbajuszt kellett felragasztania, mert csak az ilyen előadásnak volt komoly sikere.

És Ilka valóban majdnem nevetlenséget követett el, amikor a komikust a színpadon játszani látta. Úgy kacagott, hogy csaknem megfélekedett magáról.

Na de hát nincsen annyi taps a világon, amelynek kedvéért az öröklétig tartana bármely színpadi produkció... Másnap Ilka és apja már útban voltak hazafelé Kassára, a szekérke megint gurult a leánykával a messzi, ismeretlen élet felé. Ki tudná, hogy merre visz az út az első eperjesi színelőadásról? Nem sejtette azt egyik sem a kocsikét utasa közül.

Csak annyi bizonyos, hogy Petráss Ilka kassai zárdanövendék mind kevesebbet nézegetett az útközben feltűnedező szilvás szekerek után. Eszébe se jutott kötényt kényeztetni és szilvával megrakni.

Egypár hét múlva a kassai vendégfogadó falán jelentek meg azok a jellegzetes piros és zöld cédulák, amelyeket Petráss Ilka már Eperjesen látott. Valóban a fáradhatatlan Lászy Vilmos érkezett meg társulatával.

- Apám, én színésznő szeretnék lenni! - rontott rá apjára egy vasárnapon Petráss Ilka, amikor a zárdából atyja látogatására kiengedték.

A mérnök nagyot nézett. Ő azt hitte, hogy leánya ott a hűvös, csendes kolostorban réges-régen elfelejtette az eperjesi kalandot. Ki hitte volna, hogy egy nagy bajuszú komikusnak ilyen hatása lesz egy fejlődő Szívre?

- Talán te is bajuszt akarsz ragasztani? - kér-

dezte Petráss mérnök úr még mindig tréfálkozva.

- Nem, apám, én primadonna akarok lenni!

No, hát erre már valóban nevetni kellett annak, akinek egy csepp józan esze van. Petráss úr is nevetett.

- Ezzel a fizimiskával akarsz primadonna lenni? - kérdezte az éretlen szilvához hasonlatos arculatú leánykát.

- Én hallottam, hogy a színésznők szép pirosra és fehérre festik magukat.

(Vajon hol hallhatta ezt Ilka ott a zárdában?)

- Ezekkel a pipaszárlábakkal? - folytatta a mérnök. - Nem emlékszel, hogy az eperjesi primadonnának, a szép Erdélyi Mariettának milyen gyönyörű lábszárai voltak a trikóban?

(Ezt persze a szakállas mérnök úr figyelte meg.)

~ Majd kitömöm szalvétával a harisnyámat - felelt elszántan Ilka.

A mérnök most már nem nevetett, hanem komolyan így szólt leányához:

- Most nyomban visszamegy a zárdába, és tovább engedelmeskedel a jó nénéknek. Én pedig majd megtudom, hogy milyenek azok a feltételek, amelyek mellett valaki színésznő lehet. A színtársulat úgylis abba a kocsmába jár ebédelni, amelyik kocsmába én járok. Már ismerek is közülük egyet, egy nyurga, ádámcsutkás fickót, a Szigligeti fiát.

- Azt ismerem én is, de csak látásból - kotytyantotta ki a leányka.

- Mondhatom, hogy kevés részegesebb frátert láttam az életemben - dörögte rosszkedvűen a mérnök.

- De nagy művész a fickó, azonkívül fia a híres írónak, Szigligeti Edének - replikázott a leányka.

- Honnan tudod te mindezt? - dörrent most fel Petráss úr. - Micsoda rend van abban a zárdában, hogy a leányokat ilyenre tanítják?

- Ne haragudj, apus - hízelkedett most a kisasszony, atyja szakállát simogatva, - A külső növendékek hoznak híreket a városból. Egyik-másik már látta Szigligeti Jóskát játszani is. Azt mondják, hogy olyan előkelő, mint egy herceg.

- Különösen mikor iszik - mormogta magában Petráss úr.

Ámde sehogy se tudta elfelejteni egyetlen leánya szavait, ugyanazért egyik estén, amikor betért a Jámbor utazóhoz címzett vendéglőbe vacsorázni, az ott időző szintársulati tagok közül asztalához kérte Szigligeti József urat.

A művész valóban nagyon előkelő férfiú volt, amíg józan volt.

De ez estefelé mind ritkábban történt meg vele, mert minden előkelősége mellett kénytelen volt élni a vándorszínészek vadvirágos és tisztátalan életét.

Petráss mérnök úr jó darabig borongva nézte az ifjú művészt, aki az ő egyetlen leánya szívét megigézte.

- A leányom színésznő szeretne lenni - szólt hosszas hallgatás után a mérnök.

- Tudok róla - felelt váratlanul a színművész.

Petráss úr a nyakáig elvörösödött.

- Honnan tudja?

A művész nevetett.

- Kis város ez a Kassa. A mérnök úrnak és becses családjának itt sok ismerőse van. Mondják, hogy Ilka kisasszony nagyon tehetséges. Az Úristen is primadonnának teremtette.

- De uram, az én leányom csak egyetlenegy-szer volt színházban!

- Mindegy az - felelt mosolyogva Szigligeti Jóska. - Azóta azonban mindig színházat játszik a lányokkal, amikor a jó nőnek felügyelete elmúlik.

- Nekem erről fogalmam sem volt.

- No lássa, jó uram, nekem, a vad hajszolta, hazám szeretetében gyötrődő vándorkomédiásnak kellett jönni, hogy felvilágosítsam önt értékés leányáról. Kár azt a tehetséget véka alá rejteni. Én hajlandó vagyok a kisleányt a színészetre kitanítani, hiszen ez a mesterségem.

- És mennyi volna a díja? - kérdezte Petráss úr rendes ember módjára.

- Ha tehetséges valóban a leányka, akkor ingyen is szívesen vállalom a feladatot, hogy az imádott magyar művészetnek használjak vele. Tessék elhinni, hogy nagy dolog az a mi sors hajszolta életünkben, ha vándorlásaink közben egy gyemántszemre bukkanunk.

- És ha nem bizonyul tehetségesnek? - kérdezte reménykedve a mérnök.

- Akkor úgyse töltöm vele az időmet, amely drága. Nagyon sok színészt és színésznőt kell

nekem rendben tartani a társulatnál. Nagy feladat az enyém. Nemzeti misszió...

Miután a színművész ezen az estén már többször a pohár fenekére nézett, bőségesen omlottak belőle a szavak hivatása dicséretéről. Végül még maga a higgadt Petráss mérnök úr is hinni kezdte, hogy valami igen nagy dolog a vándorszínészet.

Mikor hazafelé ment a boltozatos, kongó, vénséges utcákon, meg-megállott a mérnök, mintha a régi házak rádólni akarnának.

- Az én leányom színésznő? Nem lehet az! - dörmögte magában, és elhessegette magától a gondolatot, mint valami rossz álmot.

De egypár nap múlva csörömpölő gyorsparaszttal megérkezik ám Ungvárról Fekésházi Terézia, a félelmetes "udvarhölgy".

- Mindent hallottam! - kiáltotta már a kocsiülésről. - Egy színészhez akarod férjhez adni az unokámat! (Ungvárra már ilyen formában érkezett meg a kassai posta.)

Petráss úr először életében szembeszállott az "udvarhölgy"-gyel.

- Ahhoz adom férjhez a lányomat, akihez akarom - felelt sarkára állva. - Az a fontos, hogy tehetséges, becsületes ember legyen a vőm.

A nagymama erre le sem szállott a kocsiról, csak ég felé emelte a két kezét.

- Egy színész! - kiáltotta torkaszakadtából. - Én legalábbis egy grófnak szántam!

...A sors útjai kiszámíthatatlanok. A szegény

"udvarhölgy" már nem érte meg, hogy később,
évek múlva az ő szándéka is valóra váljon.

Ebben a percben csak annyi volt bizonyos,
hogy egy sárga hajú, csúnya kis pesztonka főr-
májú leányka magában kuncogva nevetett a kas-
sai apácák zárdájában: milyen felfordulást sike-
rült neki előidézni a hétszilvafás, de nemes Pet-
ráss famíliában.

MÁSODIK FEJEZET

*amelyben Szigligetiné Pálmay Ilka elindul
világhódító útjára*

Mikor Petráss Ilka apjával a kassai színháznál bemutatkozás céljából megjelent, a színészek éppen egy tajtékpipára gyűjtöttek, amely pipával Hortobágyi urat, a sűgöt akarták kárpótolni elveszett pipájáért. A sűgó ugyanis kijelentette, hogy mindaddig nem sűg, amíg a pipaügyet nem rendezik vele.

Petráss mérnök úr maga is mindjárt egy pengő forinttal járult hozzá a sűgó pipájának az árához, mire Hortobágyi bácsi a sűgolyukban ülve megjegyezte:

- Csak meglátszik, ki az igazi úriember...

Ilkát a színészeknél minden lelkesedés nélkül fogadták.

Az öregebb színészek tovább támogatták a hátukkal azt a nagy hársfát, amely a színház udvarán nőtt. Beletrombitáltak nagy, tarka zsebkendőikbe, és tovább várták a direktort, aki a városba ment pénz után. A színésznők egy másik fa alatt csoportosultak, és azzal foglalkoztak, hogy lenézték egymást. Szigligeti Jóska, akit Petrássék kerestek, még nem jött el a színházba - valamerre dorbézolt az éjszaka, amint a pengő forinttal lekenyerezett Hortobágyi bácsi megjegyezte.

- Istenem, hogyan lehet ilyen tétlenül élni?!
- kiáltott fel Petráss mérnök úr, amikor óraszámra elnézte a színészek ácsorgását.
- Hát mit csináljanak? - kérdezte a kis sűgó.
- A kocsmába nem mehetnek. Se hitelük, se pénzük.

Végre megérkezett Szigligeti Jóska, a rendező. Arca borús, mint késő ősszel a völgy, szeme zavarodott, vörös az álmatlanságtól. Ruhájának borjúpörköltszaga volt.

De a kalapját a levegőbe dobta, amikor Petrássékat a színház udvarán meglátta. (Ilka úgy állott apja mellett, mint egy szolgálatot kereső pesztonka.)

- No, csakhogy végre meggondolta magát a tekintetes: úr! - kiáltott fel Szigligeti Jóska. - A kisasszony mindjárt itt is maradhat. Van már szerepem is a számára. Az apród szerepe a *Pető királyban*.

Petráss mérnök úr nehéz szívvel- búcsúzott leányától:

- Aztán hazagyere, mikor a dolgot elvégezted.

Szigligeti Jóska szaporán legyintett.

- Ezentúl csak tessék ránk bízni a kisasszony nevelését. Jobban kineveljük mi őt, mint az apácák.

Néhány napig Petráss Ilka éppen úgy futamodott végig a kassai öreg utcákon, mint akárcsak abban az időben, amikor reggeli harangszóra az

apácakolostornak vette útját. Lesütötte a szemét, áhítatosan meghajtotta a derekát, imára kulcsolta a kezét, amint ezt a jó nénék tanították. Csak éppen útja volt rövidebb, nem ment el a zordon kolostorig, hanem befordult annak a vendégfogadónak a szalmás udvarába, amelyben a színház játszott. Itt aztán odaállott a színész-asszonyok háta mögé, és óraszám hallgatta, hogyan szapulják a barátnőjüket vagy a férjüket.

Délutánonként a kolostori növendékek rendszerint sétálni szoktak a kassai utcákon, természetesen apácák felügyelete alatt. Ebben a páros menetben volt valamikor Ilkának is szerepe. Vajon ki most a párja a szőke Hedvignek, mióta Ilka kilépett a kolostornövendékek sorából?... Ilka egy délután elszökött a színháztól, hogy megkeresse a szőke Hedviget a növendékek sétacsoportjában. Hedvig még pár nélkül volt, Ilka tehát minden nagyobb feltűnés nélkül beállhatott a sorba, amikor is megint apacánövendék módjára, csendesen lépkedett, illedelmesen beszélt, és a szemét lesütötte.

- Gyere vissza az iskolába, Ilka - mondá a jó apáca néne. - Még megbocsátunk.

De hogyan mehetett volna vissza az iskolába Ilka, hiszen akkor elveszítette volna barátnői bámulatát! Mert a jelentéktelen Ilkára azóta, mióta színésznő lett, csodálatos szemmel nézett mindenki Kassán. "A mi barátnőnk a színházban játszik!" - mondrák a zárdalányok. És Ilka a séták alatt ezer és ezer apróságot mondott el régi iskolatársnőinek a színészet cifraságairól.

Hej, hogy hallgatták most a leányok Ilkát, akit azelőtt bizony számba se vettek. De még a felnőttek is utánafordultak Ilkának a kassai utcán. "Hm, mi lesz a cserebogárból!" - mondták.

Azonkívül más dolog is foglalkoztatta a kassaiakat, amely dolog Ilkára terelte a közfigyelmet. Arról volt szó, hogy Petráss Ilkának megfelelő színpadi nevet kell kitalálni, mert Petráss név alatt csak nem játszhat a vándorszínészek között. Éppen maga Petráss mérnök volt az, aki minden valamirevaló ismerősét felkérte, hogy a fejét törje valamelyes szépen csengő színpadi néven. Ebben az időben a színművészek nemcsak tehetségük ragyogtatásával, de nevük zengzetességével is megfelelő feltűnést óhajtottak kelteni.

A kassai ismerősök egymás után megérkeztek a Petráss-házhoz a különböző, saját találmányi! nevekkal. Persze mindenki a maga ízlése szerint választott a régi és új színházi nevek közül, amelyeket Ilkánkra rásózni akartak. Petráss mérnök úr csak a fejét csóválta.

- Én valami olyan névre gondoltam, amilyen név még eddig nem fordult elő a színeszetnél. Valami extra név kellene, amely nevet első hallásra megtanul mindenki.

Az ismerősök tovább a törték a fejüket Ilkánk jövődöbéli nevéről. Ezenközben Petráss mérnök úrnak, bár egyébként rideg kataszteri mérnök volt, álma jött. Azt álmodta, hogy messziről egy csodálatos szép pálmát látott, amelyet közelebbről megnézve felismerte benne a leányát: a

pálma átváltozott Ilkánkká. Petráss úr kiugrott az ágyból.

- Hát legyen Pálma a színpadi neve. Vagy amint magyarosabban hangzik: legyen Pálmay a leányomból... Petőfit Petrovicznak hívták eredetileg. Mért ne lehessen egy Petrássból Pálmay?

Ezzel aztán el is volt döntve Ilkánk színpadi neve.

Így következett el végre az az este, amikor Ilka valóban kilépett a színpadra a *Pető király* apród-szerepében.

Az lett volna Ilkánknak a szerepe, hogy Pető királyt (játszá Szigligeti Jóska) egy tálcára helyezte, aranyos kehelyből megkínálja. Ilkánk apródnak öltözve és parókával a fején valóban ki is lépett a színpadra. Öt lépést tett a király felé, mint ezt már előzőleg jól megtanulta. Kezében reszketett a tálca és a kehely, de azért kifogástalanul hajtott térdet a király előtt. És mikor mindezt elvégezte: nagy gyorsasággal kifelé kezdett sietni a színpadról.

De Petó király utánakiáltott:

- Adj hát innom!

Amire Ilkánk visszatért a kehellyel, de most a térdhajtást mulasztotta el.

Ez volt első fellépése Petráss Ilkának, amelyet a Petráss család valamennyi ismerőse végignézett. Sőt az apácák megbízásából megjelent az előadáson a kolostor gyóntatója, hogy ha lehetne még: terelje vissza az elveszett báránykát. De a gyóntató atya azzal a szomorú hírral tért vissza

a kolostorba, hogy Ilkánk végleg elveszett.

”Született színésznő az!”

Amíg a városban, a társadalomban ilyen sikerre volt Ilkának, bezzeg a színháznál annál inkább gyűlölték a nem sikerült fellépés miatt. Maga Szigligeti Jóska, mielőtt még királyi palástját levetette volna, egy lécdarabbal akart nekimenni szepegő apródjának.

- Erre tanítottalak? - üvöltött a rendező. - Szégyent hoztál az egész társulatra! Mars vissza a zárdába!

Ilka, letépvén apródruháját, sírva futamodott hazáig. És harmadnap csak nagy lelki tusakodás után merészelt a színház udvarán megjelenni.

Szigligeti Jóska ez alkalommal józan volt, nem ütötte tehát agyon Ilkánkat, mint ezt várni lehetett volna.

- Nem haragszom - mondta. - Sőt feleségül foglak venni, mert egyedül unalmas az élet.

És hogy érzelmeit egyébként is kimutassa: rendezői hatalmánál fogva kiosztotta Ilkánkra a Kékszakállú herceg egyik feleségének a szerepét. Ebben a szerepben valamit táncolni és énekelni is kellett - nagy dolog volt ez Ilkánk életében.

Mikor szerepet tanul a kezdő színésznő: hihetetlen gyorsasággal múlik az idő! Hipp-hopp, elkövetkezik az előadás napja, pedig ő még úgy érzi, hogy arasznyi szerepéből mit sem tanult meg. - Hiszen táncolt Ilkánk már a zárdában is, együtt a többi növendékkel; ugyanott énekelt is, és nem is mindig szent dalokat az orgonista kísérete mellett. Nagyon is élethíven tudta elő-

adni azokat a dalokat, amelyeket a tót menyecskék énekelnek, miközben ruhát sulykolnak a gyors Hernádban, és a ruhájukat combig felkötik. Még a halak is megállnak egy darab időre a rohanó vízben, hogy a menyecskék éneklését hallgassák... De hát mi ez mind ahhoz képest, hogy a színpadon kell énekelni a karmester jeladására!

A Kékszakállú herceget előadták, Ilkánk játszotta az egyik feleség szerepét - és a nézőtérről taps hangzott fel.

Az első taps, amelyet Ilkánk életében hallott!

A kolostori cinkefészekben legfeljebb a lénia vagy a széles bőrszűj csattogását hallotta eddig Ilkánk, ha valamely merészebb táncmozdulaton rajtacsípték az apácák. A nagymama házánál is csak akkor hallotta a tapsot, amikor az "udvarhölgy" tenyere összeütésével adott jelt a szolgálójának, hogy hozhatja a borsós szakajtot, mert Ilkának valamely csínytevése miatt majd borsón kell térdelni. Míg odahaza Petráss mérnök úr sokkal komótosabb ember volt, hogy valaha is eszébe jutott volna neki tapsolni. Most pedig itt a színházban felhangzott az első valódi, nagyszerű, váratlan taps, amikor Ilkánk táncát bevégezte. Isteni dolog volt ez! Kérdezzetek meg bárkit, akit egész életében tapsorkán vett körül, és szédített, hogy az első tapsot, amelyet életében kapott: elfelejtette-e valaha? Kérdezzetek meg a csillagos ég közepén ragyogó primadonnákat, hogy mely taps hangzott édesdedekben fülükbe: vajon az a taps, amely már megjele-

néskor dukál az ünnepezt művésznőnek, vagy pedig ama taps, amely váratlanul, hirtelen, előkészületlenül hangzik fel, akár egy falusi csűrben is, ahol éppen színházat játszanak?..,

Petráss Ilka *A Kékszakállú herceg* előadása után nem hunyta le a szemét.

De ha véletlenül elaludt volna: akkor is gondoskodnak arról mindenféle más hatalmasságok, hogy álma ne legyen csendes.

Éjfél tájban hirtelen éjjeli zenélés hangzott fel a földszintes ház ablakai alatt. A helybeli cigánybanda vont a elábrándoztató Lavottadalokat, amelyeket sohasem lehet elfelejteni.

Az első taps után: megérkezett az első éjjelizene.

Olyan ez, mintha Tündérországra járnánk, vagy pedig álmodnánk. Ilkánknak kétszer is meg kellett csippenteni a tenyerét, hogy nem álmodja az egész napot: a tapsot és a zenét.

És a cigányok vonták az akácfa alatt. A nagybögős valószínűleg ama vén akácfa-hoz támaszkodott, amely akácot még a forradalom emlékére ültettek a régi magyarok. A klarinétos ott sípolt Petráss mérnök úr ablaka alatt. De a prímás: az tudta, hogy melyik ablak előtt kell hajladoznia, olvadoznia, epekednie, miközben a szép hallgató nóták elröpdöstek a hegedűje húrjairól,

Ilkánk ágyában sokáig nem merészelt megmozdulni, mert még nem volt járatos abban, hogy mit szokás ilyenkor tenni egy jó nevelésű leánynak. Végre eszébe jutott, hogy a zárdában egyszer beszéltek, hogy az éjjelizene alkalmával

gyufát szokás lángra lobbantam. Ez a felpirosuló láng megmondja az éjjelizene rendezőjének, hogy érzelmeit megértették - Ilkánk tehát kinyújtotta mezítelen lábát hajadon! ágyából, megkereste a papucsát, az ablakfüggönyhöz lo-pózott, és a gyufát meggyújtotta...

Bizonyosan az a bolondos Szigligeti Jóska volt! - gondolta magában.

Másnap délelőtt a színháznál, Ilkánk megle-petésére, Szigligeti rendező igen dúlt és vész-jósló arccal fogadta a Kékszakállú herceg kitap-solt feleségét.

- A múltkor azt mondtam neked, hogy feleség-ül akarlak venni - kezdte Szigligeti Jóska bor-tói és töménytől rekedt hangon. - Hát most vedd tudomásul, hogy szándékomat megmási-tottam. Nem veszek feleségül egy kacért.

- De hiszen tegnap még éjjelizenét adott! - kiáltott fel Ilkánk.

- Az nem én voltam - felelte komoran Szigli-geti, és hátat fordított Ilkánknak.

...Most aztán itt volt az élet harmadik ajándé-ka is: a taps és a szerenád után - a baj, a félté-kenység az ismeretlen udvarló miatt, aki annyiszór meg szokta keseríteni (és édesíteni) az ün-nepelt művésznők életét.

És csakhamar megérkezett egy küldönc a színház udvarára, aki hatalmas virágbokrétát hozott Petráss Ilka művésznő számára. A csokor közepében ügyesen, de észrevehetőleg elrejtett névjegy és a kártyán egy ismeretlen név.

Szigligeti Jóska kiragadta a névkártyát Ilkánk kezéből.

- Mit nézed? Úgyis tudod, hogy ez a taknyos jogászyerek rendezte az éjjeli muzsikálást! Tudom, hogy őt szereted.

- Nem szeretek én senkit - felelt a megszepepent Ilka csak a fehér papokat, mint kassai zárdanövendékhez illik.

- Hát majd elmegyünk olyan városba, ahol nincsenek fehér papok - dörmögte Szigligeti Jóska.

- Én nem megyek sehová. Én az atyám mellett maradok - felelt most váratlan makacssággal az ünnepelet hölgy.

- És ha én parancsolom?

Ilkánk még mindig nem ijedt meg.

- Micsoda maga nekem? A férjem, a vőlegényem vagy a szeretőm?

- A tanítód vagyok! - üvöltött fel megháborodva Szigligeti Jóska, és a varkocsánál fogva beráncigálta Ilkánkat a néptelen színházba, és előkereste a múltkoriban mellőzött lécdarabot.

Harmadnap még javában betegen feküdt az ütlegektől Ilkánk, amikor a Petráss-háznál váratlan vendég jelentkezett. Szigligeti Jóska volt a látogató.

A mérnök meglehetősen komoly arccal fogadta a látogatót.

- Miben lehetek uramöcsémnek szolgálatára? - kérde a mérnök, és hellyel kínálta látogatóját. De az csak állva maradt, mintha a színpadon szavalna.

- Megígértem urambátyámnak, hogyha a lánya tehetségesnek bizonyul: színésznőt nevelek belőle. A kisasszony sokkal tehetségesebbnek bizonyult, mint eleinte hittem, mert nemcsak a közönséget indította meg, hanem engem, a tanítóját is, pedig én már csak eléggé járatos vagyok a színpadok sikamlós világában. Nem voltam még eddig sohasem szerelmes, de amikor az Ön leányának asztalkendővel kitömött harisnyáját megláttam *A Kékszakállú hercegen*, hát egyszerre sírtam és nevettem is.

- De hát ön iszik! - mondá a mérnök.

- Iszom, mert egyedül vagyok a világon. Iszom hazámért, mint Petőfi Sándor, aki tudvalevőleg atyámnak, a színműírónak legjobb barátja volt. Iszom a művészetért, amelyet a legnagyobb dolognak tartok a világon - felelt a vándorszínész.

Petráss mérnök úr megvakarta a szakállát.

- Hiszen belátom, hogy nagy dolog a művészt, lehet inni érte. Tapasztalom azóta, amióta az én lányom is művészeti pályára lépett. De hát én más sorsot szántam a lányomnak.

Szigligeti Jóska most kiegyenesedett.

- Uram, biztosítom önt arról, hogy az ön lányából ebben az életben sohasem lesz más, mint színésznő. Aki egyszer a tapsot meghallotta, az hallani akarja azt halála órájáig. Hiába tervez urambátyám - leánya el van jegyezve a színpadnak. És miután ez a pálya sikamlós: leghelyesebb, ha egy olyan férfi áll az oldalán, aki maga

is mestere a művészetnek. Aki tanítja, védi, oltalmazza...

- Aki fadarabbal megveri! - kiáltott most fel egy csengő hang. Ilkánk a szomszéd szobából berontott, és sírva-nevetve Szigligeti Jóska nyakába borult. (Már tudta tizennégy éves korában, hogyan kell elintézni a leánykérés problémáját.)

Szigligeti Jóska sokatmondó, fényes, dióbar-na szemét, mely józan állapotban igen szép szemnek volt mondható, Petráss úrra függesztette.

- Én pedig ígérem a tekintetes úrnak, hogy mától kezdve egy korty pálinka se megy le a torkomon. Erre megesküszöm.

Mit tehetett a jó Petráss mérnök úr a fiatalok boldogsága ellen? Mindössze annyi volt a kikötése, hogy az esküvőt a püspöki székesegyházban tartsák meg. Ami meglehetősen ünnepélyességgel meg is történt.

A színházban az esküvő napján a Liliomfi című színdarab került előadásra. A piros és zöld cédulákra ekkor került először egy új név: Szigligetiné Pálmay Ilka.

HARMADIK FEJEZET

*amelyben hősnőnk újabb lépéseket tesz
végzete felé*

Lászy Vilmos színigazgató jubileumára (amelyet minden útba eső városban megtartott) a kassai közönség is összeadta a szokásos aranyórát a lánccal, de az igazgató viszont nem tartotta magát a régi szokásokhoz - nem csapta be az aranyórát a legközelebbi faluban, mondjuk Szikszón, az igazgató egyszerűen ellépett a társulattól, otthagya tagjait, mint Szent Pál az oláhokat.*

Új szerződés után kellett tehát nézni. A Felvidéken Gerőfi színtársulata bolyongott Miskolc, Újhely, Ungvár között, Szigligeti Jóska szekeret fogadott, aki őt újdonsült nejével együtt Gerőfi

* A primadonna élettörténetének írása közben többször megemlékeztem Pálmay Ilka első színigazgatójáról, Lászy Vilmosról. Érdekes adatokhoz jutottam ma arra nézve, hogy ki volt ez a Lászy Vilmos. Lászy Vilmos volt korának legtekintélyesebb, legjelesebb, legtiszteltebb direktora, aki akár kötetnyi köszönőlevelet is Össze gyűjthetett volna azokból az iratokból, amelyeket a különböző városi tanácsok intéztek hozzá. Lászy színtársulatában lehetni: igen nagy rangot jelentett a színészet körében, mert itt mindenki pontosan kapta a gázsiját. Arról tehát szó se lehetett, hogy a vándor-színigazgatók szokása szerint meglépett volna a társulattól. Lászy Vilmos nemcsak neves úttörője, de tekintélyalapozója is volt egyben a vidéki magyar színészetnek. Nagy része volt benne, hogy Pálmay Ilka tehetsége kibontakozhatott. (K.Gy. jegyzete)

színtársulata nyomába viszi, ahol elhelyezkedését remélte.

- Petőfi is így utazott Júliájával Koltóra - mondá Szigligeti Jóska, aki nagyon szerette a civil életben is a szép mondásokat. És az ekhós szekér ernyője alatt egész úton átölelve tartotta Ilkáját. És Szigligeti Jóska valóban megtartotta szavát - egyetlen útba eső csárdánál sem állította meg a szekeret a maga szomjúsága kedvéért, legfeljebb olyankor, midőn a fuvaros megszomjazott.

Gerőfi társulatát bizonyos tudakozódások után Ungvárott érték el a nászutasok.

- Jaj, mit fog szólni a nagymama! - szepegett Ilkánk, mikor az ungvári veres hajú tornyokat megpillantotta.

- A nagymamához most már semmi közöd - szólt az újdonsült férj. - Az én oltalmam alatt vagy. A nagymamának legfeljebb annyi joga van, hogy megválthatja a bilétáját a színházba, amikor az unokája játszik.

- Könnyű neked, te nem ismered Fekésházi Teréziát! - aggodalmaskodott továbbra is Ilkánk, és ezenközben átgurult a szekér az Ung folyó ócska fahídján, végigcsörömpölt a macskafejes utcákon, de senki sem szaladt ki sem a boltokból, sem a házakból a nevezetes jövevények fogadtatására.

- Ez is város? — dörmögött fitymálódóan Szigligeti, mintha bizony megszokta volna, hogy más városokban bandériummal fogadják.

A szekér megállott a régimódi, fából tákolt

színház előtt, amelynek deszkáit évtizedek színlapjainak maradványai díszítették.

- Majd szólok Gerőfinek, hogy itt vagyunk - mondá Szigligeti lekászálódván a szekérből, és határozott, büszke léptekkel tartott a színház udvarára, ahol ecetfák piroslottak,

Rövid idő múltán még kakasosabb léptekkel tért vissza.

- Ugye, megmondtam előre? Jó csillag alatt keltünk útra. Gerőfi tárt karokkal fogadott. A héten szökött meg a primadonnája egy katonatiszttal, a hősszerelmesében pedig meggyüldadt a pálinka.

Pár perc múlva Szigligetiné a direktor előtt állott, aki a színház deszkafalának vetette a hátát, és kulcsokkal játszott nadrágzsebében. A szelmarta arcú direktor gyors, apró szemével végigmérte Ilkánkat.

- Hiszen ez egy gyermek! Egy taknyos! - kiáltott fel megütköződve. - Nincsen ezen a lányon semmi, ami a színpadra alkalmassá tenné. Mit nézzen a publikum ezen a véznaságon?

Így szólt Gerőfi úr, és már hátat is fordított a jövevényeknek. Csak úgy elmenőben szólt vissza:

- Téged, Jóska, persze szerződtetek.

Szigligeti gyilkos szemekkel nézett a direktor után, majd Ilkánkhöz fordult.

- Azért te is lehetnél valamivel csinosabb.

Az első nap a kvártélykeresés gondjaival telt el. Az ungváriak bizalmatlanok a vándorszínházakhoz. Ki tudja, mikor köszönt be az őszi idő-

járás, amikor a színészek más tájakra vándorolnak? Végre Ilkánknak mentő ötlete támadt. Az Ung partján, egy csizmadiamesternél a kvártélyra való alkudozás közben hivatkozott nagyanyjára, Fekésházi Teréziára.,.

- Ismerem a nagyasszonyt! - kiáltott fel a csizmadia. - Tessék a legszebb szobámat elfoglalni.

Ilkánk aztán, amíg Szigligetinek a színháznál volt dolga, naphosszant azzal mulatta magát, hogy lapos kavicsokat keresett a folyóparton, amelyeket ügyesen a folyó felszínére dobott, hogy a kavics háromszor-négyszer is ugrott. Éppen ilyen játszadozás közben találta meg a nagyanyja, aki végre is megenyhülve unokája meglátogatására ment. Az "udvarhölgy" dohogva:

- Nem javultál mit sem gyermekkorod óta.

- Miért nem engednek színházat játszani? - felelt Ilkánk.

És most már addig hízelkedett az aggódó nagymamának, hogy személyesen keresse fel Gerőfi színigazgatót, unokája fellépése érdekében. A nagymama ugyanakkor megígérte a kulcsörgető igazgatónak, hogy bizonyos mennyiségű színházi jegyet maga ad el a városban.

- Így kellett volna mindjárt kezdeni! - felelt Gerőfi úr, és előadásra tűzte *A Kékszakállú herceget*. Szigligetiné Pálmay Ilka neve felkerült az ungvári színlapokra is.

Ki írhatná le Ilkánk boldogságát, amikor nevést a színlapon ismét megpillantotta? Hetek óta

nem volt szerencséje nevéhez. A nagymama társaságában bejárta mindazokat a helyeket, kávéházakat, bárókat, kocsmákat, ahová a színlaposztó céduláit kiragasztani szokta. És minden egyes színlapon megnézte, hogy rajta van-e a neve. Ezenközben a nagymama eleget tett Gerőfi úrnak adott szavának, ismerősei körében valóban elsózta a váltott jegyeket.

.. .Ismét siker és taps: amikor Ilkánk a színpadon táncolt és énekelt, mint a Kékszakállú herceg egyik felesége. Csak a nagymama nem jött el az előadásra, ő még mindig nem akarta színpadon látni az unokáját.

Az előadás után Szigligeti Jóska a helybeli nagyvendéglőben vacsorázott a feleségével. Alig telepedtek le az asztalhoz, a helybeli úriemberek, akik Ilkánkra még gyermekkorából emlékeztek, csakhamar ellepték az asztalt; annyian voltak, hogy más asztalokat is oda kellett tolatni a Szigligetiek asztalához.

Gerőfi igazgató a sarokból neje társaságában kidagadó szemmel nézte a jelenetet,

- Úgy látszik, mégiscsak tud valamit ez a kis boszorkány! - dörmögte Gerőfi színigazgató úr. Míg az igazgatóné megjegyezte:

- Nem értem a férfiakat! Mind vakok! Mit találnak ezen a penészvirágon?

Szigligeti Jóska a felesége sikerét azzal ünnepelte meg, hogy hosszú idő után ismét leitta magát a sárga földig.

- Ilyen napon csak szabad! - mondogatta a maga megnyugtatóására, miközben az udvarlók-

tól kísérve hazafelé mendegélt Ilkánkkal, miközben csaknem belepottyant az Ung folyóba. Az udvarlók: helybeli erdőmérnökök, hírlapírók és más gavallérok azonban kimentették Jóskát a veszélyes helyzetből.

- Mindegy az! - mondta Szigligeti jövőbe látó szemekkel. - Úgyis a víz lesz a halálom.

És egész éjjel sírt a felesége ágyánál, mert ilyen volt a természete.

Részegen vagy verekedett, vagy sírt. Középutat nem ismert.

- De hát miért sírsz? - kérdezte Ilkánk hajnal felé férjét.

- Azért, hogy még mindig nem mutathatlak-be az én drága jó apámnak, a nagy írónak, aki idáig nem hitte sohasem, hogy valaha is ember lesz belőlem. Most már ember vagyok, mert van egy feleségem, akit mindenki szeret és ünnepel. Hogy ezt nem láthatja az én drága jó apám!

Ebben a percben az Ung-parton álló házikó előtt megszólalt a muzsikaszó. Hajnalban éjjelien rendeztek az ungvári gavallérok, mint az már szokás. Szigligeti Jóska abbahagyta a sírást, olvadékonyan hallgatta az ablak alatt zengő szerenádöt, és maga gyújtotta meg azt a bizonyos gyufát, mellyel jelt szokás adni a zenélés rendezőinek.

- Csak azért, fiam, hogy te meg ne hűljél - mondta gyöngéden.

Ilkánk ezután több szerepben lépett fel Ungvárott, mert a direktor észrevette, hogy a közönség érdeklődik a kis "mitugrász" iránt; jó ember

volt, nem akarta a közönség várakozását kielégí-
tetlenül hagyni.

Mielőtt a társulat búcsút mondott volna Ung-
várnak, hogy a téli szezont Miskolcon megkezd-
je, még egy nevezetes dolog történt Ilkánk életé-
ben. Ez pedig így történt:

Lakott a városban egy bizonyos Berzencei
A. Gáspár nevű lapszerkesztő, aki Unghi Berkek
cím alatt bizonytalan időben megjelenő újságot
szerkesztett. Ez a Berzencei A. Gáspár ráérő
idejét többnyire azokban a szőlőhegyekben töl-
tötte, ahol különböző préházak füstös mosoly-
lval köszöntének rá a vendégre, és a falakra ko-
rommal régi évszámok vannak felírva. Szivár-
ványszínű üveglopók, pókhálós poharak, üldö-
gélésre való gerendák, no meg boroshordók tar-
toznak az ilyen pincék berendezéséhez. Elhányt
zsíros papirosok jelzik, hogy ide a vendégek kol-
bászt, sódart meg egyéb hasznos dolgot szoktak
magukkal hozni. Szigligeti Jóska gyakori látoga-
tója volt ezeknek a préházaknak, már csak azért
is, mert felesége egymás után aratta a sikereket.
"Mikor igyam, ha ilyenkor se?" - kérdezte Szig-
ligeti Jóska. Berzencei A. Gáspárnak, az Unghi
Berkek szerkesztőjének nem volt felesége, akit a
színpadon kitapsoltak volna, ezért kaján irigysé-
get érzett Szigligetiék ellen. Másképpen leg-
alábbis nem magyarázható az a brutális támadás,
amely Szigligetiné Pálmay Ilka ellen az Unghi
Berkek egyik legközelebbi számában megjelent.
A sötét tollforgató még azt is kírta az ünnepe-
lt

hölgyről, hogy nem kell ám mindent elhinni a trikójának, vattával van az kitömve...

- Nem is igaz, csak szokás szerint szalvétával - mondta sírva Ilkánk, amikor a támadást elolvasta.

A prэшázak nyugodalmas életének, a vidám borozgatásoknak ezzel végük szakadt. Szigligeti halálra kereste Berzencei A. Gáspárt. Nem volt azonban szerencséje megtalálni. Annál nagyobb szerencséje volt egy Kanut nevű erdőmérnöknek, aki a művésznő legrajongóbb hódolói közé tartozott, a színházban mindig az első sorba váltotta meg a jegyet. A szerencsés Kanut egy külvárosi kocsmában ráakadt A. Gáspárra, mikor is tettelegesség támadt közöttük.

- Hű, ebből párbaj lesz. Még egy hétig itt maradunk - mondta kulcsait csörgetve Gerőfi igazgató úr.

A párbaj meg is történt a városvégi ligetben, miközben az erdőmérnök és a lapszerkesztő pisztollyal addig lövöldöztek egymásra, amíg puskaporuk tartott. Egyéb baj nem történt, de a város hallatlan izgalomban volt. Az Ilka-pártiak minden este tüntettek a színházban, mikor a művésznő fellépett. Amikor is Berzencei A. Gáspár egyik munkatársát, aki valami megjegyzést tett, a karzatról a földszintre dobták. Szerencsére nem történt nagyobb baja.

Ilkánkért megtörtént az első párbaj. Gerőfi igazgató úr berekesztette a szezon.

Igen, hát így alakult a primadonna élete.

- A szerencse a tenyerébe vette ezt a pockot -

mondá Simándi kisasszony, aki darab ideig bizonyos előjogokat élvezett Gerőfi társulatánál. Még a karmesterrel is szabad volt gorombáskodnia, és az nem gorombáskodott vele.

De Szigligeti Jóska, aki, ha józan volt, nem mindig beszélt butaságokat, így tanította feleségét:

- Nem kell semmit sem komolyan venni. Mi olyanok vagyunk, mint a vándormadarak. Ott szállunk le, ahol megfelelő talajra találunk. De könnyű szívvel szállunk tovább a legszebb vidékről is - monda Jóskánk, miközben szegényes poggyászaikat csomagolták.

- Megszakad a szívem - felelt Ilkánk.

Ebben a percben kövér, papi lovak által vont komótos, bőrszíjakon ringatózó batár állott meg az Ung-parti házikó előtt.

- Az ungvári püspök öeminenciája áldását akarja átadni a művésznőnek, mielőtt az elhagyná a várost - jelentette egy fiatal, kisoványodott arcú pap, amint a művészpárhoz belépett.

Ilkánkkal ilyesmi még sohasem történt, ezért tanácstalanul nézett Jóskánkra.

- A művésznő hajlandó elfogadni az áldásos kegyet, de előbb megfésüli a haját - felelt Szigligeti Jóska.

Amilyen váratlan volt a püspök meghívása, éppen olyan váratlan volt Ilkánk előtt ama verés, amelyet ezen az estén Szigligeti Jóskától kénytelen volt elszenvedni.

Szigligeti Jóska ugyanis a püspöki várba ment a tekintélyes, bundás, kanonokképű kocsis

mellett, a bakon foglalt helyet - talán abból a szempontból is, hogy hitelezői lássák a városban -, míg Ilka a püspök titkárával a hintó belsejében telepedett meg.

- Mely szerepemben látott őeminenciája? - kérde dobogó szívvel Ilka a sápadt fiatal papot.

- Őeminenciája egyetlenegyszer sem látta színpadon a művésznőt, ellenben a görög katolikus egyháznak igen előkelő tagja a művésznő nagymamája, Fekésházi Terézia. Ezért határozta el magát őeminenciája, hogy lelkére beszél a művésznőnek, mielőtt a vándorszínészetet tovább folytatná.

- És a sikereim? - kérdezte Ilkánk, de a papírszínű titkártól már erre választ nem kapott.

A püspökök és más egyházi méltóságok ismerik az emberi szívnek olyan mélységeit; ahová közönséges halandó sohasem juthat. A püspök őeminenciája olyan hosszadalmasan beszélgetett Ilkánkkal, hogy Szigligeti Jóska még a kocsmában is elunta magát, ahol ígérete szerint feleségét várta. Végre kisírt szemmel megérkezett Ilka, és a kezében nagy szentképet szorongatott.

- Ezt kaptad ajándékba a jóságos püspöktől? - kérdezte Szigligeti.

- Ezt és egy ígéretet. Ha otthagynom a színészpályát, a püspök úr gondoskodik jövőmről. Nem fogok többet koplalni, sem rongyoskodni.

- Nos, és ehhez van kedved? - kérde felemelkedve Jósánk.

Ilkánk esdekelve nézett férjére.

- Ha meggondoljuk a dolgot: hát bizony elég

kár, baj, szomorúság látogatott meg az utóbbi időben. Gyakran nem volt ebédünk. És még sokszor nem lesz ebédünk, ha meg nem változol, Jóska.

Szigligeti hosszú elme-futtatásba kezdett a papokról, akik olyan dolgokba is beleavatkoznak, amelyekhez semmi közük nincs. Mit fáj az ungvári püspöknek, hogy ő néhanapján szeret a kocsmában időzni?

- Talán te panaszkodtál? - kérdezte végül.
- Nem kell nekem panaszkodni, látja az egész város, hogy nem vagyunk egymáshoz valók.

Szigligeti Jóska erre nem szólt semmit, csak a bal kezére kezdé csavargatni Ilkánk haját.

- Majd adok én neked meg a püspököknek is
- mondá, és Ilkánk már tudta, hogy mi következik.

NEGYEDIK FEJEZET

*amelyben nagyon érzelmes dolgok
foglaltatnak
a jókedvű férjről*

A vándorszínész életében is úgy van, mint más közönséges emberi életekben: a borút felváltja a napsugár. Felejtve a bú, feledve a cigányos veszekedés, feledve a csendes kamrácskában elsírt könnyek, feledve az egész boldogtalan házaselet, amikor odalent megroppan a nézők közönye, mint a kemény héjú dió, amely nagy csörrenéssel feltörik: felhangzik a taps.

Mint abban az időben mondani szokták: Theszpisz kordéja Budán kötött ki, Gerőfi színigazgató úr a régi koronázási város meghódítását vette célba, a színlapokra természetesen nem írta rá, hogy a pestiek nem kapnának jegyet a budai színházba.

Akkoriban a budai színház körül még sokkal kisebbek voltak a platánok, mint manapság, de árnyékot nyújtottak a zsenge tavaszi napsugár elől: Ilkánknak sokkal kevesebb arcszeplője keletkezett ezen a tavaszon, mint az elmúlt tavaszokon. Nagyot fejlődött értelmileg és testileg... így például most már nem akarta nyomban a folyóba vetni magát, amikor Szigligeti Jóska a rumosüveghez nyúlt, de nem is hagyta magát olyan könnyedén megverni: felszaladt a Várhegyre, és elbújt valamely hűvös mellékutcában,

miközben azon imádkozott magában, hogy bár lépne ki a falból valamely páncélos, kardos középkori vitéz, aki itt a régi házak között pártfogásába venné a budai színtársulati szubrettet.

A vitéz nem lépett ki a falból, de *A Kékszakállú hercegnek* éppen olyan sikere volt Budán is, mint eddig mindenütt a vidéken. Ilkánk most már álmában sem tévesztette volna el a tánclépést vagy a hangot. Sikere volt, a siker pedig kibékíti az embereket... Egy napon így szólt Szigligeti Jóska:

- Az apám annyit hallott rólad, hogy most már kíváncsi lett rád. Megengedi, hogy meglátogassuk.

Ilkánknak megdobbant a szíve: végre szemtől szembe láthatja apósát, ama sok nevezetes színdarab szerzőjét.

- Nem is tudom - mondá hogyan kell öltözködni az ilyen vizithez, még sohasem voltam ilyen após látogatóban.

- Csak igen egyszerűen. Az ékszereket mindenestre hagyd itthon, valamint a drága ruhákat is. És majd gyalog megyünk - felelt tréfásan Szigligeti Jóska, aki józan korában meglehetősen vicces ember volt, mint a legtöbb vándorszínész általában.

A budai gyerekek valóban gyalog mentek át a Lánchídon. Ilkánk akkor látta először Pestet, eszébe se jutott arra gondolni, hogy ebben a városban nemsokára annyit fogják emlegetni. Az utcai járókelők közömbösen haladtak el a budai művésznő mellett, egyiknek se jutott eszé-

be ama hátraarc a művésznő után, amelyben később annyiszor része volt Ilkánknak. Szigligeti Jóska kívülről megmutatta feleségének a Nemzeti Színházat. ("Ennek a színháznak igazgatója az apám" - monda közönyösen Jóskánk.) Éppen öreg színészek álldogáltak a kiugró üveg-tető alatt, pipáztak, csak Ujházy Ede szivarozott, mint afféle kéjenc. A pipások nagyokat kiáltottak, és a drótröstély alatt lévő színécédulák *Stuart Mária* előadását hirdették. Ilkánknak úgy dobogott a szíve, hogy falfehér lett az arca... így aztán nem is lehetett csodálkozni, hogy a közelben (a Dohány utcában) lakó, piros slafrokos Szigligeti Ede Ilkánk láttára mérgesen kiáltotta:

- Ezt a zöld békát vetted feleségül? - és félre-csapta a házisapkáját.

Németül szólt Szigligeti úr a fiához, Ilkánk pedig abban az időben még egy kukkot sem értett németül, de apósa taglejtéséből megértette, hogy a családi házban korántsem aratott olyan sikert, mint *A Kékszakállú hercegben* szokott.

Ámde Szigligetiék vendégszerető emberek voltak, hamarosan felterítették az uzsonnázóabroszt, pompás kávécska is akadt, mégpedig kuglóftal - csak Jóskánk emlegette fel, hogy tud itt a közelben egy kocsmát (a Fehér Lovat), ahol valakivel találkozni kell.

- Új szerződésről van szó! - monda magyarázólag.

- Miért nem szoktatod le a fiamat a kocsmájá-

rásról? - kérdezte az öreg Szigligeti, amikor Jós-kánk mögött bezárult az ajtó. - A színésznek nemcsak az a hivatása, hogy ugrabugráljon a színpadon, hanem férjét is rendben kell tartania.

Ilkánk hősiesen hallgatott. Nem akarta elszomorítani az öregembert.

Az öregember így folytatta:

- A fiam nagyon tehetséges színész. Megmaradhat színpad mellett, mint a gyöngyrepkény, amely az erős fára csavarodik.

- Jóska-tól tanultam eddigi szerepeimet - felelt Ilkánk.

- No, látod! Jóska nagy ember lesz, ha leszokik a kocsmázásról. A kocsmázás amúgy is már csak a vidéki színész körében divat. Itt Pesten már nem szokás.

Nemsokára megérkezett Jóska, dióbarna, kifejező szeme talán azért volt borúsabb, mert nem sikerült a találkozás azzal a bizonyossal... Karon fogta Ilkát, és mély meggyőződéssel így szólott:

- Nézd meg, atyám, a jövő nagy művésznőjét!

Az öreg Szigligeti tréfásan tapsolt, mintha színházban lenne.

- No, majd átmegegyek Budára valamelyik előadáshoz.

(De ebből nem lett semmi, Szigligeti Ede eszténiként nem szeretett otthonról elmozdulni, nem volt kocsmajáró.)

Budán természetesen Szigligetiék is a színház közelében laktak, mégpedig a Logodi utcában,

ahol a vándorszínészek tanyát szoktak ütni, amikor elkövetkezik a fák lombosodásának ideje. Innen cipelte el esténkint Ilkánk a ruháskosarat, mert cselédre nem tellett, a budai gavallérok pedig nem segédkeztek. Ment, mendegélt a macskafejű köveken a ruháskosárral, néha bizony alaposan megfájdult a gyenge dereka a teher alatt. Mikor erről Jóskánknak panaszkodott, férje egy latin közmondással válaszolt:

- Teher alatt nő a pálma. Illetőleg Pálmay - tette hozzá tréfásan.

Akkoriban a pestiek még nem jártak annyit Budára a színház kedvéért, mint manapság. Ha Budán volt dolguk: többnyire a rántott csirke, új liba miatt vették maguknak a fáradságot a kiránduláshoz. Diákok és más fiatal emberek, akiknek éppen nem volt pénzük a színház látogatásához, fűtyörészték a női öltözők ablakai alatt, amely ablakok a hőség miatt nyitva voltak. Míg a színház udvarán jelmezes színészek levegőztek, és minden felvonás után sörért zavarták a színházi szolgát. Ez volt a mámoros ifjúság ideje! Ilkánk senkivel sem ismerkedett meg Budán, mert férje sohase vitte magával kocsmai járás-keleseiiben. Ilkánk otthon üldögélt a Logodi utca egy régi házikójában, és ablakából a holdat bámulta, mint már annyian a boldogtalan nők közül. Éjfél után aztán a korhelyek és éjszakázók különböző lépései között felismert ablaka alatt egy ismerős lépést is. Férje közelgett hazafelé, miközben nagy megbeszéléseket tartott az utcaszögletekkel, lámpaoszlopokkal és idegen emberekkel. Il-

kánk gyorsan ágyban termett, mert férje nem szerette, ha virrasztva tölti az éjszakát. Alvást színlelt, és így hallgatta végig, hogy Jóskánk magában káromkodik, összeszid a világon mindent és mindenkit, akit ismert és akit nem ismert. (Az ismeretleneknek a nagyapjukat is fel-emlegette.)

Egy éjszaka felrázta ál-álmából Ilkánkat.

- Nagy újság van! - kezdte Jóskánk, fújtatva a vonagló lelkiismerettől, amiért fiatal feleségét megint magára hagyta. - Deréki bácsi egy este odaát járt Pesten a Népszínházban valamely színdarabja ügyében. Rákosi Jenő megígérte Deréki bácsinak, hogy megvédi a budaiakat.

- Ezért költöttél fel? - morogta álmosan Ilkánk. - Mit bánom én Deréki bácsit! Nekem nem ír szerepet.

Erre az asszonyosan csavaros beszédre Szigligeti Jóska kijött a sodrából, ami könnyen megtörtént vele éjfél után.

- Nem Deréki bácsiról van szó, te buta lúd, hanem Rákosi Jenőről beszélünk. Ő most a Népszínház igazgatója, holnap Budán lesz, és látni fog téged a *Huszárcsínyben*.

- Amelyben az a nyúlfarknyi szerepem van? A kocsmárosné szerepe? - kérdezte Ilkánk szemrehányólag. - Nem, inkább beteget jelentek, mintsem ilyen kis szerepben mutatkozzam be a Népszínház igazgatója előtt.

Jóskánk megint csak dühöngve járt fel és alá a kis szobában, és csapkodta a bútorokat, mintha azok könnyebben megértenék, hogy nem a sze-

rep a fontos, hanem maga a színésznő. De Ilkánk egész éjjel nem hunyta le a szemet a "kocsmárosné" rövid szerepe miatt.

Másnap este a függönyre alkalmazott lyukakon át valóban szemügyre vehette az egész színház, hogy a nagy bajuszú Rákosi Jenő Tihanyi Miklós népszínházi rendező társaságában megérkezik, és helyet foglal egy páholyban.

- No, gyerekek - mondá atyáskodva Deréki bácsi, akinek már a zsebében volt a szerződés arról, hogy *Napraforgó* című darabját a Népszínház előadja ma estétől kezdve valaki a Népszínház tagja lesz.

De hát ki legyen az a szerencsés, aki a kipödött bajszú színigazgatónak és rendezőjének megtetszik? A szívek egyforma hevességgel dobogtak a színpad két szárnyán lévő női és férfiöltözőkben. A bajuszokat éppen olyan gondosan ragasztották, mint a festékes nyúllábat forgatták. Borbély és frizéernő adta meg az árát legelőször Rákosi Jenő színházi látogatásának.

Az előadás után, amely nem volt se jobb, se rosszabb, mint máskor, Tihanyi rendező úr egy cédulát írt a páholya párkányán, és a cédulát a páholynyitogató-nő kezébe adta.

- Vigye Szigligetinének.

Halálos csend lett a női öltözőben, amikor oda a páholynyitogató-nő belépett.

- Szigligetinének - ismételte a budai asszony-ság.

Hiszen máskor is jöttek a női öltözőbe mindenféle küldemények, amelyektől darab ideig

megállott a szívverés, elfúlt a lélegzet: csokrok és egyéb haszontalanságok. De a Népszínház rendezője most küldött először levelet. "Szigligetiné ténsasszony - mondta a levélke - másnap délelőtt jelenjen meg a Népszínházban próbát énekelni." - Ilkánk nem is merészelt sápadozó, kőbálvánnyá meredt, az irigységtől megbetegedett társnőire pillantani. Felkapta a ruháskosarát, és eszeveszetten futamodott hazafelé. A Logodi utcai kis szobában pedig csak térdre roskadt, és hangosan, magánkívül mondott el egy imádságot, amelyet még zárdanövendék korában tanult.

Jóskánk valamivel korábban érkezett meg a szokottnál.

- Nos, mit mondtam? - kérdezte hengegve. - Nem a szerep a fontos, hanem a színésznő. Én biztosan tudtam, hogy terád fog esni Rákosi Jenő választása.

A megzavarodott színésznő úgy bámult férjére, mint egy istenre. Megint csak egyike következett azoknak az álomtalan éjszakáknak, amelyek a kezdő színésznők életében olyan gyakoriak. De most nem a búbánat riasztotta el Ilkánk szeméről az álmot, hanem a gyönyörű reményesség lepkéje szállott homlokára, és az verte el szárnyaival az enyhet adó nyugalmat.

Másnap már korán reggel elindultak Pest felé, (Jóskánk csak egyetlen pohár pálinkát hajtott fel az útba eső Piros Almánál, mint mondá: szíverősítőül.) Mintha Pest is szebb lett volna ezen a napon, mint a minap volt. A tornyok napsugara-

sak voltak, az ablakok fénylettek, és a járókelők mosolyogtak, mintha valamennyien tudomásul vették volna, hogy Ilkánk szerződötetés céljából most megy próbát énekelni a Népszínházba. Ó, boldog nap!

...Lenn a nézőtér sötét, a karmesteri széken Erkel Elek ül, és hátat fordít a színpadnak, régi karmesteri szokás szerint, akik sohasem néztek a színpadra, csak olyankor, mikor dolguk volt.

A színpadon Rákosi Jenő frissen pödört bajuszával egy újonnan festett díszletet szemlélget, amely a földre volt fektetve. Az igazgató leguggolt, és úgy nézegette a díszletet, majd meglegedetten bölintott a mellette guggoló Evva Lajos felé:

- Ez igen jó lesz a *Corneville-i harangokhoz*.

Ekkor már jó darab ideig álldogált a színpadon Szigligetiné - mögötte férjével -, anélkül hogy valaki észrevette volna jelenlétét. Bizony, meglehetősen kopottacska volt így civilben. Fekés-házi Terézia kendője ugyancsak elvesztette a színét.

- A *Corneville-i harangokhoz!* - ismételte a díszlet felett a színpadra lépő Tihanyi Miklós. Sőt még odalenn: mintha a mozdulatlan, félig álomba merült karmester is megrázkódott volna.

- A *Corneville-i harangok!*

Mit akarhat itt egy kopott kis budai színésznő, amikor a színház vezetősége ilyen nagy dolgon törí a fejét! A *Corneville-i harangok!* Mit akarhat ez a betévedt verébke itt ebben a színes, gyönyörű kalitkában, amelyet a legpompázato-

sabb madárnak, a nagyközönségnek emeltek, hogy benne rabul ejtsék a szíveket és elméket?
A Cormville-i harangok!

Végre Rákosi Jenő felemelte a fejét, a színpadon körülnézve észrevette a kis színésznőt, aki a forró júniusi napon is didergett a nagymama kendőjében.

- Ahá, Szigligetinél Éppen jókor! - mormogta a bajsza alatt Rákosi Jenő.

Ezután utasítást adott a karmesternek, hogy az énekpróbát kezdjék meg.

- Mit akar énekelni? - kérdezte alig hátrafordulva Erkel Elek.

- *A Kisasszony feleségemből...*

A karmesternek nem sokáig kellett a kották között keresgélni, a *Kisasszony feleségem* javában műsoron volt. A karmester kopogott az álmos zenekarnak, és Szigligetiné a színpad közepére lépett.

Szigligeti Jóskánk a színpad közlül egyszerre csak azt vette észre, hogy a felesége éneklése alatt Rákosi Jenő, Evva Lajos és Tihanyi Miklós abbahagyják a *Corneville-i harangok* díszleteinek a tanulmányozását. Rákosi mond valamit Tihanyinak - az válaszol a dalnak vége van. A zenekar tovább szundikál a délelőtti csendben, a karnagy egykedvűen hátat fordít a színpadnak. Csak Rákosi hangja hallatszik a színpadon:

- Szigligetiné: férjével együtt három esztendőre szerződött a Népszínház igazgatósága. Mindjárt ki is osztja neki készülő új operettjének

a szubrettszerepét, a *Cormville-i harangok* Serpolette-jét.

Az igazgató ezután kezét fogott Szigligetinével. A többit már a színház irodájában végezték el...

Hogyan került Ilkánk a színpadról az igazgatói irodába? Hogyan írta alá a szerződési papirosokat? Mit gondolt, mit tett, mit mondtak neki? Erre bizony többé sohasem emlékezett Ilkánk, akármennyit gondolt vissza erre a napra!

Csak ott tért magához valahol a Kerepesi út zajgásában, a régi Nemzeti Színház előtt, ahol leginkább szokott túlkölni a lóvonat is, és Podmaniczky Frigyes báró tiszteletére megállottak a kocsik, amíg a kockás ruházatú báró az út egyik oldaláról a másikra futott. Most is éppen jött a báró, és megmerevedve ment el a Szigligeti pár mellett.

- Ez is előre fog köszönni néhány hét múlva!
- dörmögte Szigligeti Jóska a báró után mutatva.

Majd a hüvelykujjával a lovagvárhoz hasonlító Nemzeti Színház felé bökdösött.

- De ennek a színháznak az igazgatója, igen tisztelt atyámuram is egészen más szemmel fog nézegetni reánk, ha legközelebb szerencsétlenségünk látogatásunkkal! - szólt Jóskánk, és a kabátzsebében zizegő szerződést megtapogatta.

A szerződés a helyén volt. Jóskánk örömeiben meginvitálta feleségét egy pohár sörre a közeli Szikszayhoz.

- Ehetsz egy pár tormás virslit is! - monda nagylelkűen.

ÖTÖDIK FEJEZET

amelyben pár nélkül marad a madárka

Bodzafa utca 3. szám.

Itt lakott a Szigligeti pár, mióta a szerződése a Népszínházhoz kötötte. A Bodzafa utcát manapság Röck Szilárd utcának nevezik, de a numeró 3. ma is igen közel van a színházhoz.

Ilkánk kosztolni az öreg Szigligetiek Dohány utcai lakására jár, mert Jóskának jövendölése beteljesedett: az öreg Szigligetiek valóban más-képpen kezelték az ifjú párt, mióta annak rendes szerződése volt egy fővárosi kőszínházhoz.

Az volt csak nagy dolog, ami ez idő tájt a színháznál történt!

Valóban a *Corneville-i harangokat* játszották, mint azt Rákosi Jenő megígérte, és benne Ilkánk Serpolette szerepét.

Mindnyájan emlékszünk erre az operettre, amelyet a maga idejében jogosan neveztek "bűbájosnak". Ez a szó azóta elkopott; sokszor használják érdemtelenül is. Ámde a *Corneville-i harangok* szívhez szóló muzsikáját halála napjáig sem tudja elfelejteni az öreg színházlátogató.

És hogyan ragyogott fel Ilkánk csillaga, mikor Serpolette rózsaszínű tarlatánszoknyácskájában a színpadra perdült!

Perdült és lendült, dalolt és táncolt, hódított

és bódított. Az akkori öreg, bütykös lábú kritikusok, akik a régi primadonnák dicséretében már kifogytak minden magasztaló szóból, mint mondani szokták; nem találtak már megfelelő jelzőket az új csillag tiszteletére.

És Ilkánk még akkor sem volt boldognak mondható, amikor a *Corneville-i harangok* bán Serpolette-et játszá!

A színpadon kívül mosoly alig jött ajkára - igaz, hogyha a színpadon mosolyog, akkor a legvénebb, már csak taplósapkának való szívek is valami tavaszi szagot éreznek... A színpadon kívül olyan csüggedt, lassú léptekkel jár, mintha valami nehéz gyónásra készülődne egy szigorú paphoz; igaz, hogy mikor táncos lábaival végigmegy a világot jelentő deszkákon: akkor a nézőtéren még azok az öregek is, akiknek lábukat évek óta a köszvény hasogatja, azt hiszik magukban, hogy tudnának táncolni, ha akarnának... A színpadon kívül dal vagy dudorászás sohasem jött ajkára, mint akár a civil nők is teszik néha, pedig Ilkánk varrt és vasalt eleget a Bodzafa utcában; de ha a színpadon dalra nyitja a száját, akkor odalent a nézőtéren dalolni kezdenek a komor szívek is, amelyek leginkább gyászdob tompa pufogását szeretnék hallani a maguk temetésén...

Ilkánk szomorúságának senki sem tudja az okát, nincs bizalmas barátnője, aki előtt kiönthetné a szívét, nincs meghitt barátja, akihez tanácsért fordulhatna - nincsen olyan férfi, akinek keblére borulva néhanapján jó kiadósán, alapo-

san kisírhatná magát, amire szüksége van minden asszonynak, még ha színésznőnek nevezik is. Ilkánknak nincs férje: ez búsítja.

Már közeleg a forró nyár után - a forró népszínházi esték után - az őszi, a színház még mindig a *Corrteville-i harangokat* játssza, mert a közönség nem tud betelni Serpolette-tel, Rákosi Jenőnek még hegyesebb a bajsza, mint valaha, de Evva Lajos, aki a kasszára felvigyáz, egy napon így szól Ilkánkhhoz:

- Iluska, szóljon az urának, hogy ne kérjen annyi előleget, mert egyszer majd nem adok. Még fiatal színház vagyunk.

Ilkánk ebben az időben még azt sem tudja egész bizonyossággal, hogy mi az az előleg. Pénze soha nincs; minek is volna? A gázsiját Jóskánk veszi fel, ő kezeli a pénzügyeket, ő vezeti a háztartást, fedezi a kiadásokat, ha ugyan vannak.

- Én nem szólhatok bele a férjem dolgaiba. Ő tudja, hogy mit kell cselekednie - felelé Ilkánk, és indult, hogy öltözzön az esti előadáshoz.

De a titkár még beszél:

- Én nem akarok a maguk családi ügyeibe avatkozni, utóvégre ennyit nem várhat tőlem az igazgatóság se. Csak azt akarom mondani, hogy Jóska barátunk legutóbb egy olyan nagy összegű előleget kért, amelyet aligha adhatunk neki meg - bármennyire becsüljük a művésznőt.

Ilkánk vállat vont, eddig sem kérdezték őt, ne kérdezzék ezután se. Vasárnap este volt - cigánykerekét hánytak a karzaton, amikor Serpolette a színpadra lépett.

Jóskánk megint csakúgy éldegélt mint Budán: éjfél után járogatott haza, és most már a pesti kocsmárosok borát szidta.

- Minden kocsmárost fel kellene Pesten akasztani - mondogatta, amint ruhadarabjait szertedobálta, mintha megutálta volna őket. - Igen, ez a pepita nadrág az oka, hogy nekem rossz bort mernek adni a kocsmákban. A pepita nadrágot a színészek hordják, és a kocsmárosok azt hiszik, hogy a színésznek mindent meg kell inni. Törődnek is ők a színész egészségével! Csak arról gondolkoznak, hogyan sózzák el a rossz borukat.

Azután a tarka mellényét hajintotta egy sarokba.

- Ez a mellény visz el a kocsmákba, amelyeket szívemből utálok. Ez a mellény mindig szomjas. Mindig inni akar, pedig már nem fér bele a sok ital. A zsebéből már régen kifogyott a bankó, de ha meglát egy ismerős gyaluforgácsot, nyomban megáll, és hitelt kér.

Azután a babos cavaliere-nyakkendőjét tépte le.

- Ez a bolond nyakkendő folyton tetszelegni, danolgatni, udvarolgatni akar. Ahány kocsmárosnét vagy hasonlót lát: nyomban berzenkedni kezd, hogy megtetsszen. Sohase láttam ilyen nyakkendőt, amely nem férne a bőrében. És ez a cipő! - kiáltotta lábbelijét a vaskályhához vágva. - Ez visz el mindenféle asztaltársaságokba. Most már minden vendéglőben van asztaltársas-

ság, és engem mindenütt megválasztottak tag-
nak.

Legvégül természetesen a kalapját és a séta-
botját rugdosta be az ágy alá, miután két tényé-
rébe hajtván fejét, így morfondírozott az ágy
szélén:

- Az a legboldogabb ember, akinek egyetlen
ismerőse sincs ebben a városban. Itt mindenki-
nek csak asszonyi dolgokon vagy kocsmai ügye-
ken jár az esze. Nem tehetek egy lépést sem a
Hatvani utcában, hogy meg ne szólítana vala-
mely kaszinói úr, kérvén: "Szigligeti úr, ké-
rem, adja át hódolatteljes kézcsókomat kedves
neje önagységának." "Szigligeti úr, kedves nejé-
nek este megint világraszóló sikere volt a *Cortie-
ville-i harangokban!*" És ez így megy reggeltől
estig. Már kábult vagyok előre, amikor Károlyi
Pista gróf májbeteg arcát megpillantom a Hat-
vani utcában.

- Mit akarsz tehát tenni? - kérdezte most Il-
kánk felkönyökölve párnáin.

- Itt akarom hagyni ezt az egész várost - felett
kezébe temetett arccal férje.

- Megint vándorolni akarsz?

- De már nem vagyok bolond, mint régen.
Dehogyan akarom még egyszer a vándorszíne-
szét keserves kenyerét enni! Elég volt a fiatalkori
bolondságokból, nem akarok úgy meghalni,
mint Petőfi Zoltán... Valami úribb, komótosabb
dolog jár az eszemben.

- Földbirtokos akarsz lenni? - kérdezte Il-
kánk.

- Még annál is több: a kolozsvári Nemzeti Színház tagja leszek, veled együtt! - kiáltott fel hirtelen kijózanodva Jóskánk. - Ott van még az egyetlen, utolsó úri helye a magyar színművészek. Úri hely! A színészt nem a szép felesége kedvéért szeretik.

Ilkánk, akármilyen szomorú volt, erre a beszédre nevetni kezdett.

- Hiszen én nem ismerek senkit az egész városban! Miért szeretnének az én kedvemért?

Szigligeti elkomorult.

- Annál többen ismernek téged. Az már szinte elviselhetetlen, hogy mindenki a te lábadról, a te mosolyodról, a te szoknyádról beszél egész Pesten. Nem tudok bemenni a város végi Debrecen csárdába se, hogy az ott időző fiákeresek fel ne köszöntենek: "Szigligeti úr, Isten éltesse kedves felesége önagyságát!" Változtatni fogok a dolgokon.

- Mondd meg hát végre, hogy mit akarsz tenni - csengett Ilka, aki magában most már nagyon jól mulatott azon, hogy férje a szokásos gorbáskodások helyett ilyen féltékenységi dolgokkal szórakoztatta hajnalban. A legtöbb nőnek jólesik, ha féltékenyek rá. Ilkánk is nő volt.

- Már tettem is! - felelt Jóskánk, és hosszú léptekkel végiglovagolt a kis szobán. - Tegnap közölte velem a színházi titkár, hogy nem adnak több pénzt, holott a közönség a te kedvedért tölti meg a színházat. Úgy! - mondtam magamban. - Úgy! Hát majd belétek nyomom én a bicskám. Megtudtam, hogy Bánffy György báró Bu-

dapesten van, és a Várban lakik. Ezt a Bánffy-t még Kolozsvárról ismerem, ő az erdélyi urak vezetője. Felkerestem és megkértem, hogy látogatna el a népszínházi előadásokra. Eljött, és téged látott. "Ennek az asszonynak a kolozsvári társulatnál a helye" - mondta előadás végén, amikor vacsorázni mentünk a Pannóniába. "Igen ám, feleltem, de három esztendőre vagyunk szerződötve. Nem vagyunk mi pálcás komédiások. Megtartjuk a szerződésünket, vagy pedig fizetünk, amint azt a szerződés előírja." A gróf csak nevetett. "Miért fizetnétek ti? Majd fizetnek a kolozsvári urak, hogy a művészpárt megszerezzék a maguk színházának. Már csak a te kedvedért is, Jóskánk!" Igen, azt mondta gróf Bánffy György, hogy már csak az én kedvemért is Kolozsvárra fognak szerződötteni. Végre valami történik ezen a világon az én kedvemért is...

Ilkánk még mindig nevetett.

Miután Jóskánk befejezte a mondanivalóját, anélkül hogy a szokásos módon nejétől kezdve az atyaúristenig összeszidott volna mindenkit a városban: kínos, nehéz, hánykolódó álomba merült - míg Ilkánk ragyogó szemmel, felderülve, régen érzett megkönnyebbüléssel nézett a hajnalodó éjszakába. Egy kis csillagot vett észre, amely a firhangon át egyenesen őreá látszék tekingetni. "Az én csillagom!" - sóhajtotta, és átölelte a párnáját. Valami titkos sejtelem azt súgta neki, hogy most lép majd fel arra az útra, amelyen majd megtalálja a boldogság útját, hogy

szomjúságát megenyhítse. Búcsút kell venni a búbánattól. Dalolva ébredt fel.

- Megbolondult ez a szegénye szomorú színésznő? - kérdezték a Bodzafa utcai ház lakói, amikor Ilkánkat korán reggel énekelni hallották.

És mindvégig dalolt Ilkánk, amíg kevéske holmiját összepakolgatta, mintha abban az órában indulni akarna. (Még buzgott benne a vándorszínésznő vére: boldog volt, ha állomást cserélhetett.)

Jóskánk gyötrelmes fejfájása mellett is nevetni kezdett, amikor felébredvén Ilkánkat egy utazóládán megpillantotta.

- Kipakolhatsz még. Csak a jövő héten pályázzunk.

De hát az a hét is csak elröpül, ha Ilkánknak közben nem jutnak eszébe szomorú gondolatok. És nem jutott eszébe búslakodni akkor sem, amikor Jóskánk azon a címen, hogy megfelelő búcsút kell venni Pesttől: reggelenként járt haza. Valamiképpen már nem tudott férje dolgai felett elkeseredni - valóban növekedett teher alatt a pálma.

...A "kincses városban" a színészpárt egy kis örmény képű úriember fogadta a vasúti stáción.

- Korbuly Bogdán vagyok - mondogatta bemutatkozás közben ha valakinek valami baja van, csak forduljon hozzám.

Ilkánk jól megjegyezte magának a nevet.

Mikor az örmény képű úriember szertartásosan kezét fogott, most a maga helyére egy ma-

gyar ruhás, őszes urat állított, aki olyan tiszteletre méltó volt, mint egy negyvennyolcas tábornok.

- Ez pedig itt Papp Mihály* barátom, a Magyar Polgár szerkesztője. Ő gondoskodik arról, hogy mindenki igazságos kritikát kapjon a sajtóban.

A nevezett szerkesztő úr ugyancsak kezelt Szigligetiekkel. Mikor Ilkánkra került a sor, így szólt a jóságos képű hazafi:

- Maga, lányom, még olyan fiataciónak látszik, hogy feltétlenül szüksége van valamely tapasztalt barátnőre. Erre pedig legalkalmasabb az én áldott feleségem.

Ilkánk könnybe borult szemmel felelt:

- Ismeretlenül is kezét csókolom a tekintetes asszonynak.

Amíg ez a beszélgetés folyt: Bunyitai, a kis termetű sűgő, aki a sűgőlyukból mindig nagy figyelemmel adta fel a szót Ilkánknak, hátulról megrángatta Szigligeti Jóska katufrékját.

- Úgy látszik, ebben a városban nem lehet verekedni.

A színészpárnak valóban olyan fogadtatása volt Kolozsvárott, amilyen fogadtatásról még azok a legvérmesebb igazgatók se álmodnak, akik aztán gutaütésben hálnak meg. Szigligetiéknek megvolt előre a kvártélyuk, Ilkánk egy piros csizmás, tarka rokolyás, fekete szemű kis cselédlányt is talált a kvártélyon.

* A valóságban: K. Papp Miklós

- Hogy hívnak? - kérdezte Ilkánk örvendezve a vele egykorú leánytól.

- Flóricának hívnak, és Papp Mihályné tekintetes asszony parancsából én leszek ezentúl a ténsasszony szolgálója.

Ilkánk az első perctől fogva meleg barátságot kötött Flóricával. Most volt már valaki, aki a ruháskosarat a színházhoz cipelje, volt valaki, aki magányos óráit megossza a színésznővel.

Ilkánk csakhamar nevezetes ismeretségekre tett szert az idegen városban. Nem is kellett ezeket az ismeretségeket keresni, akadtak azok maguktól is. Barátságos, kedves, melegszívű emberek laktak a városban, mintha erre nem járt volna sohasem az ördög.

- Hogy lehet egy gyermekkel ilyen nehéz szerepet játszani! - kiáltott fel Papp Mihályné a páholyában, amikor Ilkánk megint csak táncolt és énekelt *A Kékszakállú hercegen*.

A jóságos, gyermektelen asszonyság másnap uzsonnát rendezett a "gyermek" tiszteletére, amely uzsonnára több barátnőjét meghívta. Az uzsonna végén így szólt Ilkánkhoz:

- Ezennel lányommá fogadtalak, te kis árva, anyátlan gyermek. Ha valamire szükséged van, csak gyere hozzám, vagy küldd el Flóricát.

Az örményes Korbuly Bogdán úr egy napon részegen látta Szigligeti Jóskát a piacon. Megvárta, amíg kijózanodik, aztán így szólt hozzá:

- Jóska fiam, mi örök kenyeret szoktunk adni a színészeinknek, ha azok megbecsülik magu-

kat. Hogy részegedhetik le egy ember, akinek olyan kedves, tehetséges felesége van?

Jóskánk felhördült:

- Kikérem magamnak, hogy a tekintetes úr a családi ügyeimbe avatkozzék! Én magyar színművész vagyok. Jogom van ahhoz, hogy hazám feletti bánkódásomban borban keressek vigasztalódást. Nén értik ezt a nyárspolgárok.

Korbuly Bogdán, aki egyike volt a legtekintélyesebb kolozsvári polgároknak, szelíden válaszolta:

- Az nem volna baj, fiam, hogy iszol bánatodban. De bánatodban verekedni is szoktál. Márpedig mi a verekedőket eltoloncoltatjuk a városból.

- Én? Tolonc? - üvöltött fel a vérig sértett művész. - Még ma itt hagyom ezt a várost.

Jóskánk valóban komolyan gondolta, hogy a keserű jólét helyett megint a szabadságos vándortarisznyát köti a nyakába. Nagy a világ, egy tehetséges színész megél mindenütt. Márfoki, régi cimborája most valahol a Felvidéken direktoroskodik, a Színész Újságban benne van, hogy hol. Márfokinál az sem árt a színész művészetének, ha részegen lép a színpadra... Márfoki angyal, a régi szintársulati világból.

- Megyünk Márfokihoz! - mondá Jóskánk, amikor belépett a feleségéhez.

- Te mehetsz, én itt maradok! - felelt szokatlan elszántsággal Ilkánk, és nem törődött Jóskával, aki a vándorszínészet gyönyörűségeit fejtegette előtte.

- Szabadság! - ismételte Jóskánk. - Petőfi, atyám barátja is a szabadságért halt meg.

- Nem - mondó Ilkánk a vándoréletből elég volt. Eljöttem a szavadra Pestről pedig láthattad a búcsúelőadáson azt a nagy koszorút, amelyet az Országos Kaszinó nevében nyújtott fel Perczel József és Kosztka Emil. Az volt a legszebb margitszigeti rózsákból készült koszorú szalagjára írva: "Ne menj el, maradj itt! Majd meglátod, jobb lesz itt." De én nem hallgattam a rózsakoszorúra, inkább eljöttem veled. Most pihenni akarok egy darabig.

Szigligetink nagyot nézett Ilkánk szavaira. Nem, ezt még sohase merészelte Ilkánk, hogy ilyen nyíltan szembeszálljon férjével, mesterével, pártfogójával.

- Te béka! - hördült fel Jóskánk. - Ezért csináltam belőled primadonnát?

És már elő is kereste a szokásos darab fát, amellyel hatalmas ütésekkel szokott mérni Ilkánkra.

Ilkánk elterült a földön, és félig eszméletlenül kiáltotta:

- Egy anyát bántasz!

Jóskánk elejtette kezéből a dorongot, és úgy elment a házból, mintha eszét vesztette volna.

Kricsbainé, a kolozsvári mindentudó asszonyosság körülbelül egy hétig virrasztón Ilkánk mellett, amíg Ilkánk annyira lábra kapott, hogy egy reggelen, ura távollétében, csaknem mezitláb elmenekedhetett Papp Mihályékhoz, akik a

fiatalasszonyt kék selyempaplanos ágyba fektették.

Jóskánk hazaérkezve Flóricával egy üveg rumot hozatott az örménytől amelynek elfogyasztása után felvett egy baltát, és porrá zúzta a lakás teljes berendezését.

- Most már eltoloncolhattok! - ordította magából kikelve.

HATODIK FEJEZET

*amelyben Ilkánk legyőzi ellenfeleit
köztük a férjét is*

Jóskánk elpályázott az erdélyi határra, hogy soha többé ne tegye a kincses városba a lábát.

Ilkánk, mióta nem kellett férjétől rettegnie, napról napra magához tért a jó Papp Mihályék ápolásában. Ne mondjátok, hogy csak rossz emberek vannak a világon! Éppen annyi rossz ember van, mint ahány jó van. Nem nyomják le egyik párton se a mérleget, mert hiszen akkor felborulna a világ egyensúlya.

A kék selyempaplanos ágyban apránként visszatért az élet színe Ilkánk arcára, amikor Korbuly Bogdán, a helybeli színészet fő patrónusa a színigazgató, E. Kovács Gyula társaságában meglátogatta, Ilkánk már a karosszékben üldögélt.

- Nem kell búsulni - kiáltotta a zömök, fekete szemű Bogdán bácsi. - Most már minden rendbe fog jönni. Itt a nyár, egy-két-három hétig Mehádián kell tartózkodni. Mehádia való a gyenge asszonynépek.

Honnan tudta Korbuly Bogdán, hogy mi baja van Ilkánkknak? Hja, a régi színházi elnökök egyúttal orvosok is voltak.

E. Kovács Gyula, az igazgató a maga mély, zengő hangján biztatgatta Ilkánkat:

- Ha jól viseled magad a fürdőben, magadra veszel egy kis húst, kövérséget: kiosztom neked a *Piros bugyellárist* meg a *Sárga csikót!*

Ez volt aztán az igazi patikaszer, amelytől a másvilágról visszatért éledezni kezdett. A *Piros bugyelláris!* Amelyben Pesten Blaháné aratta világraszóló sikereit, míg Kolozsvárott Erdélyi Marietta féltékenyen örködik a szerepeken. Most már akár a mehádiai kúrára sincs szüksége Ilkánknak. Egészséges lesz ettől a néhány szótól. De Korbuly Bogdán határozottan ragaszkodott a fürdőre való menetelhez:

- Majd bizony ilyen tapasztalatlan gyerekaszszonyra hallgatunk. Mit tudja még az ilyen gyerek, hogy milyen drága kincs az egészség. Fürdőzni fog a ténsaszony, akár akar, akár nem.

- De hát pénzem sincs! - rebegte Ilka.

- Mi az, hogy pénz? - kiáltott fel Bogdán bácsi. - Még ma este kiteszem a Nemzeti Kaszinóba az ívet. Annyi pénz fog összegyűlni, hogy egy esztendeig Mehádiában maradhat.

Dehogyan maradt Mehádián egy esztendeig Ilkánk! Pompás, ruganyos szervezete már az első héten megmutatta, hogy mit tud. Ebben az asszonyfürdőben, ahol a déli és keleti államokból való hölgyek keresték az egészségüket, Ilkánk boldog ábrándozások közepette sétálgatott. Azokra a szerepekre gondolt, amelyeket E. Kovács Gyula megígért. És ábrándozás közben észre sem vette, hogyan szedi magára egymás után a kilókat. Helyes, gömbölyded menyecske lett, kinyílott, mint a rózsa, megasszonyosodott,

mint egy virágos almafa. Mikor két hét múltával valamennyi ruháján engedni kellett, még az ingeken is, Ilkánk levelet küldött Kolozsvárra: vajon megengedi-e Bogdán bácsi, hogy már hazamehessen? "Nem - felelte Bogdán bácsi. - Még két hétig tessék fürdőzni!"

Így aztán nem is csodálható, hogy a kolozsvári vasúti stáción alig ismerték meg a gömbölyű asszonykát az ott várakozó színésznők és színészek. Szentgyörgyi úr csaknem a pipáját ejtette ki szájából, míg Krasznai meg a komoly, méltóságteljes Gyenes László már csak azért is megölegették Ilkánkat: vajon a huncut nem folya-modott-e megint a szalvétarendszerhez? Nem; valódi húsból volt ez a tűzrőlpattant asszonyka. A jólelkű Szacsvainé Boér Emma és a testvére, Boér Hermin sírva fakadtak örömeikben. A kedves Gerő Lina felkiáltott:

- Istenem, nem kár lett volna ezért az asszonyért, ha levitriolozzák?!

Ebből az elszólásból tudta meg Ilkánk, hogy férje azzal fenyegetőzött a színháznál, hogy levitriolozza a feleségét. De hát egyelőre messzire volt innen Jóskánk.

De a legbüszkébb volt egész Kolozsvárott Korbuly Bogdán uram, amikor a kifejlett rózsza a fürdőzésből visszaérkezett.

- Mégiscsak tud valamit Korbuly Bogdán! - mondogatta a maga örményes beszédével, és kidüllesztett mellel járkált a városban.

Ilkánk most már egészségének helyreálltával nem akarta elfogadni Papp Mihályék vendég-

szeretetét. "Önállósította magát." A nevezetes Biasini-fogadóban vett kvártélyt, amely fogadónak az udvarán még ott sorakoztak azok az ódon postakocsik, amelyekkel a vasút feltalálása előtt utaztak az emberek. Itt volt egy szép, tágas szobája Ilkánknak, amelynek ablaka alatt bizony gyakran felhangzott az éjjelimuzsika. Lelkes gavallérok, pengő katonatisztek, rajongó urak nézegettek fel Ilkánk firhangjaira; a cigányprímás, Pongrácz Laji pedig nagyon jól tudta az utat Ilkánk ablaka alá. A cigányok elmuzsikálták Ilkánknak a holdvilágnál azokat a nótákat, amelyeket este a színpadon énekelt. Sorra kerültek a *Piros bugyelláris*, a *Sárga csikó* népszerű dalai. Majd az *Angol asszony* és a *Matuzsálem herceg* melódiáira került a sor: mert Ilkánk most már az operettben és a népszínműben egyaránt meghódította a közönséget.

- Mit szóltok Bogdánhoz? - kérdezgette Korbuly uram a színházból kifelé tóduló közönséget.

- Éljen Bogdán bácsi! - felelték a lelkes kolozsváriak.

Hiszen nem is lett volna semmi baj az új csillag emelkedésében, ha nem lett volna a kolozsvári égen egy állócsillag, amelynek fényét az új csillag elhomályosítani kezdte. Ez az állócsillag pedig nem volt senki más, mint a régi prima-donna: Erdélyi Marietta. Közönség kegyeltje, a hírnév géniuszának kegyence, a dicsőség leánya. Piros betűs ünnepnap a magyar színészet kalendáriumában.

Hát ha mindenki igazat adott is Korbuly Bogdánknak a városban: ez az egyvalaki nem adhatott neki igazat, mert már az a világ sora, hogy az öregebb primadonna halálosan gyűlölje az ifjabb primadonnát.

Ilkánk első sikereit valahogyan csak elnyelte Marietta.

- Majd kifulladás a kis tót szöszke! - mondogatta gunyoros mosollyal. - Majd ha az igazi operettre kerül a sor. Népszínművet tud énekelni minden szobacica. - Így beszélt vállait vonogatva Marietta, de bévül komolyan kétségbe volt esve ifjú vetélytársnője diadalmai miatt. Már a legrégebb Marietta-rajongók, Esterházy úrék, Teleki grófék is kezdték mondogatni:

- Valamit tud ez a fruska, amit Marietta nem tud. Pikáns tud lenni.

Marietta csak tréfásan fenyegette régi híveit:

- Majd megunjátok azt a kis pesztrát!

De titokban erősen szervezkedett még megmaradt hívei között, és reggeltől estig azzal foglalkozott, hogy megalapítsa a Pálmay Ilka-ellenpártot.

És Marietta ügyes rábeszélőnek bizonyult, a kontrapárt napról napra növekedett, Marietta páholyból figyelte meg azokat, kik tapsolnak és kik nem tapsolnak Ilkánknak. És megelégedetten konstataálta, hogy a kezek már nem emelkednek fel oly lelkesedéssel a tapsra, mint azelőtt, amikor a kortinát leeresztették. Majd megtanítom én ezt a kis "színházi ördögöt" - mormogta a fogai között Marietta, és csaknem kezét

csókolt most már híveinek, akik tartózkodtak a tapsolástól.

Valami érthetetlen, fagyos lehelet kezdett terjengeni a színházban Ilkánk fellépésekor. Úgy látszott, hogy a régi, gyakorlott primadonna megint felülkerekedik, hiszen ő értett az intrikához, az emberek meghódításához, a mellénygomboltató tüzes pillantásokhoz, az észvesztő szavakhoz - primadonna volt, aki mindenkit meghódított, akit akart.

De Korbuly Bogdán még szilárdan állott védenice mellett - ő fanatikusan bízott Ilkánk tehetségében.

- Valami új szerepet kell adni Ilkának - indítványozta E. Kovács Gyulának. - A közönségnek változatosság kell, a legjobbat is megunja.

E. Kovács a fejét vakargatta.

- Előbb-utóbb megmérgeznek ismeretlen tettesek! - dörmögte. - Már kapok néha névtelen leveleket.

- Nem kell félni, amíg Bogdán itt van!

Ilyenformán történt, hogy a műsorra kerülő *Szép Heléna* szerepét megint csak Pálmay Ilkának osztotta ki a színház. Erdélyi Marietta síró-görcsöket kapott, beteget jelentett, és hívei komolyan féltették, hogy valami kárt tesz magában. A kontrapárt felzúdult:

Azt még csak valahogy elhittük eddig, hogy Pálmay kedves, pikáns, zamatos a színpadon. De hogy szép is lenne, erről még sohasem hallottunk. Helénának pedig véleményünk szerint elsősorban szépnek kell lenni.

És ebben igaza volt a kontrapártnak, mert Erdélyi Marietta tüzes, szenvedélyes szépsége mellett valóban elmaradt Ilkánk szépsége. Először is nem olyan szabályos az arca, mint azt a görög művészet előírja. Némelyek még piszének is mondhatnák az orrát - a szeme pedig nem tud kifejezni mást, mint pajkosságot, jókedvet, huncutságot. Szubrettarc, amely darab ideig nagyon kellemes, de nem ért hozzá, hogy azokat a csendriasztó szenvedélyeket felkavarja a nézőkben. Ilkánkért még senki sem lett öngyilkos. Holott Mariettáért már számosan felkötötték magukat, mint a legenda mondja.

- Meg kell buknia! - fogadkozott Marietta összeszorított ököllel. - Utóvégre az emberek nem vakok!

Így következett el a *Szép Heléna* estje Kolozsvárott.

Ilkánk olyan ruházatban lépett a színpadra, hogy Marietta elájult a páholyában.

Nem, ezt még senki se merte eddig Kolozsvárott. Meztelen karok, vállak, félig meztelen mell és hát! És gömbölyded volt, mint egy torta. És észbontó volt, mint egy halálos szenvedély. És ragyogott, mint a gyémánt.

- Hozzanak egy pohár vizet! - mondta Marietta a páholynyitogató-nőnek, először életében vallván be gyengeségét.

Az előadás után Ilkánk kocsijából kifogták a lovakat, és az ifjúság a Biasini-fogadóig vont a kocsit. Az idősebb Korbuly Bogdán állott először a kocsirúd mellé, aztán urak, jogászok, diá-

kok, színészek. Döntő siker volt. Lázban volt az egész város. Reggelig vagy két tucat éjjelizenét adtak Ilkánknak a gavallérok. Még korán reggel is jött egy mulatozó társaság cigánybandával Ilkánk ablaka alá, de azt már a fogadó portása zavarta el.

- Hagyjuk már aludni a művésznőt. A primadonnát.

Igen, a *Szép Heléna* előadása után Kolozsvárra került Ilkánk lett a primadonna.

De Marietta nem olyan fából volt faragva, aki bele tudott volna nyugodni a kétségtelen veregségbe. Néhány nap múlva mosolygó orcával jelent meg ismét az utcán, mintha mi sem történt volna.

- Hallotta? - kérdezték tőle már az első utcasarkon. - Szigligeti Jóska megérkezett, és az éjjel agyon akarta löni a feleségét, mert kivágott ruhában játszák a Szép Helénát.

És valóban igaz volt a hír. Szigligeti Jóska csakugyan visszatért Kolozsvárra, látták őt városvegi csárdákban, amint komolyan, lehajtott fejjel üldögélt pohara felett. Bujdosott régi ismerősei előtt. Akik pillanatnyilag láthatták, mondták, hogy olyan a tekintete, mint az örülteké. Most már nem fenyegetőzött, nem ordított, nem csapott skandalumokat, sőt még csak nem is verekedett, hogy a rendőrség beavatkozhatott volna a dolgaiba. Ó, igen csendesen viselkedett, még csak Ilkánkat sem háborgatta. Úgy látszik, valami igen nagy dologra tökélt el magát.

Ilkánk bezárt ajtó mellett szorongott a Biasi-

niban, és az előadást lemondta, ő, aki még sohasem mulasztott el egyetlen előadást sem.

- Szegény Ilka! - mondogatta Marietta. - Nem gondolta meg eléggé bátorságát. Bizony, a férjek nem olyanok, mint az udvarlók. Azok néha megengedik maguknak a féltékenységet is.

De éjszaka valóban ott látták egyszerre Szigligeti Jóskát ülni a Biasini-fogadó padláslépcsőjén, mint egy kísértetet. Ott ült, és olyan hangozat hallatott, mintha vásznat tépne. A fogát csikorgatta, és az összegörnyesztett mellét verdeste. Mikor a fogadói bérszolga közeledett felé, hirtelen felemelkedett és eltűnt, mintha csak a falba lépett volna. Ilkánk végső kétségbeesésében reggel sürgönyt adott fel a bácsijának, Petráss Istvánnak, aki Kassán vasúti tisztviselő volt: "Azonnal gyere. Nagy baj van." És a jó István úr a következő napon valóban meg is érkezett. Izmos, bátor ember volt István úr, aki nem nagyon ijedt meg a maga árnyékától.

- Majd a szeme közé nézek én annak a kísértetnek - mondta, miközben elfoglalta a fogadóban az Ilkánk szobája mellett való szobát.

Éjfélleg égette a gyertyát István úr, s éppen lefeküdni készülődött, fáradtan a hosszú utazástól, amikor megint csak hallatszik az a repesztő, kétségbeesett hang a padlás irányából. Olyan volt ez a hang, mint a haldokló hörgése.

István úr egy somfa botot kapva kezébe, a hang irányába sietett. A padlás lépcsőjén valóban megtalálta a szánalmas állapotban levő Szigligeti Jóskát.

- Mit akarsz te itt? - kiáltotta István úr.

- Ne bánts! - felelte a kétségbeesett ember. - Kolozsvári levelekben azt írták nekem, hogy a feleségem feslett életet él, arról akarok meggyőződni.

- A te feleséged egy szent, te pedig egy részeges korhely vagy. Takarodj innen! - kiáltotta István úr, és nem minden célzatosság nélkül emelte fel a kezében levő botot.

- Hát legalább azt mondd meg, hogy a feleségem megbocsátott-e nekem - rimázkodott Jóskánk.

- Ő már régen elfelejtett mindent. Elfelejtett téged is - hangzott a kemény válasz.

- Akkor nincs más hátra, mint hogy öngyilkos leszek.

István úr erre a szóra megenyhült. Karon fogta a támolgyó Jóskát, levezette az utcára, reggélig sétált vele a kolozsvári utcákon, amíg az teljesen kijózanodott, és belátta, hogy nem viselkedett tisztességesen.

- Elutazom, és soha többé nem kerülök a feleségem szeme elé - fogadkozott Jóskánk, és most komolyan hitte azt, amit megígért.

István úr a vasúti állomásra kísérte, megváltotta a Pestre szóló jegyét, és visszatérve a Biasiniba, így szólt a primadonnához:

- Most már nyugodtan játszhatod Szép Helénát. Elmúlt az utolsó akadály is.

Valóban, Ilkánkat kolozsvári diadalaiban többé semmi se zavarta meg, legyőzte összes ellenfelét. Birtokába vette a közönség szívét.

HETEDIK FEJEZET

*amelyben Ilkánk elrepül a földi halandók
köznapj világából*

Az aranjuezi szép napoknak is végük volt egykor, ugyanúgy eliramlottak a gyönyörű kolozsvári esztendők. Evva Lajos kibérelte a pesti Népszínházát, és megérkezett Kolozsvárra, hogy Ilkánkat magával vigye primadonnának.

Egy szép napon csak megjelenik a fehér, fekete betűs színlap a kolozsvári utcákon, amely Ilkánk búcsúvételét bejelenti. A színlaposztó éppen olyan egykedvűen hordta szét a színlapot, mint más közönséges napokon, de haj, a közönség könnybe borult szemmel olvassa, hogy estére *A falu rosszát* adják a színházban Pálmay I. búcsúztatására. Feledi Gáspár szerepét játssza Szentgyörgyi, Lajos fiát Zilahi Gyula, akit már javában Zsülnek neveznek Kolozsvárott, hogy aztán mindvégig így nevezzék országszerte; Gonosz Pista bakteri Gabányi Árpád játssza... Finum Rózi menyecskeszerepében Pálmay I. búcsúzik. Nohát, ez nagy dolog volt, mert a jó kolozsváriak azt hitték, hogy Ilkánk soha többé nem hagyja el a macskafejes kövezetű utcákat; meghízott, megegészségesedett itt, és elmúlt élete szomorúságait egy verseskönyvben adta emlékebe a közönségnek, amely verseskönyvnek *Fájó szívből* címet adá Petelei István helybeli

lapszerkesztő. A versekkel együtt a fájdalom is elrepülni látszott Ilkánk szívéből, és lám, most mégis itt hagyja a várost, ahol annyian szerették.

”Mindenki szerelmes volt belém - gondolta magában Ilkánk, amikor a vonatból kendőjét lobogtatta a pályaudvari közönség felé. - Vajon Pesten is ilyen szerelmesek lesznek az emberek?”

A pesti pályaudvaron, ahová a kormos, fáradt bika befutott a kolozsvári személyvonattal a ködös reggelen, egy régen látott, kedves arc tűnt fel Ilkánk előtt. Édesapja volt.

- Olvastam az újságban, hogy Pestre szerződteél - kezdte Gusztáv úr. - Én már úgyis meguntam a hivatalnokoskodást, nyugdíjba mentem. Gondoltam magamban, hogy majd együtt lakunk Pesten. Minden reggel vártam a kolozsvári vonatot.

Kedvesebb fogadtatás nem várhatta Ilkánkat.

- Szállásról is gondoskodtam már. A Dohány utcában, a Népszínház közelében találtam egyemeletes házat, amelyben három szobát lefoglaltam a részedre, míg magam a földszinten lakom, egy udvari szobácskában.

A Dohány utcai kis fészket valóban Ilkánk számára teremtették. Flórica, akit Ilkánk Kolozsvárról magával hozott, csakhamar kiismerte magát a környéken. Csak egy-két napig nézegették a Dohány utcában mosolyogva az erdélyi lány piros csizmáját, aztán megszokták azt is.

- Egy üveg pezsgőt hoztak! - kiáltott fel Fló-

rica egy napon, amikor a szokatlan küldemény-nyel berontott Ilkánk hálósobájába.

- Tedd csak el a kamarába! - felelt Ilkánk. - Úgy látszik, Wenckheim Józsi báró nagyon pontos a fogadásaiban.

Előtte való este ugyanis Ilkánk a népszínházi kulisszák között megismerkedett Wenckheim báróval, aki abban az időben a színház szendéjének, Tóth Ilonkának tette a szépet. Éppen a *Szép Helénát* játszották, és Ilkánk meglehetősen izgatottsággal várt a jelenésére.

- Fogadjunk, hogy nem hívják ki háromszor se! - ingerkedett József báró az izgatott primadonnával.

Ilkánk keresztet vetett a luciferi szavakra, de aztán nagy bátran így válaszolt:

- Tartom a fogadást, hogy legalább tízszer kitapsolnak.

- Egy üveg francia pezsgőben! - felelé Wenckheim, és összesúgott Tóth Ilonkával.

Na, ebben a festett, de gyönyörű világban milyen más jelentőségük van a babonáknak, mint a közönséges életben! Ilkánk valami szívnymást érzett, mikor a színpadra repült. Hátha igaza lesz annak a kaján bárónak? Olyan lámpaláza volt, mintha először játszotta volna Szép Heléna szerepét. A hosszú Solymosi rászólt:

- Megbolondultál, hogy pityergel?

És midőn Ilkánk könnybe borult szemei előtt összehúzódott a függöny - egyszerre csak felhangzott odalent a nézőtéren az a gyönyörű zá-

porgó, amit tapsnak neveznek. És a záporgó megindult tizenkétszer. Ennek a tapsnak az eredménye volt a másnapi küldemény.

Ám Flórica újra berohant a szobába. Egy kéksárga papírost lobogtatott a kezében.

- Ez a cédula volt a palack dugója köré csavarva. Ténsasszony tud olvasni tán megérti, hogy mi van ráírva.

Ilkánk kezébe vette a papírost, és ugyancsak értelmetlenül nézte. Ilyen papírost ő még sohasem látott: kövér női arcok voltak a vaníliaszínű papirosra kékkkel nyomtatva. Végül is Gusztáv urat kellett felhívatni földszinti rezidenciájából, hogy valaki végre megfejtse a rejtélyes papiros tartalmát.

- Ez egy ezerforintos bankó! - szólt Gusztáv úr rövid vizsgálódás után.

Másnap hirtelen eső kerekedett a *Szép Heléna* előadása végén - jó kiadós tavaszi eső Ilkánk tanácstalanul állott kapucinus köpenyében a színeszek bejárata előtt. Ebben a percben számozatlan bérkocsi pattant az utcára, és abból cilinderes, őszes, magas úriember ugrott ki.

- Parancsolja a kocsimat, művésznő.

Ilkánk elfogadta az ajánlatot, míg az előkelő idegen gyalog folytatta útját a Kerepesi út irányába. Alighogy elhelyezkedett Ilkánk a hintó párnáin, észrevette, hogy hátát valamely kemény tárgy nyomja. Valóban, egy kis csomag volt ott, amelyet Ilkánk szívdobogva vitt fel lakására, hogy az el ne kallódjon a kocsiban.

- Legalább azt nézzük meg, hogy mi van ben-

ne - indítványozta a praktikus Flórica. És óvatosan bontogatni kezdte a csomagot.

A papiros alól először egy elefántcsont névjegy került elő. A kártyán ez volt: Báró Üchtritz Zsigmond. A kártya hátlapján pedig a következő sorok: "Egy hódoló szolgája kérdi: mikor szabad tiszteletét tenni?"

- Valóságos regény! - kiáltotta Ilkánk. - Flórica, nézd tovább a csomag tartalmát!

És Flórica fűrge kezei közül csakhamar előkért egy arany karperec, amely briliánskövekkel és gyöngyökkel volt ékesítve. Remekül festett Ilkánk csuklóján.

De másnap Gusztáv úr, mikor a sajtóságos küldeményt szemügyre vette, megcsóválta a fejét.

- Sokkal értékesebb holmi ez a csecsebecse, mintsem elfogadni lehessen.

- Hát mit csináljak? - kérdezte elszontyolodva.

- Vissza kell küldeni a karperecet egy barátságos levél kíséretében és meghívni a bárót a színházi öltözőbe.

Estefelé Ilkánk mélyen lefátyolozott arccal jelent meg a Nemzeti Kaszinó bejáratánál, ahol kis csomagot adott át a kapusnak Üchtritz Zsigmond úr részére. A báró még aznap este tiszteletét tette a színházi öltözőben.

- Csupán ismerni óhajtottam! - mondá mentegetődzve.

Nemsokára ezután sokkal komolyabb dolog zavarta meg a Dohány utcai fészek nyugalmát.

Bábolnámé, egy nyugalomba vonult öreg színésznő, aki csipkés ingeket, szoknyácskákat meg egyéb ringy-rongyokat árulgatott a színésznők között, titokzatos arccal kereste fel Ilkánkat:

- Volna egy partim a részedre - kezdte sugdolódzó hangon. - Vőlegény!

- Ugyan, kedves Bábolnainé - felelé Ilkánk -, hiszen még az első uramtól se vagyok elválasztva. Jóska nem akar válni.

Bábolnainé legyintett.

- Ezt csak bízd rám, gyermekem. Majd beszéllek én Jóskaunk fejével.

- Hát kit kommandálna, kedves nénike? - kérdezte nevetve Ilkánk.

- Egy bárót. Orczy Eleket. Előkelő úr, nagy örökség várakozik reá, az egész újszászi uradalom. Eddig legényember volt. Majd megbomlik érted. Ott ül mindig a színházban, az első sorban. Kék szemű, középtermetű. Éppen hozzád illik. Estére fehér csokor lesz a kezében.

- Majd megnézem a színpadról - felelé Ilkánk, és a közvetítő asszonyosság nagy titokzatosággal eltávozott.

A fehér csokros úr valóban ott ült az első sorban, de Ilkánk jóformán még szemügyre sem vehette, mikor már újabb események történtek vele. A primadonna élete csupa mozgalmasság. A primadonna nem ér rá gondolkozni, nem tud magában maradni, nem tudja kedvére kialudni magát. Láz ez, amely néha már nagyon hasonlít az örülethez. Vajon mikor lesz vége ennek a lélegzetfójtó iramodásnak?

- Silberer szerkesztő vagyok, Bécsből - kezdte a kefebajuszú, tekintélyes pocakú úriember a színpalak mögött. - Ha tudakozódik utánam a művész: a legjobb referenciákat hallhatja.

Teremtőm, megint egy kérő! - gondolta magában Ilkánk. És hangosan így válaszolt:

- Nem tudakozodom, kedves Silberer úr, mert nem vagyok elválva az uramtól.

A kefebajusz Ilkánkra meredt.

- Nekem semmi közöm sincs tisztelt férjéhez, ellenben a nagyságos asszonnyal van egy üzletem. Akar-e vasárnap délután velem felszállni léghajóval?

Ilkánk levegő után kapkodott, mert csodálkozni minden csekélységen igen jól tudott. És ez tetszett a férfiaknak? A bécsi Silberer üzleti hangon folytatta:

- Ez a léghajózás magának igen jó reklám lesz, nekem pedig megfelelő üzlet. Már felszálltam Bécsben, a Práterben is, amikor is Schratt Katalint vittem magammal. Megkérdezheti a művésznőt, vajon megbánta-e a léghajózást.

Ilkánk a kezét nyújtotta.

Könnyű volt a gyors elhatározás a színpalak mögött, az öltözőben, amikor az ügyelő csengője már a primadonna jelenésére berregett. De bezeg otthon, a Dohány utcai fészekben nagy zavart idézett elő Ilkánk elhatározása. Flórica a földre vetette magát, és teli torokból ordított:

- Tudtam, hogy egyszer el fog repülni.

Gusztáv apa is felcsoszogott a földszintről, és

most még hevesebben rázta a fejét, mint egyébkor.

- A léghajózás még nem tökéletes. Minden léghajós előbb-utóbb kitöri a nyakát. Mit fogsz tenni, ha nem tudsz táncolni?

Ilkánk megint csakolyan kuncogva nevetett, mint hajdanában színinövendék korában, amikor valami csínytevésre készült. A színháznál is természetesen mindenki Ilkánk vakmerő tervéről beszélt, mert Silberer szerkesztő úrnak volt esze, hogy a nevezetes "merényt" jó előre világgá kürtölje. A Pártényi házaspár, aki mindig szeretettel bánt Ilkánkkal, komolyan kérte a primadonnát, hogy mondjon le a léghajózásról. Kassai Vidor csak magában nevetett. "A nők mind bolondok!" - mondogatta ez a bölcs ember, aki sok tapasztalatot szerzett különböző nők körül. Evva kirohant az igazgatói irodából.

- Honnan veszek én vasárnap estére egy Nebáncsvirágot, ha szétpukkan a léggömb?

- Nem engedek a negyvennyolcból! - feleli Ilkánk az akkori idők szójárásával. - Felszálllok a levegőbe.

Májusi vasárnap volt, amikor a léghajó kikötött a Lövölde téren, hogy magával vigye a fellegek közé Ilkánkat.

Májusi vasárnap, a régi Pesten!

Ki tudná már azt elmondani, hogy mit jelentett ez az ember életében? Minden, amiért érdemes volt élni, májusi vasárnapon történt az emberrel. Akkor volt szerelmes, akkor volt ifjú,

akkor volt boldog. Ilkánk kék fátyolos, fehér Girardi-szalmakalapot vett fel a léghajózáshoz.

A Lövölde tér nem tartozik Pest legnagyobb terei közé, de bízvást elmondhatni, hogy a város legnagyobb tere is kicsiny lett volna az embertömeg befogadásához, amely a léghajózás eseményére összegyülekezett. Minden ablakban emberfejek. És végig a Király utcán még mindig hömpölyögtek újabb és újabb emberáradatok. Az embertengerben csak alig tudott magának utat törni egy négylovas fogat, amelyről nyomban kitalálták a hozzáértők, hogy majd ez a fogat fogja kísérfeni a földön a szálló léghajót. Wenckheim József báró nyomban be is mutatta a fogat hajtóját:

- Gróf Cziráky Jancsi, a legjobb úrkocsis Magyarországon.

Ilkánk szemügyre vette a négyest. Gyönyörű szürkék voltak a könnyű kocsiba fogva, és az ezüstszerszám gyöngyvírágcsokrokkal volt díszítve. Aztán a pillantása rátévedt a kocsitulajdonosra is. Középtermetű, izmos, barna fiatalember állott levett kalappal a primadonna előtt.

- Aztán kapjon el, ha esni találnék. - szolt tréfásan Ilkánk.

- El fogom kapni - felelt jelentőségteljesen Cziráky Jancsi.

A kefebajszú Silberer már javában rendezkedett a léghajóban. Homokzsákokat vett be, homokzsákokat dobott ki. A léghajó köteleit megbízható munkások fogták, de ott segédkezett a munkánál a Nemzeti Kaszinó aranyifjúsága is.

Ilkánk ebből az alkalomból kellő számú úriemberrel ismerkedett meg... Mintha előre tudta volna, azt a kék, fehérrel díszített zorszettruháját vette fel, amelyben mindig sikere szokott lenni. Így felvonultak Batthyány Elemér, Odescalchi Géza herceg, Andrássy Duci, Teleki Gyula és Géza grófok.

- Kár, hogy nem fér el egy cimbalom a léghajó kosarában! - mondá Teleki Géza. - Elmennék cimbalmozni a művésznő mulattatására.

No, most végül sikerült megismerkednie a fehér csokros úrnak is a színházi székből imádott hölgyével. Orzcy Elek mondta:

- Estére aztán ott legyen a színházban, mert én már megváltottam a jegyem.

Már éppen a kosárba akart ugrani Ilkánk, mikor Wenckheim József báró megfogta a kezét.

- Művésznő, itt van egy úr a bécsi Jockey Clubból, aki direkt azért jött le Pestre, hogy önt léghajózni lássa. A tettaui gróf, Kinsky Zsenere birodalmi gróf.

Így szólt Wenckheim, és egy fekete bajuszú, magas, cilinderes, karcsú úriembert mutatott be Ilkánknak, aki tetőtől talpig végigmérte a művésznőt. (Ilkánk később, a léghajó kosarából megfigyelte ezt az urat. Ő integetett a cilinderkalapjával legtovább a szálló léghajó után.)

Silberer szerkesztő úr azonban már kiáltozott a kosárból:

- A paradéra majd ráérnek a gróf urak, ha szerencsésen földet értünk!

Ilkánk keresztet vetett a homlokára, mint ne-
héz szerepei előtt szokta, és beugrott a léghajó
kosarába.

- Lóz! - ordította Silberer szerkesztő úr, mire
a munkások elengedték a köteleket, és a léghajó
boszorkányos szökkenéssel a levegőbe emelke-
dett.

Hát idáig már sok tomboló sikerben volt része
Ilkánknak, de azt az üdvrivalgást, tapsot, amely
a földről hangzott a léggömb után, még eddig
sohasem hallotta. Isten tudja, hány ezer ember
tombolt Pesten örömében, hogy Ilkánk a leve-
gőbe emelkedett!

Ilkánk, amíg győzte, két kézzel dobálta a csó-
kokat a földön maradottak felé, de még ebben is
kimerült, és fáradtan ült le egy homokzsákra.

A léghajó zökkenés, hintalózás nélkül repült
a magasba, mint a legjobb pesti fiáker.

- Most körülbelül egy magasságban vagyunk
a Gellérthegygel! - mondá Silberer szerkesztő
úr, aki ebben a percben igen tudományos em-
bernek tűnt fel Ilkánk előtt.

Ilkánk összeszedte magát, és kihajolt a léghajó
kosarából. A Dunát látta fehér csíkjával, a Ba-
zilika tornya integetett, a város felett köd és
füst.

- Nem látom a Népszínházat! - kiáltott fel
komoly aggodalommal a művésznő.

- Ne aggódjon, estére a helyén lesz.

- De nem látom azt a négyes fogatot sem,
amelynek kocsisa azt ígérte, hogy elkap, ha esni
találok.

Silberer úr elővette messzelátóját, és jó darab ideig vizsgálódott:

- Az a négyes fogat ott vágat utánunk az országúton. Jól mennek a szürkék.

Ilkánk összekulcsolta a két kezét.

- Istenem, vajon a földre kerülök még valaha?
Estére a *Nebáncsvirág*ot kell játszanom.

NYOLCADIK FEJEZET

*amelyben az ünnepélyes hangulatot
egy vándorszínész
megjelenése zavarja*

A léghajót a Duna felett repítette a szeszélyes szél, hol az egyik, hol a másik part felett mutatkozott a léghajó gömbölyű árnyéka, és ezt-az árnyékot tajtékzó lovaival követte Cziráky János gróf.

Közben versenyt futottak a magasból a bécsi gyorsvonattal, amely ebben a negyedórában rohant át a tájon, de dübörgéséből ide a magasságba mi sem hallatszott; csak kis füstpüffenet jelezte, merre tűntek el a földön a fekete kocsik.

Silberer szerkesztő úr most meghúzott egy kötelet. Odafenn, a léghajóban olyan visítás keletkezett, mintha ezer ördögfiók sivalkodott volna. A léggömbből kitóduló gáz okozta a különös hangot, és a léghajó süllyedt. Silberer úr azonkívül homokzsákokat is ürített ki a léghajó kosarából, amellyel azt érte el, hogy a léghajó esésében meg-megállott. Végre földet ért egy széles mezőn, de mindegyre visszaugrált a levegőbe, amire a mezőn dolgozó emberek összeszaladtak.

- Fogják meg a köteleket! - kiáltozta Silberer úr, és az emberek végre belekapaszzkodtak a kötelekbe, amelyeknél fogva földre vonatták a léggömböt.

Ilusunk természetesen félig eszméletlen állapotban volt egész idő alatt, százszor is megesküdtött magában, hogy többé nem ül léghajóba, majd mikor ennek idejét látta, keresztülvetette magát a kosár szélén, és több méter magasból a földre ugrott. Májusi szénával volt borítva a föld, Iluskának nem történt nagyobb baja. Sőt nyomban talpra ugrott, és a falu felé kezdett iramodni, hiába kiáltozott utána a léghajóval bajlódó Silberer szerkesztő úr. Cziráky János gróf, aki akkorára négyes fogatával megérkezett: csak a falu utcai oldalán, a vasúti stáció közelében érte utol Ilkánkat.

- Hová szalad, művésznő? - kiáltozott a bakról a legjobb magyar úrkocsis.

De Ilkánk még mindig nem mert visszafordulni.

- Nem megyek a léghajóra! - kiáltozta, és befutott az állomásra.

A falun keresztül rohanva ugyanis megtudta Ilkánk, hogy Vecsésen van, és eszébe jutott, hogy ebben a községben vasúti állomásfőnök a bátyja, Petráss István. Hozzája menekedett tehát, mert azt hitte, hogy Silberer még léghajózni akar.

Itt aztán a jó falusi uzsonna után végre annyira megnyugodott Ilkánk, hogy felszállott a hűséges négyes fogatra, amely aztán gyors iramban vitte Pestre. Két órát vertek a tornyok a városban, amikor a tajtékban úszó lovak remegve megállották a népszínházi kiskapu előtt.

- Nem történt semmi baj - jelentette a gróf az

előrohanó színészeknek. - Csak az ostorhegyes sántult le.

De Ilkánk játszhatott az estére előadásra tűzött *Nebáncsvirácban*.

Ez a kalandos kocsizás okozta, hogy ettől a naptól kezdve Ilkánk és Cziráky János gróf meleg barátságot kötöttek.

Most már mind gyakrabban kapálja a türelmetlen négy szürke a kövezetet a Dohány utcai egyemeletes ház előtt. A lovak sárga rózsával vannak felbokkrétázva, piros színe van annak a kis vadászkocsinak, amely Ilkánkat csaknem minden májusi délután a Stefánia útra repíti. Igaz, hogy otthon Flórica csak úgy tudja az ebédet megfőzni, ha Ilkánk aranyláncát a közeli Síp utcai zálogházba viszi, de ki tudná ezt a Stefánia út kocsikázói, sétálói, irigykedői közül, amikor a négy szürke tündértempóban repül Ilkánkkal? Egész Pest a Stefánián van májusi délután... A fiákeresek itt mutatják be hajtási tudományukat... Az urak arca fénylik, a hölgyek mosolyognak: nincs boldogtalan ember a városban... Ah, hogy repülnek a fogatok! Ki gondolna arra, hogy minden kerékfordulással egy darab ifjúság marad hátra?

Cziráky Jancsi egy alkonyatkor, amikor letette a művésznőt a Dohány utcai ház előtt, így szólott:

- Tulajdonképpen nem is értem, hogyan lehet ilyen ódon, barlangszerű házban lakni, ahol még úri barátait sem fogadhatja a művésznő. Hiszen ez a lépcső olyan korhadt, hogy minden

percben leszakadhat. Szükséges, hogy egy primadonna szép házban lakjon.

Ilkánk mosolygott.

- Nekem nagyon megfelel a ház közelsége a színházhoz, amikor előadás után fáradtan, kimerülve hazavánszorgok.

- Tudok én Pesten egy házat, amely ugyancsak nincs sokkal messzebb ennél a bagolyvárnál. Az én házam: a Stáció utcában. Nem messze attól a háztól, ahol Jókai Mór lakik. Én úgysem lakom a házban - felelé a gróf.

- Majd megkérdem az apámat! - búcsúzott Ilkánk, és Petráss Gusztáv úr másnap valóban megnézte a Stáció utcai (mai Baross utcai) Cziráky-házat. Lelkendezve jött haza.

- Az egy kis egyemeletes palota. Isten tudja, mennyi árendát kér érte a gróf. Nem hiszem, hogy meg tudánk fizetni a házbért.

Másnap azonban Cziráky János kijelentette Ilkánknek, hogy megelégszik azzal a bérösszeggel is, amelyet Ilkánk a Dohány utcában fizet, így aztán többé nem volt semmi akadályja annak, hogy Ilkánk háznépestül a Stáció utcai Cziráky-palotába költözzék. Másnap reggel, amikor kipillantott az ablakán, a szemközti ház ablakában azt látja, hogy ott egy úriember erősen nézeget, nagy bajszát pedergeti. Vojnits Sándor, a bácskai gavallér volt a vizaví, aki előtte való napon bérelt itt ugyancsak új kvártélyt. Vojnits úr most már ugyancsak fiákert hozatott, amikor Cziráky Jancsi szürkéi megállottak a palota előtt, és fiákeren követte Ilkánkat sétakocsikázásaiban.

Egyszer még négy cigányt is beültetett a kocsijába, akik hangos muzsikaszóval kísérték Ilkánkat a Stefánia úton végig. No, volt mit beszélni a városban a bácskai gavallér stiklijéről.

A Stáció utcai palotában valamiképpen megváltozott Ilkánk életmódja. Flórica a konyhába került, és egy méltóságteljes asszony foglalta el a helyét Ilkánk mellett: a francia társalkodónő, özvegy Sebesné; miután Ilkánk hízni kezdett: a társalkodónőnek volt gondja arra, hogy Ilkánk megfelelő fogyasztókúrát tartson. Ez az aszszonyság meglehetősen szigorú volt a fogyasztásban, Ilkánk mindig éhesen kelt fel az ebédétől. No de ott volt a vacsora, amely Ilkánkat a sovány ebédért kárpótolta. A vacsorát most már mindig Cziráky Jancsi gróf társaságában költötte el, mégpedig abban a barátságos étteremben, amely a Nemzeti Kaszinó Szép utcai frontján húzódik meg a szinpadfüggönyök megett. Itt már nem volt jelen a szigorú társalkodónő. Palkovics szolgálta a menüt, és ez a régi pesti vendéglős büszke volt arra, hogy az ő vendégei piros arcú, egészséges emberek. Palkovics ismerte a francia szakácsok titkos receptjeit, amelyeket külön könyvben őrzött.

Az estebéd rendszerint a "levesek királynőjével", a Pot au feu-vel kezdődött, folytatódott ráktortával, pizstráanggal vagy valamely olyan előétellel, amelyet a híres francia ínyenc, Talleyrand óta nem ettek: csirkegalantinnal vagy libamájpástétommal. Cziráky nagyon szerette a töltött kotlettet, míg Ilkánk mint fogyókúrás: a

vesepecsenyékért rajongott, így a Beefsteak á la Bruxfaut-ért. Ehhez aztán igen pászolt a Colbert-mártás vagy az angol mustárral kevert Cumberland-mártás. Az édes tésztáknál rendszerint már lelkiismereti furdalásokat kezdett érezni Ilkánk, ezért csak mértékkel fogyasztott a gesztenyetortából vagy a Buisquit-ből. Az italok közül természetesen a pezsgőbőlék kerültek az asztalra, így az őszibarack- és az eperbóle sokáig divatban volt.

- Jaj, ha ezt a házisárkányom tudná! - kiáltott fel pihegve Ilkánk az estebéd végeztével.

A házisárkány pedig, akármennyire soványította az ebédeket, nem győzött csodálkozni azon, hogy Ilkánk napról napra hízik.

- Lovagolni kell! - mondta ki a határozatot.
- Beiratkozunk a Nemzeti Lovardába, úgyszincs innen messzire, és naponta lóra ülünk.

Nahát, nagyot néztek a színháznál, amikor Ilkánk a délelőtti próbán először jelent meg lakkcsizmácskában, lovaglóruhában, bő, férfias köpönyegben, keménykalapban. Piros volt az arca a szokatlan izgalomtól: Cziráky Jancsi volt a lovaglásban is a mestere. Ő tartotta a kantárszárat, amíg Ilkánk első leckéit vette a lovardában. Wenckheim József báró pedig, mikor megtudta Ilkánk legújabb szenvedélyét, nyomban Ilkánknak ajándékozta Párizs nevű sárga kancaját, hadd üljön a drága művésznő megfelelő lovon. Cziráky János csak a fejét csóválta.

- Józsi, Józsi - mondogatta -, még megérem, hogy szerelmes leszel a művésznőbe!

De most már más úriemberek is benézegetnek délelőttökint az Esterházy utcai lovardába, akik eddig ott nem nagyon mutatkoztak. Így egy kora őszi reggelen megjelenik ott az eperarcú, fekete szakállas, télen-nyáron kiskabátban és félcipőben járogató Károlyi István gróf, aki minden sporthoz, tehát a lovagláshoz is mesterien értett.

Károlyi István volt az akkori aranyifjúság vezére - természetesen nyomában más urak is kötelességüknek tartották a korai felkelést és a lovaglást. A lovarda kapuit néha kinyitották, és az Andrassy út ama útvonalaán, amely "lovakok számára" volt fenntartva, Ilkánk környezetében előkelő társasággal nyargal végig a fason. Itt nyargal Ilkánk az Andrassy úti sétáló kalaplengetései közben; mellette mestere, ama Cziráky Jancsi, aki még mindig nem hisz a Párizs kanca megbízhatóságában. Akkoriban dobott le egy paripa a hátáról egy előkelő angol ladyt, mégpedig olyan szerencsétlenül, hogy a szegény lady holtan maradt a mezőn. Jancsi grófnak ilyen rémlátásai vannak: Ilkánk a ló patái alá kerül, amely patkójával szétrúgja gyönyörű arcát. S ott lovagol a büszke fasonban Batthyány Elemér, Teleki Géza és Gyula grófok, lóra ül Üchtritz Zsiga báró, és megjelenet a lovakok útján a nagy szakállú Andrassy Sándor gróf is. Valóságos ingyenes népünnepély egy ilyen kilovaglás, hiszen grófokat az Andrassy úton máskor nem lehetett lóháton látni, csak azóta, mióta ezt Ilkánk divatba hozta.

Most már aztán még jobb étvágya volt ebédre Ilkánknak a kilovaglások után, és a kérlelhetetlen társalkodónő még kevesebbet adott ennie.

- Nem engedem, hogy több legyen ötven kilónál. Ígéretet tettem Evva igazgató úrnak. Elég egy gömbölyded primadonna a színháznál. Blahánét már úgy szereti a közönség, hogy van rajta hús.

Így beszélt a társalkodónő, és Ilkánknak a Szép utcai vacsoráig bizony korgott a gyomra. De most már még nagyobb gonddal állítja össze Palkovics az estebédek menüjét. Cziráky Jancsi asztalánál megjelenet Szemere Miklós is, aki mindenféle jó tanácsokkal tud szolgálni a táplálkozás helyességére nézve. Ő is tud francia szakácsrecepteket, de ismeri az orosz és olasz konyhát is; nemrégiben jött haza Törökországból, ahová kardot vitt egy győzelmes basának, tehát a török konyhával is megismerkedett. Néhanapján azonban legtöbbre a magyar konyhát becsüli, ugyanezért főzőasszonyt hozat Zemplén vármegyéből, akit beállít a kaszinói francia szakácsok mellé, akikkel az asszonyság harmadnap összeverekedik. De a marhagulyást, malacpörköltet úgy tudja elkészíteni, hogy mindenki megnyalja utána a száját.

- Mikor főzet megint ebédet, Szemere? - kérdegeti Ilkánk, akiben a honi érdekre felébredt a hétszilvafás Petráss-vér, mert alapjában véve nem sokra becsülte a francia konyhát. Ette a Szép utcai ebédlő kedvéért.

A nagy szakállú Andrassy Sándor gróf is vizi-
tel az ebédlőben.

- Holnap - mondja egyszer - álarcosbál lesz
a Reditzben. Mit kapok, ha a művésznőt domi-
nójában felismerem?

- Egy csókot - felelt nevetve Ilkánk.

- Hát azt a csókot előre ideadhatná - monda
rejtélyesen a nagy szakállú gróf.

Ilkánk, attól tartván, hogy jelmezét valaki el-
árulta a grófnak, az utolsó percben választott
csak dominót, és selyem álarcát jól megerősítet-
te. Senki sem tudta, hogy a Népszínház prima-
donnaja milyen jelmezben fog megjelenni az
álarcosbálon.

Ilkánk körülbelül éjfélig ismeretlenül követte
el pajkosságait, tréfáit, ugratásait, farsangi bo-
hóságait, a férfiaknak sejtelmük se volt az isme-
retlen dominóról. Ők egy spanyol táncosnőt ke-
restek mindenütt, amilyen jelmezben Ilkánknek
állítólag megjelenni kellett. Még Cziráky Jancsi-
nak se volt tudomása a változásról, és tanácstala-
nul kóválygott ő is fel és alá a maszkarádok
között. Hol lehetett Ilkánk?

Éjféltájban végre Andrassy Sándornak meg-
lendült a szakálla, lecsapott egy mellette elsuha-
nó dominóra.

- Megvagy! - monda tegeződve az álarcosbá-
lok divatja szerint.

Karját fogta meg a dominónak, hogy az el ne
menekülhessen. A karjánál fogva felemelte a bal
kezét, és az álarcos nő kisujjára mutatott.

- Hát ez mi? - kérdezte. - Te vagy Pálmay Ilka!

A művésznő bal kezén a kisujj ugyanis sokkal görbébb, mint más kisujja.

Most már hiába tagadott a dominó, Andrássy gróf biztos volt a dolgában. Pamlagra ültette az álarcos nőt, és elbeszélgetett vele.

- Kérem, a többieknek ne szóljon! - kérlelte Ilkánk Andrássyt, és eltűnt a báli forgatagban.

A gróf persze nyomban felkereste barátait, és eldicsekedett nekik sikeres felfedezésével. Most már aztán az egész társaság a görbe kisujjú maszka megkeresésére sietett. Dehogyan tudták az álarcosbál hölgyei, hogy miért veszik a grófok oly tüzetes vizsgálat alá a kisujjukat. De hol volt már akkorára a görbe ujjú álarcos! Régi, boldog idők. Egy kisujj fel tudta keverni a báli hangulatot!

Ilkánk zárt kocsin vágatott Stáció utcai lakására, és magában kuncogva nevetett, hogyan keresik most őt a bálon. Édesatyja, Gusztáv úr, szokása ellenére, ébren várta hazaérkező leányát.

- Itt volt Spriccer Jóska! - mondta az öregúr búskomolyan, és ettől a hírtől valóban egyszerre elszállott a művésznő jókedve. Spriccer Jóska-nak nevezték a színészek a volt férjét.

- Mit akart? Megint meg akar ölni? - kérdezte Ilkánk magánkívül, mert volt férje darab idő óta nem mutatkozott, csak az Orient kávéház sarokablakából meresztgette szemét, miközben Il-

kánk fogatán ott elrobogott. S Gusztáv úr búsan felelt:

- Hogy mit akart; azt bizony én nem tudom. De hogy részeg volt: az bizonyos. Holnap délután el fog jönni!

Ilkánkknak meglehetősen nyugtalan álma volt, mert nem szerette a Szigligeti Jóskával való találkozásokat.

KILENCEDIK FEJEZET

amelyben hősnőnk elhagyja Pestet

Cziráky gróf jól sejtette, Ilkánkban felébredt a vándorlási kedv, menni, mendegélni, új világot, új embereket látni.

- Hiszen még Magyarországot sem ismerem - mondogatta az egykori kassai hajadon. - Az Alföldön például sohasem voltam.

- Minek egy pesti primadonnának az Alföldet ismerni? - vetette oda Cziráky gróf.

- Hát most megmondom az igazat! Mióta maga, Jancsi, Harkányi Mariskát eljegyezte, azóta én nem érzem jól magam ebben a városban. Nem tud megvigasztalni a publikum tapsa. Van az úgy, hogy néha utazni kell az embernek, mert különben megszakadna a szíve.

Így aztán Ilkánk bejárta a különböző magyar városokat, a különböző színtársulatokat, vidéki turnéra ment, mint színésznnyelven mondták - a Népszínházban megmaradt Blaháné és Hegyi Aranka. Legfeljebb Evva Lajos szívta a fogát.

- Megállj csak, Ilka, ezt visszakapod!

Mert Ilkánkat mindenfelé úgy ismerték, hogy napokig kellett egy-egy városban maradnia és akkor is szökve eljönni.

Így természetesen Kassára ment először Ilkánk, hogy szeme közé nézzen szülővárosának,

megmutassa magát, hogy mi lett belőle azóta, amióta jóformán gyermekcipőben elhagyta a várost.

Estére a *Gerolsteini nagyhercegnő* volt előadásra tűzve, még Szepes megyéből is eljöttek a Görgeyek, Csákyak, Berzeviczyek, hogy az egykori Petráss kisasszonyt láthassák. A *Gerolsteini nagyhercegnő*ben Ilkánk mindig úgy szokta meghódítani a világot, hogy az többnyire esztét vesztette. A jogászok természetesen kifogták a lovakát hintájából, mert hiszen akkoriban az volt a jogászok dolga. A jogászok vonták a kocsit, de a piac közepén hirtelen megállották.

- Mi történt? - kérdezte ijedten Ilkánk, és ki akart ugrani a kocsiból.

Egy magyar ruhás, nagy bajuszú jogász, amilyenek akkoriban az ifjúsági vezérek szoktak lenni, megfogta a művésznő kezét.

- Ne tessék ijedezni. Az ifjúság csak méltó felháborodását akarja kifejezni a Kassai Újság iránt, amely tiszteletlenül írt a művésznőről. Azt írta, hogy a művésznő nem tagadhatja le felvidéki származását: "tótocskázik".

- Hát nem igaz? - kérdezte Ilkánk. - Kassán születtem.

- Az mindegy - felelé a nagy bajuszú, és már fel is mászott a kocsikakjára. Ott elővette zsebéből a Kassai Újság egy példányát, és harsány hangon így szólt:

- Így jár minden hitvány tollbérenc!

Gyufát lobbantott, és az újságot az ifjúság üdvívalgása közben elégette. Ilkánk a szívére

szorította a kezét: "Istenem, csak valahogy meg ne haragudjanak a szerkesztő urak!" - rebegette magában.

Két Csáky gróf is éldegélt akkor Kassán. Csáky Rudolf gróf, akit közönségesen Ruczinak, szoktak nevezni, aki még arról is nevezetes volt, hogy tizenkét élő gyermeke volt egy feleségétől, egy Brett Jozefa nevű drámai színésznőtől, A másik Csáky gróf, az Adorján, költői természetű volt, szende, kék szemű, szőke hajú. Nos, ez a szende életű Adi gróf és főtisztelendő úr roppant furcsául kezdte magát érezni, amikor Ilkánkat a *Gerolsteini nagyhercegnőben* meglátta. Nem volt többé se éjjele, se nappala, mint a régi időkben mondták. Hiába forgatta a szent könyveket, a fehér parókás pisze primadonna nem ment ki eszéből. Meggyónt püspökének, de még az sem segített feldúlt lelkiállapotán.

Ilkánk persze nem sejtette, hogy milyen gyötrelmeket okoz kassai mulatozásával egy szent életű főtisztelendő úrnak, a három napra tervezett vendégszereplést megtoldotta még három vendégszerepléssel, mert a színigazgató azzal fenyegetőzött, hogy a Hernádba ugrik, ha Ilkánk nem játssza el Kassán a *Nebáncsvirágot*. Csak nem akar egy hatgyermekes családapát a Hernádba ugrasztani? Ilkánk tehát maradt, lakását továbbra is fenntartotta a Schalck-ház című vendégfogadóban.

Egy napon észrevette Ilkánk, hogy vendéglői lakása szomszédságába három új vendég költözött. Két idősebb hölgy és egy fiatalabb. A fiatal

hölgy nem mozdult ki szobájából még az étkezés ideje alatt sem, a szobalány azt pletykázta, hogy nyilván reménytelen szerelem miatt. Pedig olyan szép kék szeme van.

Egy este, mikor Ilkánk a színházból hazatért, váratlan, de halk kopogás hallatszott az ajtaján.

- Ki az? - kérdezte Ilkánk egy bő köpönyegbe burkolózva.

- A szomszédból a fiatal hölgy szeretne a művésznővel beszélni - mondá egy ismeretlen hang.

Ahá, a szegény szerelmes! - gondolta Ilkánk, és az ajtaját félig megnyitotta.

Valóban egy karcsú fiatal hölgy állott küszöbén, aki hirtelen megragadta a kezét.

- Szeretem! - mondta.

- Ne bolondozzon, kisasszony, éjszaka van! - feleli Ilkánk.

- Én nem vagyok kisasszony - szolt most a látogató-, én férfi vagyok, és csak azért öltöztem nőruhába, hogy magát feltűnés nélkül megközelelíthessem. Én vagyok Csáky Adi. Eresszen be.

Ilkánkat majdnem a hideg rázta ki ezekre a szavakra. Egy operettprimadonna sok mindent tapasztal az életében, de ilyesmi még Ilkánkkal sem történt. A "fiatal hölgy" pedig remegve szorongatta a kezét.

- Két vén nagynénémet rávettem, hogy gardámjaim legyenek - folytatta heves hangon -, hogy senkinek se jusson eszébe gyanakodni. Már régen várom ezt a pillanatot. Eresszen be!

- Főtisztelendő úr - felelt Ilkánk minden

önuralmát összeszedve -, az idő későre járj a folyosó néptelen, vonuljon vissza feltűnés nélkül, mert különben csengetek a bérszolgának. - Mit tehetett a szegény "fiatal hölgy"? Visszavonult gardedámjaihoz, Ilkánk pedig most már nem törődve a színigazgató fenyegetéseivel, sietve utazott Debrecenbe, ahol Makó Lajos színtársulata a legnagyobb nyomorban várta, a közönség nem akarta a színházat látogatni. Hát ezen, persze, Ilkánknak kellett segíteni, mégpedig a *Gerolsteini nagyhercegnő* előadásával, *A Gerolsteinit* követte a *Koldusdiák*, majd a *Gasparone*. A jó cívisek nem tudhatták, hogy miért jött Pálmay Ilka oly hirtelen Debrecenbe, ahol napról napra ünnepezték. Az a szomszédos "fiatal hölgy" nagy szívességet tett a debrecenieknek. Hej, de jól meg is nézte Ilkánk a debreceni Arany Bikában a szomszédait! A szemlesütő fiatal hölgyektől most már egész életében óvakodott. Igaz, hogy most már vele volt egy csodálatos talizmán is, egy szentképecske, amelyet a kassai zárdában való látogatásakor emlékebe kapott egykori tanárnőjétől, Máter Angélától. A kassai zárda, ahova Ilkánk gyermekkorában futamodva járogatott, most is tele volt növendékekkel, de a régi lányok, iskolatársnők már egytől egyig eltűntek. Csak Máter Angéla emlékezett az egykori Petráss lányra, és szentképet adott emlékebe, amely Ilkánkat sikamlós pályáján minden bajtól megóvjá. Így aztán nem is maradhatott el a debreceni siker.

A jó cívisek már hatodszor töltötték meg a

színházat, Makó Lajos már nyilvánosan is meri dörzsölgetni a kezét, Ilkánk a *Corneville-i harangokat* játssza utoljára, amelynek fellépti díjáról lemond szűkölködő debreceni kollégái javára. Ilka ingyen játszik ezen az estén, hamarosan megtudja ezt a publikum, no de van is taps, kihívás, ünneplés.

Ilkánk a csodatevő szentképecskével most Pécsre utazik, ahol bandérium várja a vonatnál. Az üdvözlők előtt egy lila színű taláros főpap, Úrvári prépost, aki a kolostorban látja vendégül Ilkánkat. Körülötte kék ruhás kispapok, akik nem tudnak enni az ebédnél, a híres primadonna csaknem megbolondítja őket...

Ilkánk boldogságát ki írhatná le? Pécssett ugyanaz az ünnep, mint a többi vidéki városban. Ripp-Ripp hódít, a fiatalság tombol... De már itt vannak küldöttségileg a szabadkai urak. Hadik János gróf, Feilitsch báró, Vojnitsék, viszik Ilkánkat a "Kék huszárok" városába, Szabadkara. Az állomáson Gyürky gróf főispán egy sürgönyt ad át. Batthyány Elemér küldi Bécsből. "A versenyek befejeződtek, estére Szabadkán vagyok, foglalja le a proscéniumpáholyt."

A gyorsvonat este fut be, de a vonat utasai között híre-hamva sincs Elemér grófnak. A proscéniumpáholy üres, amikor Ilkánk Serpolette szerepében a színpadra perdül, abban a rózsaszínű tarlatánszoknyácskában, amely már egész Magyarországot meghódította. Örömét csak az zavarja, hogy Batthyány nem érkezett meg.

De íme, a második felvonás előtt csendes ko-

pogás hallatszik a vendégművész nő öltözőjén.

A daliás Batthyány lép be.

- A versenyek soká húzódtak, lekéstem a szokásos gyorsvonatot, extra cuggal jöttem tehát Bécsből, hogy az előadáson itt lehessenek.

- Nekem még az éjszaka vissza kell térnem Pestre. A Népszínház hív - felelé szomorúan Ilkánk.

- Nem baj, majd együtt utazunk!

Az előadáson aztán nem történt egyéb baj, mint az, hogy a *Corneville-i harangok* egyik jelenetében az ötletes igazgató akkora görögtüzet gyújtott, hogy a füsttengerben a közönség nem láthatta a vendégművésznőt. Füstbe volt borítva a színpad, mintha kigyulladt volna. A közönség prüszkölve menekült.

A vasúti állomáson bankett, a színtársulat, a polgárság, a megyei előkelőségek, cigánybanda. Már jelenti is az állomásfőnök, hogy Batthyány gróf a délről közelgő keleti expresszvonatra egy első osztályú fülkét foglaltatott le, amelyben szívesen látja a művésznőt is. De nem úgy van az. A szabadkai urak csakhamar összeállnak, és egy egész vasúti kocsit foglalnak le a művésznő részére. Tízen fogják Pestig kísélni, hogy Ilkánk-nak bántódása ne essék. Batthyány Elemér pihenjen egyedül, úgylis ki lehet fáradva a bécsi utazástól.

Pesten igen szigorú arccal fogadta Evva igazgató a nagy nehezen megkerült primadonnát:

- Gyerme kem, én hatezer forintot fizetek neked évente azért, mert a Népszínház tagja vagy,

nem pedig a szabadkai színházé. Ezentúl csak ötezer forintot fogsz kapni. Megértetted?

- Én pedig itt hagyom a színházat! - felelte a primadonna.

- Kíváncsi vagyok, hová mennél? - kérdezte Evva Lajos, kasszakulcsát ujjja körül forgatva.

- Nagy a világ. A magamfajta szegény színésznő majd csak talál helyet valahol.

A primadonna és az igazgató összetűzésének csakhamar híre futamodott a városban. Kisváros volt még Pest, az emberek az utcán mondták el egymásnak a legújabb híreket. Pálmay otthagyja a Népszínházat...

Bulyovszkv Lilla, a világhírű színművésznő, aki valaha a legszebb asszony volt Pesten, estére felkereste Ilkánkat öltözőjében.

- Igazad van, gyermekem, hogy itt hagyod ezt a várost! De tudsz-e valamely idegen nyelvet? Például németet?

- Még semmiféle idegen nyelvet nem tudok, de remélem, megtanulok.

- Ajánlom társalkodónőmet, Ernesztin kisasszonyt, aki Márkus Józsefnek, a Magyar Figaró szerkesztőjének unokahúga. Ő perfekt német. Vedd magad mellé.

Miután a jóságos Bulyovszky Lilla ilyenformán gondoskodott Ilkánkról, a városban a gavallérok ugyancsak összefogtak, hogy majd módszerre tanítják a színigazgatót. Koszta Emil és Rohonczy Gedeon voltak a lehangosabbak. Pazonyi Elek Gusztáv ezredes kijelentette, hogy párviadalra szólítja fel Evva Lajost. Ilkánk ilyen

nagy felfordulás közepette mit tehetett? Hirtelen bepakolt, és megint elszökött Pestről. Nyár volt, az előkelő világ és a gazdag zsidók Ischlben fürdöztek, mert Ferenc József is ott nyaralt. Ilkánk Ernesztin társaságában a promenádon, a Hotel Elisabethben szállott meg.

Az első látogatója doktor Kühn udvari orvos volt.

- Én vagyok a Prinz von Bulgariennek is az orvosa - mutatkozott be a doktor. - Ferdinánd herceg nagyon érdeklődik a művésznő iránt.

- Nem ismerjük a princet - szólta most az okos Ernesztina.

- Ő az a nagy orrú, szakállas úriember, aki minden délelőtt pont tíz órakor végigmegy a promenádon - felelé az udvarias orvos. - A princ különben két nap múlva sürgős kormányzati ügyekben Bulgáriába utazik. Mielőtt itt hagyná Ischlt, szeretne megismerkedni a nagy hírnevű magyar művésznővel.

- Ennek mi sem áll útjában - felelt Ernesztin, aki az első perctől fogva átvette az ügyek vezetését.

Kühn doktor udvari orvos délután visszatért.

- A princ estebédet ad a hotelben, amelyre hivatalos az ischli előkelő társaság. A művésznő a princ jobb oldalán fog ülni.

Nohát, ezt a meghívást valóban nem lehetett visszautasítani.

A vacsorán igen előkelő társaság jelent meg, mindazok, akik Ischlben valamit számítottak. A princ bal oldalán Alexandrine von Schönerer

kisasszony ült, aki nem volt más, mint a bécsi (wiedeni*) operettszínház igazgatónöje. Nem messzire ült tőle Jauner, az igazgató és rendező. Volt ott bécsi bankárné és Eibenschütz karmester, Springer Gusztáv báró, a leggazdagabb csehországi nagyiparos és a két Baltazzi fivér, akik nélkül előkelő mulatságot nem lehet elképzelni. Ott volt Dreher Antal úr, valamint Pestről Szemere úr, aki a karlsbadi versenyeket hagyta ott, hogy a barátja, az egykori magyar huszártiszt, Bulgária fejedelmi hercege kedvéért a vacsorán részt vehessen.

Vacsora után a herceg arra kérte Ilkánkat, hogy valamely magyar dalt énekeljen. Ilkánk a *Cigánybáróból* a tenorszerepet, a Barinkaiét tanulgatta akkoriban Fehérvári kisasszonytól, az énekmesternőjétől. Nosza, ezt a pikantériát, egy férfiszámot még úgysem hallottak az urak egy szubrett-primadonna szájából.

Ilkánk sikere döntő jelentőségű volt.

Másnap már az ischli színikör igazgatója jelentkezett nagy alázatossággal a Hotel Elisabethben.

- Fizetni ugyan nem tudunk, de Ferenc József, a császár fog ülni az udvari páholyban.

Az igazgató kérése az volt, hogy Ilkánk a jótékony célra való tekintettel a felvonásközökben magyar dalokat énekeljen.

Úgysem hangzott még az ischli színházban magyar szó!

* Bécs külvárosa

Ilkánk fellépett, és Ferenc József páholyában elismerőleg bólintott, mikor Strauss *Cigánybárójának* ismerős dalai megütötték a fülét.

- Ez valami királyi kitüntetést jelent - súgtak össze az ischli színészek.

- Igen, ha Katharine Schratt is megengedi - felelt a földszinten Schönerer kisasszony, aki járatos volt az udvari dolgokban.

Művészeti ügyekben ugyanis Schratt Katalin, a Burgszínház művésznőjének a tanácsát szokta kikérni Ferenc József. Schratt asszony éppen Ischlben nyaralt, nem is kapott királyi kitüntetést Ilkánk, meg kellett elégednie egy brossal, amelyet az udvarmesteri hivatal juttatott hozzá. Emlékező az ischli szép napokra. Ilkánk csomagolt, Pestre utazott, mert a pesti újságok már javában hirdették azt a búcsúelőadást, amelyben Ilkánk utoljára fellépett a magyar fővárosban. *A Kertészlány* volt búcsúelőadásul kiszemelve,

Springer Gusztáv báró, a csehországi sörgyáros, amikor értesült arról, hogy Ilkánk Ischlből elutazni szándékozik, tiszteletét tette.

- Ugyan minek menne arra az unalmas Pestre? Maradjon Ischlben. Mindene meglesz, amit szeme-szája kíván. Az úri társaság holnap a Semmeringre rándul, mert Ischlben megint esik. Jöjjön velünk.

De Ilkánk vérző szívvel elindult Pest felé, hogy jó darab időre búcsút vegyen az ő közönségtől, amely őt a bálványozásig szerette. Ilkánk egész úton sírt.

- El kell mennem! - monda magában bátorítólág. - Még ha meghasad is a szívem.

TIZEDIK FEJEZET

amelyben új, ismeretlen világ mutatkozik

Kosztka Emil, a nevezetes ezredorvos, aki annyi jó és rossz tréfának volt előidézője a régi Pesten, gyalogszerrel vezette végig a Kerepesi úton a jogászokat, hogy méltó búcsút vegyenek Ilkánktól.

A pesti jogász nélkül akkoriban nem történhetett semmi a városban, sem hazafias mozgolódás, sem színésznő-búcsúztató. A jogász ordított Tisza Kálmán kocsija mögött, de ugyancsak ő tüntetett a Vígszínházban a német előadások ellen. Persze hogy talpra állott, amikor az "istenti Ilka" mellett kellett demonstrálni a Kerepesi úton.

A színházba ugyanis nem juthatott be a jogász, mert a színházjegyeket elvitte egy rejtélyes ismeretlen, mint később kiderült, Aczél Béla báró, aki abban az időben a Park Klub igazgatója volt, Aczél báró, aki egész életében szépen megterített asztalokon, finom szobrokkal díszített kerteken, jól öltözött úriembereken törte a fejét, mintha mindig lakodalomra készülődne, azt tervezte, hogy Ilkánkat a mágnásvilággal búcsúztatja el.

Természetes dolog, hogy amikor a Nemzeti Kaszinó zászlósurai, a dzsentribeli gavallérok

meghallották, hogy utcai tüntetés készül Ilkánk mellett, nem merészeltek elmenni a búcsúelőadásra. Mert akkor az utcai tüntetés még lovas rendőrök attakját és bevart fejeket jelentett, patokban folyt a vér a jogászok egy-egy tüntetése után.

No de ha nem mertek elmenni az urak, annál inkább mert megjelenni az istenadta nép, az a közönség, amely szakadásig szokta megtölteni a karzatot, gombostű-szűkre a földszintet, amely tizedszer is újráz, nem bánja, ha reggel lesz vége az előadásnak. A színházban Budapest népe búcsúzott Ilkánktól, a színház előtt a jogászok gyűléseztek, és a felvonásközökben összekeveredtek a színházi közönséggel, amikor is mindig akadt egy-egy népszónok, aki megmagyarázta a tömegnek, hogy Ilkánknak rongyos ezerforintos differencia miatt kell távozni a színháztól, Evva igazgató és társa, Piufsisch sajnálják az ezer forintot.

- Abcúg! - ordítják a jogászok. Tízszerszázszor.

A lovas rendőrség a mellékutcákban áll, de gyalogos rendőrök is vannak a Rókus mögé rejtve... Mi lesz itt, ha vége van az előadásnak!

Odabent pedig már éneklő Ilkánk a *Kertészlány* dalait.

Kettős szerep. Egy fehér parókás hercegnő és egy szegény kertészlány a hősnői, természetesen mindkettő Ilkánk alakításában. A bolero nevű tánc akkor újdonság volt Pesten, Ilkánk bolerót

is táncolt. A francia zeneszerző munkáját Erkel karnagy vezényli, és a bolerót tízszer kell eltáncolnia Ilkánknak.

Az utolsó felvonásban egy szövegbetét, amelyet a nagy orrú Fái J. Béla komponált Ilkánk részére:

Szép ház, Isten veled,
én most már elmegyek...

Ekkor valóban megakadt az előadás, amikor Ilkánk ezt az egyszerű dalocskát zengedezni kezdte. Igaz, hogy talán sohasem akart kitenni magáért ennyire táncban és énekben. A karmester csüggedten meresztette pálcáját, a színpalak körül sikoltozás hallatszott, Csepreghyné, hűséges szabónője ájult el, a közönség pedig felállott helyéről, amikor tapsolt.

És másodszor is kezdődött:

Szép ház, Isten veled,
én most már elmegyek...

És a refrénnél most már az idegen, eddig nem is hallott hang is beleavatkozott Ilkánk énekébe. Az utcáról jött a hang, és azt jelentette, hogy a jogászok megkezdték a tüntetést.

Ilkánk akkoriban megint a Bodzafa utcában lakott, a hármas szám alatt. Egyetlen futamodással elérte a népszínházi hátsó bejárótól a kaput, a házmester helyén volt, bezárta a kaput a tolongó jogászok előtt. Ámde olyan házmester nem volt a világon, aki a tüntető, éljenző, eksztázis-

ban levő tömeget a Bodzafa utcából is kiszorította volna. Ilkánk erkélye alatt előlről kezdődött a tüntetés. Jöhettek most a lovas rendőrök, akik elől máskor tisztelettel vonult el a tömeg, de fittyet hánytak a gyalogos rendőrök mogorva felszólításának is. Ilkánkat akarták látni és tőle tízszer-hússzor-harmincszor elbúcsúzni.

- És most hová? - kérdezte magában, tükre elé állván, éjfél után, amikor erkélye alatt már csillapodni kezdett a tombolás. - Hová? Merre? Itt többé nem maradhatok.

És pakolni kezdett még azon a gyönyörű éjszakán, amikor Pest városa lábai előtt feküdt. A művész hazája széles e világ. De Ilkánk még nem tudott más nyelven, mint magyarul.

- Hová menjünk, Ernesztin? - kérdezte reggel felé társalkodónőjétől.

Ernesztin gyermekkorát Bécsben töltötte.

- Csak egy Bécs van a világon.

Ebben a percben újabb lárma keletkezett az ablak alatt. Éljenzés, cigányzene, ének. A kis Bodzafa utca ablakai egyszerre kivilágosodnak. Hálóköntösben sietnek az emberek az utcára. Csak Ilkánk ült töprengve becsomagolt bőröndjei között.

Most kopogtatás hallatszik az ajtón. Ernesztin ajtót nyit. Pest első gavallérja, Asbóth Jenő lép be.

- Művésznő, a Gentry Casino bandériuma van odalent az utcán. A mi aranyifjaink nem akartak együtt tüntetni a tömeggel, megvárták, amíg az ifjak és a polgárok elvonultak...

Ilkánk a hajnal derengésében megint az erkélyre lép, és egy újabb csipkekendőt tép széjjel, hogy mindenkinek emléket adhasson. A "bandérium" zárt sorokban visszavonult a Kossuth Lajos utca felé. A cigányok viszik a hegedűket, bőgőket.

- És most hová menjünk? - töpreng megint

Ilkánk, amint a zenés búcsúzás is elmúlt,

- Csak egy Bécs van a világon - feleli újra Ernesztin. - A legbarátságosabb város. Az első utcai konstábler megmondja, hogy mely hotelben illik megszállni két magányos nőnek. És a szállodai portás tudomásunkra adja, hogy hová járnak ebédelni, vacsorázni a nevezetesebb hírlapírók, hogy megismerkedhessünk velük. De ha még élne az öreg Matschakker, akkor nem is volna szükségünk szállodai portásokra.

- Ki az a Matschakker?

- Matschakker zszurnaliszta, nagy bottal jár, és ötőle függ, hogy kinek az arcképe jelenik meg az Extrablattban, amelyet Ferenc József is olvas. Abban az utcában lakott, ahol én laktam.

Ezután már valóban nem volt más teendő, mint bevárni a reggeli újságokat, amelyeket Ilkánk az utazókosáron ülve sírva-nevetve végigolvasott. Igen, valamennyien írtak Ilkánk búcsújáról. Kovács Dénes, a Kis Újság című újság szerkesztője frissen rajzolt képet is közölt az utcai tüntetésekről. De ezen a képen csak a lovas rendőröket lehetett látni.

Ernesztin intézkedett:

- Két vonatunk van még hátra, ha méltóan

akarunk Bécsbe utazni. Az egyik a déli gyorsvonat, a másik a délutáni "gavallér-cug". Melyikkel akar utazni, asszonyom?

- A gavallérokat egyelőre meguntam - felelt Ilkánk elbúsulva. - Olyan vonattal akarok utazni, ahol nem nyújtanak át csokrot az ünnepelt művésznőnek, aki kénytelen idegen országba menni, hogy kenyerét becsületesen megkereshesse.

- Akkor tehát délben indulunk, mert ezzel a vonattal olyan kereskedők utaznak, akik a maguk üzletein kívül semmivel sem törődnek.

Ilkánk most már sírva fakadt.

- Tehát igazán elmenjek ebből a városból, ahol a közönség imád?

Ernesztin hidegvérűen felelt:

- Én maradhatok. Engem sehol a világon nem imádnak. Se Pesten, se Bécsben. - És már nyúlt is az egyik kalapskatulya után, hogy annak drága tartalmát megszabadítsa az utazás fáradalmaitól.

Ekkor azonban váratlanul talpra állott Ilkánk, és így szólt:

- Elutazom, mert szégyellném magam, ha a tegnapi ünnep után is itt maradnék. Elértem mindent, amit színésznő ebben a városban elérhet. Most már hadd győzedelmeskedjenek irigyeim és ellenségeim.

Ilkánk Bécsben egy kisebb fogadóban, az úgynevezett Hotel Müllerben fogadott szállást, nem messzire a Belvárostól, nem messzire a Ringtől, és Ernesztinnel nagy sétákat tett az idegen városban, ahol körülbelül senki se ismerte a Nép-

színház tegnap ünnepelt primadonnáját. Eleinte szokatlan volt Ilkánknak; hogy az utcán senki sem köszönti, holott tegnapelőtt még Pesten az egész Kerepesi út leemelte a kalapját, ha arra végigment. Közömbös, egykedvű emberek mentek el kék kalapja mellett, akik legföljebb annyit vettek észre, hogy ama csinosabb, szőke nők közé tartozik, amilyenek százsámra vannak Bécsben.

Bécsi sétáiban bizonyára többször elment ama hegelgassei palota előtt, amely arisztokratikus csendjével az utca közepe táján foglalt helyet, kövér kapus mutatkozott a küszöbön, és a ház oly zárt volt, hogy onnan egyetlen hang sem hallatszott. Megnézte-e Ilkánk ezt a halk, finom palotát? Ha megnézte is, bizonyára nem gondolt arra, hogy ebben a palotában ő lesz valaha az úrnő. És ha véletlenül megkérdezi vala a tetemes kapust a palota tulajdonosáról, az gögösen így válaszol: - A palota tulajdonosnője birodalmi grófnő, özvegy Kinskyné és tettaui grófnő.

Amint már a régi kapusoknak szokásuk volt a címeket tudni.

Egyelőre a Hotel Müller kapusával volt baj, aki nem igyekezett elég serénységgel a bécsi kritikusok és szerkesztők tanácskozási helyét kinyomozni.

- Nem értem ezt a várost! - kiáltotta Ernesztin. - Nálunk, Pesten a legbutább hordár is tudja, hogy a szerkesztő és kritikus urak a Népszínház mellé járnak, az Orient fogadóba, ahol a főnökük Pósa bácsi.

Egy napon azonban kedvező hírekkel tért vissza a portás. Sikerült megtudnia, hogy Csecotka és Smolka urak, akiket a legtekintélyesebb kritikusoknak mondanak, nem messzire innen, a Burgzsandárhoz címzett vendéglőben szoktak ebédelni.

- A legszebb ruhámat, Ernesztin - mondá Ilkánk.

Ilkánkra némi meglepetés várt. A Burgzsandárhoz címzett vendéglő korántsem hasonlított ama nagy világhotelekhez, amelyek már akkoriban is ott terpeszkedtek a bécsi Belvárosban, és nyugalmazott diplomatákat fogadtak fel kapusáiknak. A Burgzsandár egy jelentéktelen külsejű vendéglő volt, amelyen bizvást helyet foglalhattott volna ama gyaluforgács is, amelyet magyar vidéki kocsmákra szoktak kiakasztani. Igaz, hogy a kocsmá a Burg egyik kapujával szemközt volt feltalálható, de valószínű, hogy a Burg számtalan kapujával szemben mindenütt van kocsmá. Az első szobában bundás kocsisok, iparoskülső emberek és más tömeglátogatók terjesztettek olyan füstöket, hogy Ilkánk megriadván kapaszkodott Ernesztin karjába. De a belső szobában, egy almatortával díszített asztalnál valóban ott ebédelték Csecotka és Smolka urak, akiket ez idő tájt Bécs legfélelmetesebb kritikusainak mondanak.

Csecotka úr éppen fölemelte söröspoharát, és vizsgálódva nézte, mint valami vádlottat.

- Mondja, wirtszhausz - szólott fagotthan-

gon a császárnak is ilyen sört küld át, amikor az megszomjazik itt a Burgban?

Smolka úrnak ugyanekkor a virslijével volt baja.

- Már többször tanítottam önt, hogy az igazi jó virsli csak úgy képzelhető el, ha levébe egy kevés paradicsommártást is kevernek. Hol van ennek a virslinek a zaftjából a paradicsom?

Ilkánk reménytelenül foglalt helyet a szomszéd asztalnál. Ilyen emberekkel akar ő valami életbe vágó dolgot megbeszélni, akik ügyet sem vetnek rá, amikor legszebb ruhájában megjelenik?

Ámde váratlanul mégis sikerült a megbeszélés. Az okos Ernesztin, aki jobban tudott németül, mintha Bécsben született volna, megismerkedett az urakkal, és rövidesen közölte velük, hogy itt van az a magyar művésznő, aki Ischlben a császár előtt énekelt, de a Schratt intrikája miatt nem juthatott kitüntetéshez.

- A Schrattnak úgyis elég van már a kontóján!
- mondá Csecsotka úr, és pápaszemét, kiélt arcát, fáradt mosolyát Ilkánkra vetette. Majd darab idő múlva megindította cügos cipőit is.

Smolka úr követte példáját. Természetesen csak azután, miután virslijére paradicsomot is kapott. Smolka úr egyébként olyan életunt ember volt, hogy még a nevét sem mondta ki szívesen. "Smo..." - mondta, mikor bemutatkozott Ilkánknak, a többi betűről nem volt érdemes beszélni.

Ilkánk és a kritikusok megállapodtak abban,

hogy másnap, mielőtt a Burgzsandárnál a szokásos vizitjüket megtennék, némi kitérővel a Hotel Müllert is felkeresik, ahol Ilkánk próbát fog előttük énekelni. A próba megtörtént egy keddi napon, Szent Antal napján, mire a két kritikus úr egyhangúlag kijelentette, hogy Ilkánk Bécsben csak úgy érvényesülhet, ha Eibenschütz karmestertől tanul énekelni.

- De hiszen én már tanultam énekelni Pesten, Fehérvári kisasszonytól - kiáltott fel elkecserevede Ilkánk.

A kritikusok összenéztek. Nem, még sohasem hallották Fehérvári kisasszony nevét.

El kell hívatni Eibenschütz urat - gondolta magában Ilkánk, és ezentúl még többet sírdogált, hogy az ő énektudományát ezek a lötyögős nadrágú bécsi kritikusok így lebecsülik.

Mielőtt azonban Eibenschütz úr megérkezett volna a Hotel Müllerbe, ott egy váratlan vendég jelentkezett. Nem volt egyéb a névjegyén, mint ez a szó: Amberg. Az első amerikai színigazgató, aki Európából hordta át a tenger másik oldalára a művészeket és művésznőket. Amberg igen röviden beszélt.

- Művésznő, én Pesten kerestem önt, és onnan jöttem ide. Húsz vendéjátékára van szükségem a színházaimban. Szükségem van a *Gerolsteini nagyhercegnőre*, a *Párizsi életre*, a *Szép Helénára* és a *Nebáncsvirágra*. Ha tetszik, a jövő hónapban behajózhat.

- Tengerre? - kérdezte Ilkánk.

- Amerikába csak tengeren lehet eljutni - fe-

lelt Amberg úr, és ígérte, hogy az írásbeli szerződést rövidesen elküldik,

Nohát, akármilyen nagy város Bécs, ennek a látogatásnak mégiscsak híre futamodott a színházi körökben. Természetesen legelsőnek (Ernesztin révén) a befolyásos Smolka és Csecsotka tudta meg az amerikai látogatást. - Hihetetlen! - kiáltozott Smolka úr. - Egy elbocsátott színésznőt akarnak Amerikába vinni.

A bécsi újságok bőségesen foglalkoztak az ismeretlen magyar művésznő szerencséjével. Ilyen szerencséje is csak egy magyar nőnek lehet, utána utazik Bécsbe az amerikai direktor! Ilyen tán még nem is volt a világon!

Smolka és Csecsotka urak a bécsi lapok közleményei után - miután a hírlapírók hiszik el legelső sorban azokat a dicséreteket, amelyeket ők maguk írtak - kezdtek büszkék lenni az ismeretségükre; a Burgzsandáron kívül más vendéglőkben is megfordultak Ilkánkkal. Smolka és Csecsotka urak népszerű férfiak voltak Bécsben, hamarosan más társaság is csatlakozott melléjük. És az ilyen társaságokban mindig akad vállalkozó szellemű úriember, aki hajlandó elhinni, hogy egy-egy új, rendkívüli tehetség jelentkezett. Eibenschütz karnagy úr, aki átvette Ilkánk tanítását, a maga unott modorában felelgetett:

- Lehet, hogy tud valamit, lehet, hogy nem tud semmit. Én nem vagyok közönség. Én karmester vagyok.

Akik Eibenschütz urat közelebbről ismerték,

azok nagyon jól tudták, hogy nagyobb dicséret nem hangozhatik el a karnagy szájából.

Jauner, aki akkoriban a wiedeni operettszínház rendezője volt, egy napon felkiáltott:

- Ejnye, az egész világ erről a Pálmayról beszél. Egyszer már meghallgatom magam is.

A meghallgatásnak egy szerződés lett a vége.

- Éppen jókor, igazgató úr, mert a szállodai számlámat már nem tudtam fizetni! Aranyláncomat tettem zálogba, mint vándorszínésznő koromban! - kiáltott fel Ilkánk.

Most már aztán jöhetett az amerikai igazgató az ő tengerentúli szerződésével. Ilkánk szívesebben utazott tramwayvel a wieni színházba, mint gőzhajóval New Yorkba.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

*amelyben hősnőnk egyelőre titokban,
de valódi grófné lesz*

Akkoriban a Carls-Kirche (Károly-templom) plébánosát főtisztelendő doktor Dobner úrnak hívták. Szép, rendes, egyházatyai külsejű férfiú volt, aki nem nélkülözte azt a csacsihaját sem, amelyet egy bécsi kerületi plébánosnak viselni illik.

Egy napon hivatali helyiségében üldögélve nagy fejcsóválással állapította meg magában, hogy az esküvők és keresztelők száma évről évre fogy, bolond világ keletkezett, maholnap már a kerületi plébánosok sem tudnak megélni. Ekkor kopogtatás hallatszott a pap ajtaján, és magas termetű úriember lépett be, és az iránt érdeklődött, vajon itt kell-e esküvőket bejelenteni.

Dr. Dobner beszéd közben észrevette az igen elegáns és igen úrias magatartású látogatójának idegességét. Az úriember, bár ez bizonyára egyébként nem volt szokása, bajuszát pödörgette egyik kezével, míg a másikkal vajszerű kesztyűit morzsolgatta.

- Nos, és ezek az egyházi törvények olyan szigorúak, hogy nem kaphatni pardont?

A Károly-templom plébánosa összefonta mel-
lén karját,

- Én az egyháznak csak egyszerű szolgálja va-

gyok. Nekem ragaszkodnom kell a törvényekhez. A hatalom a bécsi hercegérsek kezében van.

- Majd hozzá fordulok - felelé az idegen előkelő úriember, és karcsú, magas cylinderkalapját most is, mint jövet, mélyen megemelte a plébános előtt.

Dobner tudor úr hivatala ablakából egy darab ideig figyelemmel nézett vendége után. A császárváros abban az időben is telve volt elegáns gavallérokkal, de ez az úriember megjelenés, választékosság, magaviselet dolgában túltett valamennyin. Kerek zakókabátját mintha ráöntötték volna.

Vajon ki lehet? - kérdezte magában a tudor, de a sekrestyés sem tudott felvilágosítást adni, pedig az majdnem mindenkit ismert, aki a Károly-templomban megfordult.

Várni kellett tehát, amíg az úriember újra jelentkezik. Ebbe pedig nem telt bele kétszer huszonnégy óra sem. A hercegérsektől hozott írásos pecsét, porzó rendben. A hercegérsek fölmenti az úriembert a háromszori kihirdetés alól, elegendő egyszer, mise végeztével. Dobner az iratokra pillantott.

Gróf Kinsky Jenő feleségül fogja venni özvegy Szigligetinét.

- És az asszonyság iratai? - kérdezte most a plébános.

- Azokról teljesen megfeledkeztem - szólta el magát az úriember. - Nem vagyok gyakorlott ezekben a dolgokban.

Dr. Dobner főtisztelendő úr nemcsak az egy-

ház szolgája volt, hanem Bécs város régi polgára is, aki valamelyest ismerte a dörgést a városban, így tehát rövidesen ráeszmélt, hogy ki az a Kinsky Jenő gróf, aki az ő templomában titokzatos módon házasságot akar kötni. Senki más, mint a legelőkelőbb bécsi arisztokraták egyike, aki tekintélyénél fogva ez idő tájt éppen a Jockey Club gazdája is volt. Messze kiterjedő birtokai Morvaországban fekszenek. Özvegy édesanyjának palotája van a Hegel utcában.

De hát ki legyen ennek az előkelő úrnak a menyasszonya? Ki az az özvegy Szigligetiné? Erre már a főtisztelendő úr burnótosszelencéje sem tudott felelni, pedig az mindentudó volt. Ilyenformán Dobnernek várakozni kellett a további fejleményekre, de nem így nekünk, akik már jó darab ideje ismerjük özvegy Szigligetinet.

Ilka v. Pálmay, mint a bécsi színházi cédula hirdette, a wieden színházban lépett fel esténként, mégpedig a *Heisses Blut* című operettben, amelybe a bécsiek az idő tájt bele voltak bolondulva. És ez idő tájt lóverseny volt Bécsben, a Freudenauban, ahova a magyar gavallérok nagy számban megérkeznek. A központi pályaudvarnál a legjobb bécsi fiákerosok a magyar gavallérokat várják, mert ők tudják igazában élvezni a fiákerezés gyönyörűségeit. Egy ilyen régi bécsi fiákeros mindent tudott, amire vendégeinek szüksége volt. A jó szállodától kezdve a jó uzsorásig mindennek tudta az adresszét; természetes dolog, hogy a lóverseny befejeztével a wieden

színházhoz röpítette magyar vendégét, mert ott játszott az a magyar művésznő, akiről már egész Bécs beszélt.

Dehogyan volt az hiba, hogy Ilkánk eleinte különös akcentussal ejtette ki a német szót. Annál kedvesebb volt! A tenyerek tapsra verődtek. Az ének és a tánc minden nyelven egyforma, de az egész világon, még madárnyelven is megérteni azt a mosolygást, amelyet Ilkánk küldte szét a színházban, amikor a színpadon megjelent. Ezt a búbajos mosolyt megértették volna Kokinkínában is, hát még Bécsben, ahol az operettnek a legnagyobb műértői laktak! Schenk karmester, aki a wiedeni színház pulpitusán ült, legalábbis értett annyit a muzsikához, mint a pesti Népszínház karnagyai. Alexandrine von Schönerer kisasszony, aki a színház direktisze volt, bizonyára figyelte közönségét, mikor Ilkánk a színpadra lépett. Felmosolygott a színpadra minden arc, mikor Ilkánk a színpadon mosolyogni kezdett.

Na, hát csak ez kellett a Bécsbe rándult magyar ároknak.

- Én akár lóversenyre se megyek! - mondta Wenckheim Józsi, amikor az újságban azt olvasta, hogy a színházban Ilka v. Pálmay játszik.

De már délelőtt megváltatták a jegyüket a hotelportással a Teleki grófok is, akik mind nagy zenekedvelő emberek; estéiket rendszerint színházban töltötték. Megérkezett az elmaradhatatlan, kedves Batthyány Elemér, aki mindenütt ott volt, ahol jókedvű emberekkel lehetett talál-

kozni. Bécsbe huppant Üchtritz Zsiga, aki pedig sohasem szokott a lóversenyen játszani, csak lovai futásában gyönyörködött.

Bezzeg visszhangzott most a wiedeni színház a magyar szótól, a magyar éljenektől, a magyar újrázásoktól. Az ember, ha behunyta a szemét, a pesti Népszínházban képzelte magát.

No de persze a magyar gavallérok nem egyedül jöttek honfitársnőjük ünneplésére. A fiákekekben mindig volt hely a bécsi urak részére is.

- Nem unjátok magatokat itt a Jockey Clubban? - kiáltotta Wenckheim Józsi. - Elmegyünk a wiedeni színházba *Nebáncsvirágot* nézni, utána pedig valamely kerti vendéglőbe, akár a dominikánerekhez libát enni és újbort inni.

Hiába, a pesti urak Bécsben is megtartották nyári szokásaikat. Pesten tavaly a Tyúcketrec vendéglőbe röpitették Ilkánkat, Bécsben a dominikánusok pincéjébe.

Fölkerekedett tehát Springer Gusztáv és Alfréd báró, a leggyorsabb fiáker hozatta elő a két Baltazzi, csatlakozott Hohenlohe herceg, akinek akkoriban még esze ágában sem volt az egyházi pályára lépni. De felhajtott híres vadászkocsijával a pesti Stefánia útról Andrássy Géza gróf is. Ő is egyenesen a színházba. Kinek lett volna kedve a kiürült Jockey Clubban maradni, még a legszenvedélyesebb sportmannok is, mint Péchy Andor, Dégenfeld Imre gróf, a kis Mikulik báró, akik nem tudták elképzelni az estéjüket a másnapi turfesemények tanulmányozása nélkül: útra keltek a színházba, legföljebb felvonáskö-

zökben studiózták a lovakban rejtőző "kilókat". Silberer úr, a sportlapszerkesztő, aki már egyszer meghajókáztatta Ilkánkat a levegőben, ugyancsak letette a szerkesztői pennát.

- Az ördög fog versenylovakkal bíbelődni, amikor most minden valamirevaló úriember egyedül arra kíváncsi, hogy milyen szoknyában fog este Pálmay úrnő táncolni.

Természetes dolog, hogy a megüresedett Jockey Clubban nem maradhatott egyedül a gazda sem. Elment ő is oda szórakozni, ahova a többi urak. így került Kinsky Jenő gróf a wiedeni színházba.

A magyar urak még egyéb jóra való szokásokat is hoztak magukkal. Délelőttönként lovagolni: ez volt a program, A Práterben gyönyörű utak vannak a lovasok számára. Hogyan maradhatott volna el ilyen sétalovaglásból a híres magyar amazon, Ilka v. Pálmay, aki már Pesten is megmutatta, hogyan kell a lovat megülni.

És egy ilyen práterbeli sétalovaglás alkalmával feltűnt a lovasok között egy délceg, bajuszos úriember, aki tizenhat markos paripáját az amazon kancája mellé kormányozta, miközben cilinderét hódolattal megemelte.

Ezzel a bizonyos úriemberrel találkozunk néhány nap múlva a Károly-templom plébániái hivatalában, amint az esküvő gyorsítása miatt tárgyal az egyház szolgájával.

De még nem lehetett az esküvőt kitűzni, mert Ilkánk iratai Magyarországon maradtak. Most szedi őket össze Petráss István úr, a menyasz-

szony bátyja. Különben is vigyázni kellett minden lépésre, mert a szerelmesek azt határozták, hogy az esküvőt a legnagyobb titokban tartják meg. Az ilyesmi különben is két ember dolga, minek azt előre dobra ütni.

Ilkánk csak aratta a sikereket a wiedeni színházban, a magyar urak ugyan elszállingóztak Bécsből a versenyek a pesti városligeti gyepen kezdődnek de itt maradtak a bécsi tisztelők, a bécsi rajongók. A színházban éppen úgy tapsolnak, mint amikor még a magyarok éljenzése is belevegyült az osztrákok hocholásába. "Az a jó bécsi nép" - amelyet még Ferenc császár nevezett el ilyenformán - már javában viseli az úgynevezett "Ilka-kéket" nyakkendőben és női ruhában.

Csak Girardi, a színész vetélkedik népszerűségben Ilkánkkal, de Ilkánk és Girardi jó barátok, többnyire együtt játszanak egy-egy sikeres operettet. Most éppen a *Cigánybáró* megy. Bombasiker, mint a bécsi újságok írják. Girardi azonkívül minden embert ismer Bécsben, Ha Girardi társaságában megjelenik valaki, akár a Grand Hotelben vagy egy külvárosi kocsmában, ott mindjárt akad társaság. Éppen úgy engedelmet kérnek a letelepülésre a legelőkelőbb urak, mint a fiákerosok. Girardit imádják Bécsben, és szeretik azt is, aki az ő társaságában van.

- Nur der Girardi und die Ilka! - mondják a bécsiek.

Ilka szívet simogatóbban énekel, mint valaha; a táncát még azok az öregemberek is megbámul-

jak, akik azt szokták mondogatni, hogy a bécsi mosónők bálja óta nem tudnak táncolni a világon. Nem is haj, amelynek nem olyan színe van, mint a Pálmayénak. És erről az ünnepelt csodáról senki sem sejti, hogy férjhez menni készül. Bezzeg nagyot néznének azok a gavallérok, akik egész életüket a színpadi kulisszák között töltik, ha valaki a fülükbe súgná, hogy az ünnepelt hölgy milyen lépésre készülődik. De nincsen suttogó, mert csak ketten tudják a titkot: Zsenerre (Jenő) gróf és Ilkánk. Dobner, a tudós pap hallgat, de ha még beszélne is: mit mondhatna? Szólhatna valamit özvegy Szigligetinéről, akit senki se ismer Bécsben?

Petráss István, a jó fiú végre megérkezik Magyarországról a kellő írásokkal, és most már semmi akadálya annak, hogy egy vasárnapi mise után Dobner úr, amúgy félhangon, hogy még a mindenre kíváncsi öreg asszonyságok se hallhassák, a Károly-templomban kihirdeti, hogy Kinsky Jenő birodalmi és tettaui gróf házasságot fog kötni özvegy Szigligetinével,

Ekkor szerepelt Ilkánk utoljára mint özvegy Szigligetiné, többé sohase mondhatta magáénak ezt a nevet, amelyért annyit sírt és szenvedett...

És egy hét múlva, délután három órakor, amidőn litániát sem tartottak a magasztos Károly-templomban, zárt kocsi állott meg a templom sekrestyéje előtt. A kocsis, a gróf régi fiákerosa, csendesen elhajt. A vendégek, két fekete kabátos úr és egy lefátyolozott hölgy, a sekrestyébe tartanak.

A sekrestyében már karingben várakozik Dobner plébános úr. Nagyot néz a jó tudor, amikor Ilkánk föllebenti előtte fátylát. Hiszen ezt az arcot mindenki ismeri Becsben. Ismeri Dobner doktor is, mert ő maga is el szokott járogatni a wiedeni színházba.

- És a másik tanú? - kérdezi a plébános, mikor dr. Kühn udvari orvos (és ischli ismerős) bemutatkozik.

- Én megelégszem a sánta sekrestyével is - felelt Jenő gróf.

A sekrestyés pedig kéznél van. Miért is volna a világon, ha ilyenkor, mikor előkelő uraságnak kell tanúskodni, a helyén nem volna? Ott van ökelme, mint ahogy a sekrestyések a világ kezdete óta mindig jelen vannak, amikor titokban kötnek házasságot...

Az esküvő után Kinsky Jenő birodalmi és tettaui gróf a sekrestye kapujában kezét csókolt feleségének, Kinsky Jenőné birodalmi és tettaui grófnénak.

- Tehát egy esztendeig az anyám miatt titokban tartjuk az esküvőt. Egy esztendő alatt talán sikerül meggyőzni a mamát, hogy beleegyezését adja a házassághoz - mondá a gróf.

Ilkánk így felelt:

- Nagyon szeretném, ha a kegyelmes grófné valamely szerepemben a színpadon látna.

- Sajnos, anyám már évek óta nem jár színházba - mondá a gróf. - Talán jobb is, hogy mindig otthon van, mert így nem jut a füléhez semmiféle pletyka a gyermekeiről. Azt hi-

szem, sikerül a mi dolgunkat is titokban tartani előtte.

Amíg a szerelmesek emígy készülődnek a legnagyobb titoktartásra, elindul Bécsben egy reggel megszokott útjára a Színházi Ördög című újság hosszú lábú hírhajhásza. Ezek a színházi riporterek nem szoktak valami áhítatos fickók lenni, templomban (kivéve a Múzsáéban) ritkán láthatók, íme, a Színházi Ördög "saját különje" mégis a Károly-templomnak veszi az útját, ahol úgy ölelkezik a sánta sekrestyével, mintha az legalábbis az apja volna. Majd, mikor a sekrestyés ideje megengedte, a színházi riporterral karanfogódzva elment a legközelebbi sörházba, ahol ugyanakkor éppen friss csapolásra készülődtek. Ennek a friss csapolásnak vagy egyéb körülménynek kellett közrejátszani, hogy a Színházi Ördög legközelebbi intimpistájában olyan homályos célzás történt a Károly-templomi esküvőre, amelyet nyomban megértett mindenki Bécs városában.

Megértette özvegy Kinsky grófné is ott a Hegelgasse Nr 21. alatti palotájában, mert ugyan nem járt színházba férje, a volt bécsi helytartó halála óta, a színházi újságoknak nagy kedvelője volt.

Az özvegy grófné senkinek se szólt, hanem estefelé befogatott, beült abba az ódivatúan előkelő batárba, amelyben férjével kocsikázott valamikor. És az öregebb rendőrök ma is szalutálnak a helytartó kocsijának.

A grófné a wiedenai színházhoz vitette magát.

A műsoron éppen a *Szép Heléna* volt, Ilka v. Pálmayval a címszerepben.

A grófné lakájával hozatott egy földszinti páholyjegyet, és észrevétlenül elfoglalta a helyét. Egész előadás alatt szeme előtt tartotta látcsövét, arca előtt legyezőjét, és feszülten figyelt minden mozdulatra, amely a színpadon történik. De egyetlen jellel nem árulta el tetszését vagy nem-tetszését.

Másnap délben, amikor Zsenere fia szokásához híven megjelent anyjánál a mindennapi ebéden, az özvegy grófné váratlanul így szólott fiához:

- Tegnap este megnéztem a menyemet a *Szép Helénában*. Mondhatom, nagyon helyes teremtés. Mért nem hozod el hozzám ebédelni?

TIZENKETTEDIK FEJEZET

*amelyben látszólag békésen beveződik
hősnők története*

Ilkánk tehát gróf Kinskyné volt, de csak törvény szerint, nem hivatalosan; a nagy tekintélyű Kinsky familiából csupán a jóságos mama vette tudomásul imádott Jenő fia különös elhatározását; a wiedenai színház címlapjai pedig változatlanul hirdették Ilka Pálmay nevét az éppen műsoron levő *Heisses Blut* (Forró vér) című operettben.

Ebben az operettben különös szerepe volt Ilkánknak. A második felvonásban huszártisztnek öltözve csárdást kellett táncolnia a kocsmaasztal tetején, miközben lábával poharakat rugdosott le. Ezt a jelenetet mindig megtapsolta a közönség - no hiszen, formás volt Ilkánk a piros nadrágban, már régen nem kellett szalvétával kitömní a lábszárait.

Ama emlékezetes napon, amidőn a Carls-Kirchéből mint gróf Kinsky Jenőné tért vissza Ilkánk a valóságos életbe, ugyancsak a *Heisses Blut* huszártáncát járta a színpadon. Az egyik földszinti páholyban egy magas termetű, fekete, sodrott bajszú, Habsburg-állú katonatiszt foglalt helyet az ulánusok kék kabátjában. Bécsben mindenki ismerte ezt a megtermett katonatisztet. Ottó volt ő, a birodalom trónörököse, ama

szerencsétlen Rudolf után... És a trónörökös híres volt arról, hogy a szép nők kedvéért még Egyiptomba is elutazott; sokat búslakodik is emiatt Mária Jozefa főhercegnő.

Ottónak meglátni és megszeretni Ilkánkat egy perc műve volt, mint az akkori regényírók jelezték a szerelem fellobbanását. Most már estéről estére megjelent a számozatlan fiákerén a wiede-ni színház előtt, és nem tűzhette annyiszor műsorára az igazgató a *Heisses Blutot*, hogy a birodalom trónörököse elmaradt volna az előadásról. Ottónak persze sejtelve sem volt arról, hogy Ilkánk már valakinek örök hűséget esküdött a Károly-templomban.

A fiákeres - aki szokás szerint legbizalmasabb embere volt akkoriban a nagyuraknak - egy este levelet hozott Ilkánk öltözőjébe. Ottó küldte a levelet, amelyben amaz óhajtását fejezi ki, hogy adjon randevút részére a művésznő... Ilkánk, mint meggondolatlan és tréfakedvelő hölgy, nyomban válaszolt:

- Holnap háromnegyed hat órakor a Künstlerhaus (a bécsi Múcsarnok) mögött.

És Ilkánk másnap nem ment el a kitűzött találkára. A trónörökös hiába várt a Künstlerhaus mögött.

No, hát ebből nagy dolog lett. Most már repülhetett Ilkánk bármerre gyors fiákerén, amelyet a legjobbnak mondanak Bécs városában: mindig akadt egy még gyorsabb bérkocsi, amely beérte Ilkánk fogatát, és a bérkocsiból egy széles vállú, sodrott bajuszú katonatiszt mereven fixi-

rozta Ilkánkat. Valóságos kocsiverseny volt a két fiákeres között a Práterben, de gyakran Bécs utcáin is. A Ringen szikrákat vertek a lovak patkói, és a jó bécsiek megállottak a gyalogjárón.

- A krónprinc a primadonnát kergeti! - mondták, és még többen váltották meg bilétájukat a wiedeni színházba.

Ilkánk mindig értett a reklámcsináláshoz, hiszen ez éppen olyan kenyere a színésznőnek, mint művészete, de most korántsem reklámból menekült Ottó elöl, félt férjétől, akit "a nagy tenyerű Kinskynek" neveztek a Jockey Clubban, miután a zongorán talán két oktávot is át tudott fogni.

Az erőszakosságáról ismert Ottó pedig nem engedett... Mindenütt a művésznő nyomában; most már kérdőleg integetett feléje, sőt tenyerébe az ujjával írt, mintha azt kérdezné, hogy miért nem ír levelet neki Ilkánk.

Hja, a régi gavallérok, ha valamit a fejükbe vettek, nem könnyen mondtak le tervükről. Boldog világ volt, egy asszonyi testen levő huszárnadrágtól meg lehetett bolondulni.

Egy nyári napon Ilkánk megint a Práterben kocsizott jól futó lovaival, és legnagyobb bámulatára a trónörökös fogata sehol sem mutatkozott. Megkönnyebbülve élvezte a városerdő szépségét, és előadás előtt lakására hajtott, amely nem messzire esett a wiedeni színháztól.

Belépve szalonjába, kit lát a szalon közepén térdepelni és üvegdarabokat sapkájába rakosgatni? Senki mást, mint a birodalom trónörökösét!

- Fenség, hogyan került ön ide? - kiáltott fel megrökönyödve Ilkánk.

- Igen egyszerűen kerültem ide. Feljöttem.

- De hát mért térdepel a szalon közepén?

A trónörökös flegmatikusán felelt:

- Azért, mert a luszttert meg akartam gyűjteni, de ügyetlen voltam, és néhány üveget összetörtem. Kötelességemnek tartottam ezt eltakarítani.

Ilkánk anélkül, hogy kalapját és köpönyegét levetette volna, kisietett az előszobába egy seprűért, amellyel fölfegyverkezve visszatért.

- Majd én összesöprök. Fenséged pedig menjen el.

- Hát nem engedi meg, hogy egy császári fenség ön előtt térdepeljen? - kérdezte most már nevetve a trónörökös.

- Annál kevésbé engedhetem meg, mert mindjárt itt van a barátom.

- Nos, és mit tehet ő nekem? - kérdezte az osztrák főherceg.

Igaz, ami igaz, egy ausztriai főhercegnek abban az időben senki sem "tehetett semmit".

Ilkánk azonban nem tágított. Ottónak mennie kellett. Éspedig éppen idejében, mert néhány perc múlva megérkezett Kinsky gróf.

- Az Ottó fiákerét láttam itt a mellékutcában ácsorogni - monda a gróf. - Vajon miféle szobalánynak teszi megint a szépet?

Kinsky gróf általában szigorú jellemű férfiú volt. Például azért nem járt Ilkánkkal soha a

Sacher Szállóba vacsorázni, mert annak éttermében több a főherceg, mint a pincér. És ezek a főhercegi vendégek általában nem nagyon válogatták meg azokat a hölgyeket, akiket vacsorára asztalukhoz meghívtak. Volt ott színésznő, de néha csak egy csinos kalapkészítő. Úgy éltek akkoriban az emberek, amint azt a vidám operettek előírták.

Különb is a gróf sokkal komolyabb volt ezen az estén, mintsem vidám dolgokról lehetett volna beszélni.

- Változtatnunk kell az életmódunkon - mondta hosszú léptekkel járkálva a szalon szőnyegén, amelyről csak az imént takarította el Ilkánk az üvegcserepeket. - Minden fellépéssel egy szeget versz a koporsómba. Nem akarom, hogy tovább is színésznő legyél.

Ilkánk már gyakran hallotta ezt a gróftól, ezért összekulcsolt kézzel, lehajtott fővel hallgatott. Tudta már, hogy miféle szemrehányások következnek. A gróf például sehogy se volt megelégedve a *Szép Heléna* kosztümjével... De most elmaradtak a szokásos szemrehányások. A gróf a zsebébe nyúlt, és onnan egy ív papirost vett elő.

- Vettem neked egy kis birtokot, ahol zavartalanul élvezheted az életet. Itt van az adásvételi szerződés. A színészeletnek vége lesz.

Ilkánk nagy szemeket meresztett; erre valóban nem volt elkészülve.

A gróf pedig így folytatta:

- A jószág a kies Karintiában fekszik, nem

messzire az isteni Wörthi-tótól, hívják Althofen-
fennek.

- Althofen? - mormogta Ilkánk. - Mintha már hallottam volna ezt a nevet a színháznál vagy máshol. Miről is nevezetes Althofen?

- Megmondom neked. Itt szeretnek megtelepedni a színpadtól visszavonult színésznők, akárcsak Grazban a nyugalmazott katonatisztek. Itt lakik a híres Geistinger Mária, aki volt olyan híres operettprimadonna, mint te, mégis otthagytta a színpadot. Itt tartja fenn a rendet a szellemességéről híres volt színésznő, Frau Anna von Grobcker, aki egy spanyol herceghez ment férjhez, de a férje koronáját csupán hálószobája függönyein használja. Egy stációval lejjebb, Rastenheldben lakik herceg Taticseffné, aki Mayerhof kisasszony néven volt világhírű énekesnő.

- Szóval csupa emeritált, vén kalapskatulya között kell ezentúl élnem? - kérdezte Ilkánk, fölvetve a szemét.

A gróf vállat vont.

- Itt van az írás a jószág megvételéről, azt teszel vele, amit akarsz.

Ilkánk ekkor fölemelkedett.

- Nos, én is mutatok egy írást! - mondá, és a szekrényhez lép.

Egy szerződést nyújtott át férjének, amely szerződést előző nap kapta kézhez. Száz estére szóló szerződés a cári, szent Oroszországba. Az Urál hegység kincseit ígéri a szerződés Ilkánknak.

A gróf beletekintett a szerződésbe, aztán egyetlen kézmozdulattal kétfelé repesztette azt.

- Az én feleségem nem megy el Oroszországba.

- Nem is akartam! - kiáltott fel diadalmasan Ilkánk, és most már azt a második írást rejtette a keblébe.

- El fogok menni Althofenbe, és úgy fogok élni, amint te akarod.

Most már aztán Kinsky grófnak se lehetett kifogása az ellen, ha Ilkánk a búcsúelőadások iránt intézkedik. Búcsúzik a bécsi közönségtől a pacsirta, búcsúzik a bűbájos pajkosság, az életvidámító öröm, a pezsgő jókedv... Vajon marad-e még valódi Sampagner Bécs városában?

A színésznők mindig ragaszkodnak a búcsúelőadásokhoz, mert ilyenkor mutathatja meg az ő szeretett közönségük, hogy mennyire bánkódik távozásuk miatt.

Ilkánk két búcsúelőadást is hirdetett, a *Madarásban* és a *Szép Helénában*, hogy mindenki elbúcsúzhasson tőle, aki őt Bécsben szereti. És íme, a jegyeket a két előadásra olyan megrohánással vette a publikum, hogy a jegyek egy nap alatt elfogytak.

- Kicsi ez a wiedeni színház, nagyobb színházban kellene búcsúzni - indítványozták jobbról is, balról is, amíg aztán a Cári Színház igazgatója vette a kezébe Ilkánk búcsúelőadásának a dolgát. Csinált is olyan bevételt, amelyen még nem volt Bécsben.

Ezután nem lehetett egyéb tennivaló, mint

lehozatni a padlásról azokat a nagy utazókoffereket, amelyek már annyi útjára elkísérték Ilkánkat. Igen, de akkor a kofferek mindig örömteljesen szaladtak le a padlás lépcsőin, mert ők is jól tudták, hogy újabb és újabb babérokért kelnek útra a messzi városokba. Új tapsokat, dicsőséget, sikereket hoznak vissza magukkal utazásukból, de most?... A legtapasztalatlanabb táskasem gondolta, hogy Treibach-Althofen állomáson kendőlobogtatással fogadják a tulajdonosnőt, mint eddig minden útjában.

Kicsiny, de kényelmes falusi lak volt az althofeni, amilyeneket erre Karintiában szoktak építeni. Felerészben kő, felerészben fa. De tehénke és báránykák fogadják a háziasszonyt. A kakas pedig olyan örömteljesen kezd kukorékolni, hogy ezt még a hegytetőn lakó Taticseff hercegnő is meghallhatja.

Meg is hallotta, mert harmadnap rászánta magát a kétórás kocsútra, és leereszkedett a völgyi házhoz, ahol nyomban csókkal üdvözölte az új szomszédot.

- Gyermekeim - kezdte én már hatvanesztendőös vagyok, habár Amerikában a legutolsó vendégszereplő körutamkor úgy hirdette az impresszárió, hogy már régen elmúltam nyolcvanesztendőös is. Nem is haragudhattam meg az impresszárióra, mert valóban dőltek a jámbor amerikaiak a nyolcvanéves énekesnő meghallgatására, aki fiatalkori szerepeiben mer ismét föl lépni.

Ilkánk megcsókolta Mayerhof kisasszonyt, férjezett Taticseff hercegnőt.

- Várom a tanácsaidat!

- Hát először is, ha itt kellemesen akarsz élni, megkell tanulnod biciklizni. Itt mindenki biciklizik, gazdag és szegény, férfi és nő, mert a karintiai utakat a turisták miatt igen jó karban tartja a helytartóság. Meg kell tanítani biciklizni a férjedet, a szobalányodat, az inasodat, mert csak akkor lehet vidám kirándulásokat tenni a Wörthi-tó mellé. A szobalány viszi biciklin a ruházatot, az inas az ételeskosarat.

- Meg fogok tanulni biciklizni egész háznépemmel együtt - fogadkozott Ilkánk.

A nyolcvanévesnek hirdetett énekesnő így folytatta:

- Kérd meg férjedet, hogy építtessen fedett kuglizót a ház mellé, mert itt gyakran esik az eső, amikor az ember nem mozoghat kedvére a szabadban. De nekünk, nőknek mégis szükségünk van a testmozgásra, ezért nem ajánlhatom eléggé a kuglizást az esős évszakban. Én mindennap kuglizom, azért tudom még mindig játszani a *Boccaciot*.

- Az én szerepemet! - kiáltott fel Ilkánk.

- Igen, egész Amerikát végigutaztam ezzel a szereppel, és mondhatom, az amerikaiak nagyon meg voltak elégedve velem - felelt a hercegné.

- Azt talán mondanom se kell, hisz nő létedre magad is kitalálod, hogy itt nagyon sokat kell kézimunkázni, amikor az eső elindul. Nekem

van egy egész szobám, amely csupa kézimunkával van díszítve. De holnap te is meglátod.

Másnap most már Ilkánk tette meg a hosszú utat a hegytetőre, hogy figyelmes szomszédnőjének a vizitet visszaadja.

- Örülök, hogy férjed nélkül jöttél - kezdte a hercegné mert mi itt mindnyájan férfi nélkül élünk. Férjhez mentünk ugyan úgy tessék-lássékból, hogy a polgári erkölcsöknek is eleget tegyünk. Férjhez ment a Grobecker, a Geistinger, de egyikük se él az urával. Én magam részéről utálok a férfiakat... Tíz férfit nem adok egy skót juhászkutyáért. Vannak-e kutyáid?

Ezután valódi aranytányérokon pecsenyét szolgáltak fel, de a pecsenye odafagyott - mint akár a hercegné női boldogsága fénylő művészetéhez.

Ezen az ebéden ismerkedett meg Ilkánk két másik szomszédnőjével, Frau Anna von Grobeckerrel és Geistinger Máriával: egykor mindketten nevezetes művésznők.

Frau Anna von Grobecker olyan volt, mint egy férfi, mégpedig egy olyan férfi, aki huzamosabb ideig szolgált a hadseregnél. Kemény, elszánt hölgy volt, aki nem ijedt meg a maga árnyékától. Frau Anna von Grobecker így biztatta Ilkánkat:

- Mindenesetre kérd meg a férjedet, hogy keveset alkalmatlankodjon Althofenben. Nagy a világ, egy férfi mindenütt megtalálja a maga helyét, csak nekünk, szegény asszonyoknak kell ragaszkodnunk a kis zugolyainkhoz, búvóhelye-

inkhez. Ámde, ha mégis jönni találna férjed, okvetlenül értesd meg vele, hogy semmiféle léhűtő barátokat ne hozzon magával. Ezek a vidékre kiránduló barátok rendszerint úgy néznek körül az asszonyokon, mint vásárookra menő kucepek. Hallottam, hogy valami idegen férfi már volt a házadnál.

- Igen - felelt Ilkánk férjem egy jó barátja már meglátogatott. Gróf Cavriani ő, Mária Terézia főhercegnő udvarmestere, és egy szép kis-kutyát hozott ajándékba.

- Az már más - felelték a szomszédnők, és Ilkánk most már megtudhatta, hogy új barátnői nem sokban különböznek azoktól a szoknyás fáktól, amelyek ezen a tájon a hegyeket, völgyeket ellepik. Húvös, halk, mozdulatlan fenyőfa-anyókák voltak ők, akik egy virágjában levő fiatal élet köré letelepedtek, hogy arra vigyázzanak.

Ha a színpadi sikerek görögtüzéből valamely csendes zárdába vonult volna vissza az ünnepelt primadonna, akkor sem lehetett volna jobban elrejtve a világ elől, mint az althofeni falusi lakbán.

Ilkánk betegeskedni kezdett, hiába tanult meg biciklizni.

TIZENHARMADIK FEJEZET

*amelyben a birodalmi grófnő
elszökik a színészethez*

Az althofeni falusi lakban kedvére lehetett Ilkánk, Kinsky Jenőné birodalmi és tettaui grófné, nem kellett többé titokban tartani házasságát, "Zsenere" többé nemcsak mint barátja, hanem mint törvényes férje mutatkozott. Messzire voltak a bécsi társaságtól, élhettek maguknak.

Karintiában szeszélyes az időjárás. Néha hetekig nem tesz egyebet az idő, mint borult, esős. Ah, ilyenkor Althofenben is úgy lehet unatkozni, mint akár egy angol regényben. Az eső elől legelőször a bécsi Ernesztin, a német társalkodónő szökött meg.

- Hazamegyek Pestre, és megnézem, mit játszanak a Népszínházban - súgta Ernesztin úrnője fülébe. Nem sok biztatás kellett volna Ilkánknak, hogy maga is útra keljen, megnézni, mit játszanak a Népszínházban.

Ernesztin helyét csakhamar felváltotta egy angol hölgy, aki olyan hosszú és ünnepélyes volt, mint emberemlékezet óta az angol nevelőnők. Miss Powernek hívták, és nagyon szeretett Althofenben lenni, mert hosszú sétákat lehetett tenni a vidéken. Ilkánk angolul tanult, anélkül hogy még gondolt volna arra, hogy rövidesen szüksége lesz eme tudományra.

A gróf úr, ha Althofenben időzött, rendszerint vadászattal töltötte az időt. Ezek a morva mánások mind szenvedélyes vadászok, azért olyan egészséges emberek. A gróf egy szarvasbikára lesett, amelynél nagyobbat még nem láttak ezen a környéken.

A szarvasbika leséséhez már hajnali három órakor fel kellett kelni. Ilkánk elsőnek volt talpon, mert tudta, hogy férjének örömet okoz vele, ha a vadászatra elkísérendi.

Három órakor indultak meg a hegyek közé, hogy a bikát fölkeressék. És az ilyen vadászatnál még csak társalogni sem lehet, mert a szarvasbika úgy eliramodik az emberi hangtól, hogy puszkagolyóval sem lehet utolérni.

Talán már második hete járta a gróf Ilkánkkal az őserdőt a szarvasbika után, és mindig úgy tért haza, hogy a fegyverét sem lőtte ki. Hiszen akadt volna vadászzsákmány másféle is a karintiai erdőkben, de Kinsky, mint igazi vadász, ahhoz az egyhez, a bikához ragaszkodott.

- Még beleőszülsz, Zsenere, ebbe a szarvasbika - mondá egyszer Ilkánk tréfálkozva, mikor a vadászatról megint csak eredmény nélkül tért vissza. A grófnak valóban volt már a halántéka mellett néhány ősz haja.

- Ezek a hajak nem a vadásztól, hanem a színháztól őszültek meg - felelt sokatmondólag a gróf.

Ilkánk el is nevezte a "színházhaj"-nak (Theater-Haar) férje ősz fűrtjeit.

Egyszer aztán jelentették az erdei emberek,

hogy rájöttek arra a helyre, ahol a szarvasbika hajnalonként szomjúságát csillapítani szokta. Egy mély szakadékban buggyan fel a szűz forrás, amelyből a szarvasbika inni szeret... Nosza, már két órakor, virradat előtt talpon volt az althofeni házaspár, hogy a bikát szemtől szembe láthassa. Ilkánk csak egy turistabotot vett a kezébe, de a gróf két fegyvert is akasztott a nyakába. Azonkívül felrakták azokat a posztóból való sötét álarcokat, amelyek arra valók, hogy az emberi arc fehérségét elrejtse az őserdőben.

Olyan izgalommal vágta neki a hegyeknek, mint talán még soha, biztos nyomra mennek, most már csak egy picike szerencse kell ahhoz, hogy végre terítékre kerüljön a nevezetes vad, a szarvaskirály.

Lassan hajnalodott, amikor arra a helyre megérkeztek, ahonnan jól szemügyre lehetett venni azt a bizonyos forrást. A rengetegben még aludtak a mókusok, a fenyvesrigók, az isteni csendeségen átszűrődött az első világosság.

És ebben a pillanatban azon a helyen, ahol a legsűrűbb az erdő, megjelent a szarvaskirály. Talán huszonnégy agancsos volt, ritka, ősvilág-ból való fejedelmi állat. Olyan méltóságteljesen jött ki az erdőből, mintha a saját birtokán járna. Félelem és gyanú nélkül közeledett a kristálytisza forráshoz, amely ezen a helyen fakadt a sziklából, mint valami isteni ital, amely egyedül méltó a rengeteg fejedelméhez.

Ilkánk férje háta mögött állott, és sohasem érzett izgatottság vett rajta erőt. Nem, még szín-

padon sem érzett hasonló izgalmat... Azt hitte, hogy nyomban el fog ájulni, ha nem történik valami.

A gróf nyugodtan nézte messzelátóján a forrás felé közelgő szarvasbikát, Ő, aki heteken át a legnagyobb izgalommal járta az őserdőt vad után, most szemközt a keresett zsákmánnyal, visszanyerte teljes hidegvérét. Nem lőtt még, mert nem akarta elhibázni a mozgó állatot. Arra a pillanatra várt, amikor a szarvasbika megáll a forrás felett, és fejét a vízbe hajtja. Akkor röpíti a halálos golyót a szarvas két lapockája közé, ami rögtön kimúlást okoz.

A szarvas megállott a forrásnál, de mielőtt lehajtotta volna a fejét a forrásba, éles szemeit körüljáratta a tájon...

Ilkánk férje háta mögött e pillanatban elővonta fehér zsebkendőjét, és meglobogtatta azt a levegőben.

A szarvasbika egy másodpercet sem vesztegelt helyén, hanem egyetlen ugrással az őserdőbe vetette magát. Kinsky még csak utána se lőhetett. A gróf leeresztette fegyverét, helyükre állította a kakasokat.

- Szapperlott! Az ördög játszik velünk - mondta hátrafordulva. (De hol volt már akkorára a fehér zsebkendő.) Talán még manapság sem tudja a nemes gróf, hogy a ritka vadászsákmánytól a felesége szeszélye miatt esett el.

Az eső megint megeredt Althofenben, a gróf, hogy kudarcáért vigasztalja magát, elhatározta, hogy néhány hétre Galíciába megy vadászni.

- Nehogy megszökjek azalatt! - mondta tréfásan Ilkánknak, amikor az állomáson fegyverével, tarisznyáival, bőrkabátjaival a vonatra felszállott.

Szökni? De hová szökni? Csak egy helyre volna érdemes az althofeni tuszkulánumból elszökni: az pedig a színpad.

Az eső őszi szomorúsággal hullott, Ilkánk betegnek érezte magát, hosszú léptekkel, hátrafont kézzel sétálgatott egész nap a falusi lakban, hiába hívta őt Kureizen miss Power.

- Minek? - felelé szentimentálisán a tegnap még ördögösen jókedvű primadonna. - Érzem, hogy nemsokára meghalok.

Miss Power erre dupla angolleckét adott Ilkánknak.

És egy napon, mikor az eső úgy szakadt, mint ha új vízőzön következne Karintiára, bőrfődeles utazóhintó állott meg az "elátkozott ház" előtt, és abból egy kövér, borotvált arcú úriember szállt ki, akit már Pesten is többször látott Ilkánk a színházi körökben. Az úriember olyan szertartásos volt, mint egy plébános.

- Valentin vagyok - mondta, köpönyegéről leszórva az esővizet. - Egyenesen Pestről jövök ide Noé bárkáján. Porzsolt igazgató úr kérdezte, nem volna-e kedve a művésznőnek három este a Népszínházban vendégszerepelni.

Ilkánk, mielőtt választ adott volna a főtisztelendő megjelenésű úriembernek, tejbenvajban fürösztötte. (Mindkettő kitelt a gazdaságból.)

- Tehát még nem felejtettek el Pesten? - kérdezgette.

- Azt én nem tudom. Porzsolts azonban szeretné, ha három szerepében fellépne: a *Nebáncsvirágban*, a *Nap és Holdban* és a *Szép Helénában*. Mit sürgönyözzek neki?

- Azt sürgönyözzze, hogy jövök - felelt végső elhatározással Ilkánk. Estére Valentin bácsival együtt szökve elhagyta Althofent, ahol annyi boldog és szomorú napot töltött.

Miss Powertől ilyenformán búcsúzott:

- Egy hét múlva itthon vagyok. Senkinek se kell tudni, hogy elmentem.

Tehát megint a legimádottabb Pest! Az a város, hol a legbarátságosabb arcokat ismerhette meg Ilkánk, egy város, ahol jóformán mindenki nyájas mosollyal köszönti az utcán, a pesti közönség, amely a magyar népdalokat Blahánétól, a francia melódiákat Ilkánktól tanulta. Ilkánk a Bristol fogadóban szállott meg.

Még alig csomagolt ki, amikor már látogatója jelentkezett. Az akkori Pest legtüneményesebb gavallérja, akinek az volt a fő foglalkozása, hogy ezt a várost bennszülöttnek és idegennek egyformán kellemessé tegye: Szapáry Pál gróf volt ő, az ünnepélyek és multságok rendezője, akinek jelenléte nélkül aligha volt valamirevaló összejövétel elképzelhető.

- Művésznő, Budapest lábai előtt hever! - kezdte Pali gróf, aki igen jól tudta, hogyan kell a művésznőkkel beszélgetni. - A mai naptól fog-

va az én pártfogásom alatt van a művész!

Fogatom a szálloda előtt várja.

De sorban megjelentek a régi gavallérok, a régi ismerősök... Mindegyiknek az volt az első kérdése, hogy igaz-e, hogy Ilkánk férjhez ment. Ilkánk titokzatosan mosolygott. A színlapon így hirdették nevét: Pálmay Ilka, mint vendég. És ezer legenda, regényes történet keringett a városban Ilkánkról, aki a grófi kastélyból szökött meg, hogy újra a színpadra léphessen.

- Igazi színészvér! - mondogatták az öregebb urak. - Még a mennyországból is visszajönne a színház kedvéért.

Mások már egyéb romantikus történeteket tudtak. Porzsolt, a Népszínház igazgatója egy várból raboltatta el a primadonnát.

Reklám volt tehát bőven, amikor Ilkánk Pesten vendégszereplését megkezdte. És a reklámhoz tartozott az a csodálatos siker, amely Ilkánk minden fellépését kísérte. A *Nebáncsvirág* második felvonása alatt bokáig ibolyavirággal volt behintve a színpad az udvarias Szapáry Pali figyelméből.

A három estéből harminc este lett, Ilkánk meglehetősen szepegeve érkezett vissza Althofenbe.

- Látom, hogy nem bírsz a véreddel! - szólt szomorúan Zsenere gróf. - Nem bírsz színpad nélkül élni. De ha már színpadra akarsz lépni, akkor ne Pesten mutatkozzál, hanem valamely világvárosban!... Könnyű Pesten ünnepeltetni magad, ahol mindenki ismer.

- Hát hol nem ismernek? - kérdezte elbizakodottan Ilkánk. A gróf nevetett.

- Hát például a világ legnagyobb városában, Londonban...

Ilkánk erre meghökkent. Kicsit lehütötte a pesti sikereket szívében Zsenere gróf komoly, józan megjegyzése.

De most már a színházügynökök sem hagyták békében az althofeni falusias nyugalomban Ilkánkat. Feltették azt a kérdést, hogy ha Ilkánk el tudott menni vendégszerepelni Pestre, vajon miért nem tudna ugyanilyen elhatározással fellépni Berlinben, Münchenben, Brünbnben, Prágában? Miért ne? - kérdezte magában Ilkánk, és most már csak az alkalmat várta, hogy újra megszökhesse: Tudta, hogy Schönborn gróf nem-sokára nagy medveadászatot rendez Máramarosban, amely vadászatot a férje világért sem mulasztaná el. Titkon levelezni kezdett a színházi ügynökökkel, és amikor Zsenere gróf valóban elindult a medvék ellen, Ilkánk rövidesen elhagyta Althofent.

Berlin, München, Brunn... Mint egy álomutazás. Elmaradtak a káprázatban a stációk, mindenütt siker, taps, tombolás. Prága a nehéz dió, ahol a német színházat görbe szemmel nézik a csehek. No de a hazafias cseheket is kibékítette Ilkánk, amikor a *Madarászbán* egy betétet énekelt; egy tót népdalt, amelyre még gyermekkorából emlékezett: Hanyicskó, dumicskó...

Holtfáradtan érkezett vissza Althofenbe, és most már komoly ígéretet tett férjének, hogy a

vendégszerepléseknek végük szakad. Ezentúl legfőljebb műkedvelő előadásokon fog fellépni a közeli Pörtsachban, amikor a fürdővendégek estélyeket rendeznek a Kurszalóban.

Egyébként is rossz hír várta Althofenben, Barátnője, a hetvenéves Mayerhof énekesnő, aki legutóbb nyolcvanesztendősnak adta ki magát, midőn Amerikában vendégszerepelt, újabb túrnéra készülődött, és emiatt fogyókúrát tartott. De olyan erős mértékben kezdte meg testsúlyának csökkentését, hogy ebbe belebetegedett, és rövidesen meg is halt.

- Inkább sohase legyek sovány - fogadkozott Ilkánk a nyolcvanéves primadonna sírhalma felett.

Kitombolván magát a színjátszásban, most már nyugodt boldogságban édegett az althofeni falusi házban. Még vendégei is jöttek néha, ilyenformán megjelent egy napon a vidám kedélyű Heltai Jenő Pestről, ki annyi érdekes mondanivalót hozott, hogy Ilkánk valóban nem érezte a falusi magányt.

De most már attól sem ijedt meg valami túlságosan, ha a karintiai hegyek fejükre vették ködpárájukat, ami azt jelentette, hogy nemsokára beköszönt az esős évszak. Most, a hosszadalmas vendégszereplés után boldogság volt hallgatni a csendes falusi házban az eső pityergését. Csak hadd essen, Ilkánkknak esze ágában sincs többé útra kelni a cifra színészélet felé; megmarad méltóságteljes birodalmi és tettaui grófnénak. Sőt néha csomagokat ad fel az althofeni postán,

amely csomagokban régi színházi jelmezei voltak, amelyeket elküldött ama pesti és bécsi színésznő ismerőseinek, akikről azt hallotta, hogy sorsuk szomorúbb, mint az övé.

Nem lesz többé primadonna Ilkánk, a színházügynökök leveleit válasz nélkül hagyja... Most már csak biciklizik és kuglizik naponta, mintha a nyolcvanéves énekesnő elmaradt feladatát is pótolni kellene. És ha néha kedve szottyan az énekléshez, akkor felmegy valamely hegycsúcsra, és ott a kecskepásztornak énekel, hogy az csak a szemét meresztgeti.

Így múlnak a napok Althofenben, Ilkánk ismét egészséges, mint a makk, a szomorúságot nem ismeri, a vendégszereplések helyrehozták.

És a legnagyobb békességben egyszerre csak levél érkezik Althofenbe. Koburg herceg neve van a levél alá írva, és a herceg jelenti, hogy az ő színtársulata, az úgynevezett meiningeniek ekkor és ekkor Londonban, a Drury Lane színházban fognak vendégszerezni, csak primadonnájuk nincs még. A primadonnaszerep elvállalására a herceg ünnepélyesen felkéri Ilkánkat...

- London! - kiált fel Ilkánk, és káprázni kezd a szeme. Egész éjjel nem alszik, reggel sürgönyt küld férjének, aki Olmütz környékén vadászik a Kinsky család messze kiterjedő erdőségeiben.

Zsenere gróf abbahagyja a vadászatot, és a legelső vonattal megérkezik.

- Azt hittem, hogy leégett a ház - monda megkönnyebbülve, mikor az állomáson mosolygó feleségével találkozik.

- Nagyobb dolog történt. Londonba hívnak!
- felelé Ilkánk.

Zsenere gróf felindulásában csaknem felkiált:

- Még csak ez kellett neked! Hát már sohase tudlak leszoktatni a színészetről?

- De hiszen te mondtad egyszer, hogy a Londoni vendégszereplés jelent valamit.

- Mondtam, mondtam - dohogott a nemes gróf -, mert még álmomban sem jutott eszembe, hogy téged valaha Londonba hívhassanak. Londonba, hol Károly bátyám lovaival annyi derbyt nyert.

Rövid habozás után aztán megadta magát sorának Ilkánk férje.

- No, nem bánom, Londonba elmehetsz. De erre az utadra most már én foglak elkísérni.

Ilkánk győzelme teljes volt, legyőzte férjét.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

amelyben megkezdődik a londoni szezon

Ilkánk tehát férje társaságában útra kelt, hogy meghódítsa Shakespeare Londonját.

A Drury Lane színházba bevonult a *Madarász* című operett, és az osztrák Zeller muzsikája nyolc napig mulattatta a gyermeteg kedélyű angolokat. A színészek - közöttük Ilkánk is - németül mondták és énekelték a szerepeiket, nem ismerték még akkor a háborút, Viktória, az anyakirályné a legnagyobb békekességben akart uralkodni.

Anglia királynőjének és India császárnőjének ebben az időben az volt a legfőbb gondja, hogy a pedáns londoniak közül némelyek nem öltöznek estélyi ruhába, amikor színházba mennek. Viktória elhatározta, hogy segíteni fog ezen a dolgon. Mert ha Shakespeare idejében, a kis Globe színházba menet felvették az angolok a legszebb ruháikat, akkor ma kétszeresen kötelességük az, miután minden angol állampolgárnak a ruhatárában ott lóg az estélyi öltözet.

A rossznyelvek szerint a londoni szabók nem hagyták ezt a kérdést elaludni, állandóan deputációba jártak a királynőhöz; márpedig amit a szabók a fejükbe vesznek, arról nem szoktak egykönnyen lemondani.

Különösen a meiningeniek Drury Lane-beli vendégszereplése volt újabb alkalom arra, hogy a londoni szabók összeröffennjenek.

Azt írják a királynőhöz intézett kérvényükben (amelyet állítólag Jerome Klapka, a híres humorista fogalmazott):

"Azt még meg tudjuk érteni, hogy a gyorskocsival este vidékről érkezett gentlemaneknek nincs idejük átöltözködni a színház előadásához, és kénytelenek piros vagy zöld mellényekben és bizonytalan színű lovaglónadrágokban megjelenni a színházi előadáson, mert hiszen a countryből (a vidékről) jött urak valóban jobban teszik, ha művelődés céljából a színházat látogatják, mint a füstös Vadkanfő fogadóban hallgatnák meg a legborsosabb élceket - írják a királynőnek a londoni szabók, - De azt már sehogy sem helyeselhetjük, hogy a birodalom központjában, Londonban a polgár, aki ruházkodásával az egész földgömb férfidivatját dirigálja, nem tartja kötelezőnek az estélyi öltözetet a színházi előadáshoz... Mit fognak otthon mesélni a Drury Lane vendégszínészei, ha visszatérnek hazájukba?"

Mit mesélnek otthon a színészek?

Valóban fogas kérdés, a királynő udvarában elgondolkoztak rajta. Az ilyen színészféle különben is szeret nagyokat mondani, amikor utazásaiból hazatér. Talán még azt is elmondják a hazájukban, hogy a londoni polgároknak nincs megfelelő estélyi ruhájuk.

...Ezenközben pedig a *Madarász* előadásai

zsúfolt házakat csináltak a Drury Lane-ben. Azok az omnibuszok, amelyek olyan nagy utakat csinálnak Londonban, hogy az óriási várost egyik végétől csaknem a másikig bejárják: mindig hosszadalmas stációt tartottak a Drury Lane-nél, mert az utazóknak nagy része itt szállt le. Az egyfogatú kocsik, amelyeket olyan méltóságteljesen hajtanak a bérkocsisaik: ugyan-csak a Drury Lane felé igyekeztek.

De az ódon városnegyedből, az arisztokraták fertályából is útra keltek mindenféle viscountok, countok, sirők, lordok, amikor meghallották, hogy egy bizonyos Kinsky grófné vendégszerepel a Drury Lane-ben.

- Talán csak nem annak a Kinsky grófnak a felesége, aki tavaly a nagy liverpooli akadály versenyt nyerte? - kérdezték tünődve a londoni előkelőségek, mert a zöld gyepről győzelmei révén minden valamirevaló angol ismerte a Kinsky nevet.

Egy sportlapban, amelynek Angliában mindent kell tudnia, csakhamar megjelent a hiteles hír, hogy ki is a Kinsky grófné, aki a színházban vendégszerepei. Nem felesége, hanem sógornője Kinsky Károly grófnak, az Angliában is jól ismert lófuttatónak... De most már kevesbedhetett Ilkánk presztízse a sportbarátok előtt, addigra olyan alaposan megnyerte a színházbarátok szívét, hogy egyetlen hely sem maradt üresen a Drury Lane-ben, amikor Kinsky grófné fellépését hirdették, habár a grófné csak sógornője a híres futtatónak...

És a királynő a londoni szabók küldöttségének valóban megígérte, hogy rendeletben szabályozza az angol gentlemanek ruházkodását, midőn azok a színházban megjelennek,

A királynő rendelete néhány nap múlva megjelent. Röviden csak ennyi volt benne: őfelsége színházaiban a közönség estélyi ruhában köteles megjelenni.

Ekkoriban már nem volt valami fiatal asszonykának nevezhető az anyakirálynő, sőt nagyon is kezdett hasonlítani egy jó öreg angol háziasszonyhoz, akinek a harisnyakötésen és a pasziánszkártyákon kívül nemigen van már öröme. És mégis rendelkezett az urak divatjáról...

Ettől kezdve London összes színházaiból kimaradt az a híres mellényes gentleman, aki lovaglóvesszővel a kezében e percben érkezett meg a lóvásárból vagy a birkanyírásból. A Drury Lane-ben sohasem képzelt elegáns frakkok és egyéb ruházatok mutatkoztak a nézőtéren. Ilkánk bizvást azt hihette, hogy ez a változás az ő tiszteletére van...

Egyelőre azonban igen sok baj volt a kutyáival.

Miss Powertől, az angol társalkodónőjétől az angol szavakon kívül angol szokásokat is megtanult. Ilyenformán megtudta azt, hogy ez idő tájt Angliában valóban elegáns társaságbeli hölgy nem képzelhető el kutya nélkül. Ilkánk, mint vérbeli primadonna, nyomban két kutyát vitt magával Londonba: az egyik volt az a bizonyos skót juhászkutya, amelynek tejtestvére Mária

Terézia főhercegnőnél szolgált; a másik egy jelentéktelenebb kutyus volt. És Angliában színeszkedvén, mégis a skót juhászkutya betegedett meg elsőnek.

A színi világban csakhamar híre futamodott Ilkánk szomorúságának, mire a kolléganők mindenfelől elhalmozták tanácsokkal. Különösen Mrs. Carte, a Savoy színház igazgatónöje sietett részvételét kifejezni.

- Nagyon jófajta eb - állapította meg Mrs. Carte, amikor a Caritas Szállodában Ilkánkat felkereste, és a beteg kutyust vizsgálat alá vette.

Mrs. Carte aztán felírta egy tucat kutyaszana-tóriumnak a címét, ahol a skót juhászkutyát biztosan meggyógyítják. Búcsúzásnál így szólt Ilkánkhoz:

- Ha jobban megtanulna angolul, felléphetne a mi színházunkban is, a Savoyban!

Hát ennél nagyobb dolgot még eddig nem mondtak Ilkánknek. A Savoy színház őfelsége ama színházai közé tartozott, amelyeket a legelőkelőbbnek mondanak a földkerekségen. Sir Arthur Sullivan, a világhírű zeneszerző és Gilbert a rendes színpadi szerzői. Nemrégén adták benne háromszázadszor a *Mikádó* című operettet, most ismét új Sullivan-Gilbert-színadarabra készülnek.

Ilkánk nagy izgalomban még a kutyája betegségét is elfelejtette, de nem felejtette el azt Mrs. Carte: másnap komoly, pápaszemes kutyaorvos jelentkezett a skót ebekskénél Mrs. Carte megbízásából, és a doktor komolyan csóválta a fejét.

- Nem hiszem, hogy megmaradjon - monda suttogva az orvos.

Ilkánk pedig férjét faggatta az ebédnél:

- Mondd, Zsenere, nem tudok én elég jól angolul?

- Angolul sohasem lehet elég jól megtanulni!
- felelt Kinsky gróf.

De most már egy percre se ment ki Ilkánk gondolataiból a Savoy színház. A kollégáitól megtudta, hogy ez az a színház, ahol az öltözőkben a következő szövegű tábla van kifüggesztve:

MINDEN KÉTÉRTELMŰ BESZÉD VAGY VISELKEDÉS
A RÖGTÖNI ELBOCSÁTÁSRA JOGOSÍTJA
AZ IGAZGATÓSÁGOT

És ez az a színház, ahol no még operettben sem játszott soha nadrágban, férfiruhában...

Eközben a kutyadoktor jóslata bevált, a skót juhászkutya elköltözött az élők sorából. Mrs. Carte a holt ebecskétől sem vonta meg a támogatását, temetési vállalkozót küldött, aki a kutyák eltemetésével foglalkozik.

- Holnap délután négy órakor lesz a temetés az Állatok Temetőjében! - jelentette a vállalkozó, és gyászjelentést nyomatott, amelyet szétküldött Ilkánk kolléganőinek.

A temetőben Ilkánk és férje már ott találták Mrs. Carte-ot, aki megmutatta új barátainak azt a síremléket, amelyet leghűségesebb kutyájának emeltetett...

- Ennek a közelében fog pihenni a skót is! - monda a Savoy színház igazgatónöje.

Mialatt a temetőből hazajöttek, Mrs. Carte és Ilkánk megállapodtak a Savoy színházbeli vendégszereplésről. A vendégszereplés hat hónap múlva fog bekövetkezni. Ilkánk addig szorgalmasan tanul angolul, mert a Savoy színházban nem lehet német nyelven énekelni. Gilbert majd ír számára egy olyan szerepet, amelyben hibás nyelvtudással is bemutatkozhatik a színpadon. Egy vándor német színésznőt fog játszani, aki Londonba kerül.

Ilkánk elveszítette kedvenc kutyáját, de mire a kontinensre visszatért, már erszényében volt a szerződés a világ legelőkelőbb színházához, a Savoyhoz.

Most már nem az unalmas Althofenbe vitte a gróf Ilkánkat, miután Ilkánk kivágta a rezet Angliában, mindenki büszke lehet Ilkánk ismeretségére.

A házaspár a család régi birtokán, az Olmütz melletti Namiestben telepedett meg, abban a várkastélyban, amely messzire uralja innen a vidéket. Ötven szoba volt a kastélyban, és Ilkánk eleinte mindennap végigsétált az ötven szobán, mialatt Miss Powertől szorgalmasan vette az angol leckéket.

Nem volt most unalmas a kastélyélet, hiszen Ilkánk tudta, hogy nem tart az örökké, legfeljebb hat hónapig, amíg Londonban a színházi szezon elkezdődik. Azonkívül a környékbeli arisztokraták sem hagyták Ilkánkat unatkozni,

mint Althofenben. Mindenki kíváncsi lett egyszerre a színésznőre, aki ősztől kezdve a londoni Savoy színházban fog fellépni. Nagy társaságok szállták meg a namiesi kastélyt, a vadászkocsik reggeltől estig robogtak az udvaron. Olmützből, Prágából, Bécsből siettek az úrihölgyek és urak, hogy a világhírű művésznőnél tiszteletüket bemutassák. Egyik multság a másikat követte, a vadászatoknak nem volt végük, néha mind az ötven szobát vendégek lakták;

Egy napon megérkezett gróf Cavriani, Mária Terézia főhercegnő udvarmestere.

- Megkaptam a gyászjelentést a skót kutya haláláról - mondá. - Ezek az angolok valóban udvarias emberek.

Cavriani gróf mindenféle újságokat hozott Bécsből. Elmesélte, hogy az a régi kedves Cziráky Jancsi gróf elvált Harkányi Mariskától; Harkányi Mariska kalap- és divatüzletet nyitott Pesten a Koronaherceg utcában, míg Jancsi gróf vagyonát elvesztvén: jelentkezett a bécsi udvarban Lichtenstein herceg főudvarmesternél, aki Jancsinkat valószínűleg megteszi udvari lovászmesterré.

Ilkánk felsóhajtott. Istenem, milyen messzire múlt az az idő, amikor még ő pesti primadonna volt, és Cziráky Jancsi gróf hordozta négy szürkén, amelyek sárga rózsákkal voltak díszítve.

Ugyancsak Cavriani hozta a hírt, hogy az olmützi arisztokraták jótékony célú színelőadásra készülnek, amelynek főrendezőjéül Ilkánkat kérik fel.

Kinsky grófnak nagyon tetszett ez a dolog.

- Ezt kellett volna csinálnod egész életedben, nem pedig gázsiért táncolni.

- És London? - vetette oda Ilkánk.

Zsenere gróf erre már nem válaszolt.

És az olműtzi hölgyek valóban beváltották fenyegetésüket, egy napon küldöttségileg keresték fel Ilkánkat, és felkérték ama színielőadás rendezésére,

- Nagyon szívesen - válaszolá Ilkánk. - De én nem lépek fel, tartogatni kell az erőmet a közelgő londoni szezon számára.

Az olműtzi hölgyek ezt belátták, Ilkánk csak rendezője volt a jótékony célú előadásnak, de így is nagy sikere volt annak. A bécsi Jockey Clubból különvonaton érkeztek meg a gavallérok. Volt tánc, volt vadászat, zengett a várkastély a vendégeskedéstől. Ilkánk, mint egy fejedelmi háziasszony, fogadta a vendégeit, nyájas, leereszkedő, kedélyes volt... Ugyan kinek jutna eszébe emlékezni az elmúlt régi évekre, az egykori kis magyar vándorszínésznőre?

Mikor a falka élén megjelent az a karcsú amazon: Erzsébet királynőre emlékeztető lovaglóruhájában, sárga paripáján, a jó morva és cseh arisztokraták, a monarchia leggőgősebb mágnásai elfelejtették, hogy a grófné valaha "csak" színésznő volt, jobban törték a nyakukat utána, mint egy vérbeli hercegnőnek. S egy napon vizitbe érkezett a namiesti várkastélyba a birodalom trónörököse, Ottó főherceg is...

- Mielőtt meghalok, még egyszer látni akar-

tam - mondá az egykori daliás férfiú, akinek arcán már meglátszott a közeli halál sápadt szél-fuvalma.

Erre a látogatásra a legkonzervatívabb vén grófok is beadták a derekukat, mondván a Jockey Club társalkodójában:

- Utóvégre lehetett Kinskyné színésznő fiatalkorában, de "Zsenere" barátunk feleségül vette, tehát valódi grófné ő.

A hat hónap, amelyet Ilkánknek az angol nyelv tanulásával kellett volna eltölteni, folytonos ünneplés és multság közben repült el az Olmütz melletti várkastélyban. Késő őszre járt, mikor a kastély tornyából bevonták a családi lobogót, ami azt jelentette, hogy a vár lakói vendéget ezentúl nem fogadnak. Mrs. Carte, a Savoy színház direktrisze levélben értesítette Kinsky Jenőné birodalmi és tettaui grófnét, hogy az a színházdarab, amelyet részére Sir Arthur Sullivan és Gilbert urak írtak, immár készen van, a grófnét várják Angliában.

- Kezdődik a munka! - kiáltott fel Ilkánk olyan lámpalázzal, amelyet ezelőtt sohasem érzett.

Mrs. Carte levelében praktikus tanácsokkal is szolgált. Megírta, hogy Londonban csak azok laknak szállodában, akiknek a világon senkijük sincs. Rendes ember, még ha idegen is a városban, gondoskodik állandó lakásról, ahol barátait, ismerőseit fogadhatja. Tud is egy ilyen kis különálló, kétemeletes villát a Hyde Park közelé-

ben, amelynek kellemetes fekvése van. Ilkánk utólagos beleegyezésével Mrs. Carte, a direktorisz kibérelte ezt a villát a Kinsky házaspár részére. Csupán cselédséget kell magukkal hozni... Ilkánk ámulva olvasta a levelet.

- Hisz ez egy rendkívüli nő!

- Az angolok mind ilyenek! - felelt Kinsky gróf. - Ott alig ismerik a rendetlen embert.

Az ausztriai esős őszi idő eközben beköszöntött, a várkastélyból elszéledtek az utolsó vendégek, most már Ilkánk komolyan hozzáláthatott a csomagoláshoz, ki tudja, meddig fog tartani az angliai vendégszereplés? Az estélyi ruhák mellé bepakolta a háziruhákat is. Matild, a komorna és Paul, az inas egy harmadik személyt kaptak a társaságukba: egy magyarországi szakácsnőt, akit Szemere Miklós küldött Ilkánknak.

Zemplén megyei asszony, még az édesanyámtól tanult főzni - írta Szemere úr ajánlólevelében.

Most már aztán útra kelhettek a nagy sárga bőrdöngök, kofferek, világjáró útifölszerelések a tengeren túlra.

Ilkánkat ugyan meglepte az, hogy az állomáson senki sem várja, amint azt már megszokta eddigi vendégszereplései alkalmával, de hát az angolok tartják magukat az ilyen dolgokban a formákhoz: nem tolakodnak hívás nélkül. Ellenben néhány nap múlva, amikor az idegenek névsorában a londoni újságok hivatalosan is közölték Count Kinsky és neje Londonba való érke-

zését, a Hyde Park mellett levő villa csengője többször megszólalt naponta, hogy különböző látogatójegyeket adjanak át a kapusnak. Sir Arthur Sullivan és Gilbert urak az elsők közé tartoztak, akik a művésznő kapusánál látogatójegyeiket visszahagyták.

Kinsky úr, aki már egy régebbi londoni utazás alkalmával tagja lett egy előkelő klubnak, most felújította régi ismeretségeit, és délutánoként ellátogatott a klubba, amely nélkül igazi angol ember nem élhet.

Innen, a klubból hozta Kinsky gróf az információit.

- Sullivan zeneszerzőt Viktória királynő nevezte ki sirré, ami nem utolsó kitüntetés Angliában. Sir Arthurt a közelebbi ismerősei kissé különc embernek mondják, mert éjszaka szokott komponálni egy Temze folyón úszó házban. Van ugyan kastélya a Riviérán, Monté-Carlóban is, de itt csak az esztendő néhány hetét tölti. Leginkább a Temzén szeret lakni. Levontatja az úszó házat valamely néptelen part mellé, és ott éjszakánként zenét ír.

- És Gilbert, aki a szöveget írja részemre? - kérdezte Ilkánk.

- Gilbert már sokkal érthetőbb ember. Piroszposzgás, mint egy mészáros, és rajongója a sportoknak. London közelében lakik villájában, majdnem mindig otthon van, mert nagy gonddal dolgozik a színdarabjain.

Ilkánk elgondolkozva forgatta kezében a két szerző névjegyet.

- Akkor tehát Gilbert urat keresnénk fel először, mert hiszen a muzsikus után nem utazhatunk a Temze folyón.

- Úgysem találánk meg - vélekedett Zsenere gróf is, és utazókocsit fogadott, amelyen a falun lakó Gilbert urat meglátogatják. Mosolygó, zsúptetős falusi villában lakott Gilbert úr, amint a régebbi angol regényírók leírták azokat a házakát, amelyekben a boldog meglegedettség lakik.

Éppen vasárnap volt, és Gilbert úr széles vállalival, kicsattanó arcával, barátságos tekintetével a helybeli templomból jött, nagy zsolttároskönyv volt a hóna alatt. Életvidáman, harsogva kiáltozott, amikor megtudta, hogy kik a látogatói.

- Én már magukat régen szerettem volna ismerni, még akkor, amikor a grófné a Drury Lane színházban játszott, de hát mi, angolok nem szeretünk tolakodni.

Egyszerűen, falusi ember módjára beszélt a világhírű író, és nyomban megmutatta falusi gazdaságát a Kinsky párnak. Különösen büszke volt juhaira, lovaira... Ilkánknak Magyarország jutott eszébe, ahol a falusi urak ugyancsak így büszkélkednek jószágaikkal... Magyarország jutott eszébe, és könnyektől homályosuk el a szemem. Istenem, milyen messzire van hazájától ebben az életvidám angol faluban.

A gazdasági sétának csak délfelé lett vége, mert Gilbert úr még a krumpliföldjét is megmutatta. (Ilkánk azt gondolta magában, hogy oda-

haza, Magyarországon mégiscsak szebb krumpli terem, mint az angol úr gazdaságában.)

Végre ebéd után Gilbert úr rátért a színdarabra is, amelyben szerepet szánt Ilkánknak. Csinos kis füzetke, kalligrafikus írásba volt foglalva Ilkánk szerepe. Ilkánk a szövegbe nézett, versbe volt az írva, és Ilkánk kétségbeesetten felkiáltott:

- Egy szót sem értek belőle!

Gilbert úr egészségesen nevetett, hogy mind a harminckét fogát megmutatta.

- Más dolog az angolul beszélni és angolul érteni. Pláne az angol vers valami nagyon furcsa dolog. No de majd menni fog a dolog, grófné. Egyelőre húsz sort adok fel magának a szerepéből tanulás végett. A jövő héten majd tiszteletem teszem a Hyde Parkban.

Ilkánk komoly aggodalmakkal tért vissza Londonba... Sohasem lehet angol színésznő belőle, mert hiszen a nyelvet nem érti, holott ott-hon, Namiestben azt hitte, hogy már tökéletesen tud angolul. De senkinek, még a férjének sem mert szólni, csak magában aggodalmaskodott és álmatlankodott. Mi lesz, ha Mrs. Carte megtudja, hogy Ilkánk még mindig nem tanult meg tökéletesen angolul! Legkevesebb, hogy felbontja a Savoy színház szerződését.

És éppen a legaggodalmasabb napokban, amikor Ilkánk már agvonsírta magát az érthetetlen szerep fölött: egy magas termetű, civilbe öltözött, katonatiszt formájú úriember jelentkezett a Hyde Park melletti villában.

A névjegyén ennyi állott: Sullivan.

- Tudtam, hogy keresni fognak - monda mosolyogva -, de engem nem lehet megtalálni, mert én elevezek az olyan tájékról, ahol engem megtalálni lehet. Azért jöttem magam, hogy segítségére legyek a művésznőnek.

Sir Arthur Sullivanon meglátszott a vízi életmód, egészséges volt, mint egy matróz és ábrándos, mint egy halász.

- Nézzük csak - mondta darab idő múlva, átvéve Ilkánk könnyel áztatott szerepét talán emlékezetből el tudom játszani ennek a szövegnek a megfelelő zenéjét.

A zongorához ült, és egy melódiába kezdett...

Ilkánk felfigyelt a zenére... Mintha egyszerre megvilágosodna, ragyogna, mosolyogna reá a szerep minden egyes betűje, amint a zenekíséretét hallgatta.

Sir Arthur Sullivan mint egy dolgavégzett varázsló állott fel a zongora mellől.

- Most már tanuljon tovább, művésznő. Én elmegyek.

- Nem addig, amíg a magyar szakácsnőm főztjét meg nem kóstolja! - kiáltott túlradó örömmel Ilkánk.

Ezen a napon éppen szegedi halászlét főzött Szemere Miklós úr szakácsnéja. Az angol úr nagyot nézett a paprikás ételre.

- Hm, ha ilyen paprikásán fog énekelni is, akkor nagy sikerünk lesz.

Ilkánk pedig lelkesedve fogott bele a szerep

tanulásába. Midőn egy hét múlva Gilbert úr ígérete szerint látogatóba jött a Hyde Park mellé, Ilkánk nemcsak a leckének feladott hús sort tudta szerepéből, hanem kifogástalanul tudta az egész szerepet. Boldogságában észre sem vette, hogy Londonban elkövetkeztek a ködös napok, a színházi szezon megkezdődött.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

*amelyben Magyarország visszahívja
világhírű lányát*

Az idő ugyan eliramlott, de kétségtelenül sokan vannak még Pesten emlékezek, akik itt hajdanában Viktória, a britek királynője és India császárnője fiát mulatozni látták. De mi csak maradjunk hősünknel, akinek már Pesten alkalma lett volna megismerkedni a Prince of Walesszel ama vacsorán, amelyet Károlyi Pista gróf rendezett a herceg tiszteletére, ahová azonban Ilkánk éppen ezeknek a hercegi vacsoráknak a kalandos, pikáns híre miatt nem merészelt elmenni.

Bezzeg most Londonban színészkedvén, nagyban örvendezett Ilkánk, hogy ama pesti vacsorát elmellőzte, mert hiszen a herceg érdeklődése irányában azóta bizonyosan el fonnyadt volna, amint a nagy urak meg szokták unni hervadó emlékeiket.

A Prince of Wales érdeklődése Londonban kétszeres erővel lángolt fel Ilkánk iránt, mint egykor Pesten. Albert princnek (aki később VII. Edvárd néven valóban Nagy-Britannia uralkodója lett) éppen olyan időszakja volt, amikor anyja, a királynő parancsából nem volt szabad elhagynia Anglia területét. Megtörtént ez néha Alberttel, amikor a kontinensről érdekes pletykák érkeznek vala felőle, amely pletykáknak

azonban tizedrészét sem közölték a puritán császárnövel, mert nem akarták őt megszomorítani.

Albert tehát Londonban ült, és sűrűn látogatta a Savoy színházat, amelyben Ilkánk diadalait aratta. Játszotta *A gárdistákat*, játszotta *A nagyherceget*, és a bemutató előadásokon az udvar testületileg megjelent. A Prince of Wales le nem vette látócsövét a színpadról, amikor Ilkánk a színpadra perdült.

- Teremtő Isten, mi lesz ebből? - fohászzkodott magában Ilkán, és nem mert féltékeny férje szeme közé nézni.

Kinsky Jenő gróf azonban jól ismerte az erkölcös angolokat; nagyon jól tudta, hogy Angliában egészen mást jelent egy színésznő iránt érdeklődni, mint a kontinensen. Azonkívül Ilkánk nemcsak a Savoy színház három esztendőre szerződött tagja volt, hanem előkelő londoni lady, Countesse Kinsky, aki a legmagasabb társaságokba kapott meghívást.

A londoni high life valóban igen kitüntette a birodalmi és tettaui grófnét.

Erről a high life-ról sok mindenféle furcsaságot jegyzett fel az a bizonyos hegyes tollú londoni hírlapíró, Thackeray a regényeiben; a *Hiúság vására* és a *Pendennis* című regényeit jóformán ennek az előkelő világnak kigúnyolására szentelte... Annyi azonban tagadhatatlan, hogy ebbe az előkelő világba bejuthatni minden valamirevaló angol alattvalónak a legfőbb vágya. Meghívást kaphatni Melbourne hercegnőhöz! Talán még a

Pendennis írója is szegre akasztotta volna élcelődéseit.

Ilkánknak pedig bőségesen volt része az előkelő meghívásokban. A *Punch* című lap akkori szerkesztője, bár teljes mértékben méltányolja Ilkánk művészetét, csendesen megjegyzi, hogy a magyar színésznő kedvéért, úgy látszik, a Londoni legelőkelőbb társaságok is leteszik szigorú, exkluzív szokásaikat. A *Punch*, mint a *high life* újságja, megjegyzésével azt eredményezte, hogy most már más előkelő társaságok is kedvet kaptak Kinsky grófnéval személyesen megismerkedni.

A Berkeley Square-en levő kis kétemeletes palotában, amelyben Ilkánk férjével lakott, a látogatási időben mindig megszólalt a csengő, hogy egy előkelő úr (a gróf részére) vagy egy nemes lady (a grófné részére) leadja névkártyáját, amely cselekedet Angliában kezdete az ismertségnek.

A Berkeley Square-en nem unatkozhatott Ilkánk, mint a ködös Althofenben. A földszinten levő ebédlőben vagy az első emeleti szalonban gyakran fordulnak meg vendégek, ha mások nem, Sir Sullivan vagy Gilbert urak. A hálószobák a második emeleten vannak, az egykori Flórica helyét egy valódi yorki komorna foglalja el, akinek külön lakosztálya van, és csak a csengetésre köteles jelentkezni. A földszinten lakik az inas és a szakácsnő, ugyancsak külön lakosztályban, és olyan méltóságteljesen viselkednek, hogy Ilkánk még a második londoni esztendő-

ben is megdörzsöli néha a szemét, vajon nem álmodik-e. Ki hitte volna, hogy a kassai apáca-kolostorból az út valaha a Berkeley Square-re fog vezetni?

- Istenem, csak egy estére megint a Népszínházban lehetnék! - sóhajtott fel néha önkéntelenül, amikor lovaglástól, kocsikázástól, társas élettől, színházi játéktól, szabókkal való tárgyalásoktól holtra fáradtan hálószobájába vonult. (Nagy ára van annak az úgynevezett előkelő életmódnak.)

Így például mindjárt Melbourne hercegnő teaestélyéről is csaknem sírva jött haza.

Ez pedig úgy történt, hogy Ilkánk természetesen meghívást kapott a hercegnőhöz, amikor az első teáját adta a szezonban. (A Punch című lap erről hasábokat szokott írni.) Igen ám, de a hercegnőhöz csak hölgyek voltak hivatalosak, gróf Kinsky, mint a nagyvilági szokásokban járatos férfiú, nem kísérhette el nejét a hercegnő palotájába. A kis egyfogatú kocsi, amelyen Ilkánk közönségesen járni szokott a londoni utcákon, a hercegnő palotája előtt egyszerre egy csodálatos kocsisorba került, amilyen kocsisort Ilkánk ál-mában sem látott. Selyemharisnyás inasok, parókás kocsisok a batárokon, mindegyikben egy lady, mintha abban a percben szállott volna alá valamely régi kastély képcsarnokából. A kontinensen vérbeli fejedelemlők sem tudnak oly méltóságteljesen viselkedni, mint Angliában egy báróné.

A kocsiforgatag végre a hercegnő kastélyának

kapuja elé sodorta Ilkánk egyfogatúját is, de most nézett csak Ilkánk komoly aggodalommal az egyfogatú csipkével és virággal díszített ablakából a fejlemények elé.

A kapuban a legméltóságteljesebb cselédség, amilyent még az operettekben sem tudnak produkálni a színészek. Öles inasok, mint a gyertyaszálak állanak a lépcsőfokokon. Az udvarmester ezüstbuzogánnyal kezében lép be a terembe, és jelenti:

- Kinsky grófné!

Melbourne hercegnő, a háziasszony már trónusán ül.

És az emelvény körül a vendég ladyk, akik azzal tüntetnek ebben az esztendőben, Viktória császárnő és királynő uralkodásának gyémánt-jubileumán, hogy hatalmas muffjaikat magukkal hozzák a szalonba. Ezt a muff nevű hölgyi ruhadarabot némely magyar szócsinálók karmantyúnak is nevezték vala, én azonban azt hiszem, hogy a muffnál jobb kifejezés nem, található azokra az egzotikus állatbőrökre, amelyeket kezükön viseltek a hölgyek. Az volt az elegáns divat! Minél nagyobb volt a muff, annál inkább emelte az előkelőséget.

És két-három méteres uszályok úsztak a ladyk után, mint a pávafarkok. Valóban okosan tette Melbourne hercegnő, hogy e sleppkiállításba nem hívott meg ügyetlen férfiakat, hiszen azok lépni se tudtak volna ebben a szalonban.

Melbourne hercegnő emelvényéről kegyesen magához intette Ilkánkat fölemelt muffjával:

- Grófné, bemutatom önt barátnőmnek, lady Marcus Beresfordnak.

Ilkánk meghajolt, mintha színpadon volna.

A hercegnő még néhány más méltóságos ladynek is bemutatta Kinsky grófnét, korántsem az egész társaságnak, mert akkor az egész idő bemutatással telt volna el. A ladyk feszesen biccentettek, megemelték muffjukat, uszályos ruhájukban továbbmassíroztak, és ezzel a Kinsky grófnéval való ismeretség meg volt kötve.

Ilkánk szorongó érzéssel állott a ladyk társaságának kellős közepén. Ha legalább táncolni vagy énekelni lehetett volna, nyomban magához tér, de hogyan lehetne Melbourne hercegnő szalonjában táncolni?

Ilyenformán következett el a harmadik színdarabnak a bemutatója, amelynek eljátszására Ilkánk szerződésileg kötelezte magát. Ez a színdarab a *His Majesty (Őfelsége)* című operett volt, Ilkánk táncával, énekével. Ilkánk partnere a *His Majestyben* egy mister George Grossmidt nevű színész volt, aki arról volt ismeretes Londonban, hogy jobban tudja még Picwick úrnál is, hol mérik a városban a legjobb söroket és pálinkákat. George Grossmidt már a próbákon megmutatta, hogy tájékozódási képességét a londoni kocsmák világában nemcsak elméletben gyakorolja, hanem személyesen is ellenőrzi a kocsmák jó hírnevét.

A premier estéjére sok ismerős sörmérőt verbuvált össze George barátunk a Savoy színházba. Ez némi fáradtságába került. Olyan fáradt

volt, hogy a nagyjelenetben elakadt a szava, egyetlen kukkot sem tudott elmondani szerepéből. A Savoy színházban nincsen sűgő, a fáradt színész tehát segítség nélkül állott Ilkánkkal a színpad közepén.

- Takarodjon, részeg disznó! - kiáltott most egy öblös hang a nézőtérről.

És a puritán angolok mindenféle tárgyakat kezdtek dobálni a színpadra.

A függöny összecsucódott, de ekkor váratlan tapsvihar tört ki a színházban, természetesen Ilkánk tiszteletére.

Ilkánk valóban végigsétált a színpadon, amikor a függönyt félrevonták. Példáját követni akarta a jó George is, azonban ismét kitört az előbbi botrány.

- Takarodjon! - kiáltották, mire a színész visszavonult.

Igaz, hogy a közönség már aznap este megfelelő elégtételt szolgáltatott Ilkánknak, de az akkori londoni osztrák-magyar nagykövet, bizonyos Deym gróf ugyancsak kötelességének tartotta, hogy az önhibáján kívül bajba jutott Kinsky grófné ügyét rendbe hozza. Lunchöt (ebédet) adott tehát a követségen, amelyre a Prince of Walest is meghívta, akiről tudta a követ, hogy már régen szeretne megismerkedni Ilkánkkal.

A trón hercege valóban megérkezett a követségi ebédre.

A társaság csak rövid ideig időzött a szalomban, nyomban a walesi herceg megérkezése után az ebédlőbe vonultak. A herceg ült az asztalfőn,

az asztal végén Deym grófné, a háziasszony. A házigazda helye az asztal közepén volt, jobb oldalán Ilkánkkal.

Kinsky gróf a háziasszony mellett kapott helyet.

(Ne csodálkozzon az olvasó e történelmileg fontos feljegyzésen. Angliában és tán még máshol is a világon a legfontosabb, hogy kinek hol jelölnek helyet a terített asztalnál.)

Az inasok felszolgálták az ételeket. A tálakat a walesi herceghez vitték először, csak azután a háziasszonyhoz. A herceg vett minden ételből, mert jó étvágyú ember volt, csak az volt a különös szokása, hogy mikor Ilkánkra tévedt a tekintete, mindjárt hangosan kezdte szívni a fogát. Ez pedig elég gyakran megtörtént, mert Ilkánk ragyogó szépségét még az angol trón várományosának is észre kellett venni.

A herceg - miután az osztrák-magyar nagykövetség vendége volt - udvariasságból németül mondta azt a pár szót, amit beszélt. Igen jól mulatott Magyarországon... Ilkánkat a marienbadi színházban látta először, mikor is kedvéért másnap megismételték a *Nebáncsvirág* előadását.

Ilkánknak vacogott a foga. Egy szót sem mert szólani, mert azt hitte, hogy már németül is elfelejtett.

Ebben az izgalmas állapotban nem csoda, hogy Ilkánk a komoly hallgatáson kívül még egy etiketthibát követett el. Valami újabb ételt hoztak a herceg kínálására, a herceg azonban nem

nyúlt a tálhoz, mire az egész társaságból senki se merészelt az ételhez fogni, bár az inas azt szer-tartásosan körülhordozta.

Vett azonban az ételből Ilkánk, mikor az inas hozzá ért a tállal, mert az éppen kedvenc tésztája volt.

Volt erre elszörnyedés a ceremóniás társaság-bán. Zsenere gróf dühös pillantásokat vetett ne-jére, még a herceg is elmosolyodott a bajusza alatt.

No de ebéd végivel megérkeztek a cigányok: a Kék Banda, mint Angliában nevezik a magyar cigányprímás vezetése alatt működő zenebandá-kát. Nincs ezekben a bandákban több egyetlen cigánynál, de mégis eljátszották a walesi herceg kedvenc magyar nótáit: a Kőrösi lány és a Ritka búza, ritka árpa... kezdetűeket.

Most már nem volt zavarban Ilkánk, mikor a magyar nótákat kellett énekelni.

Az ének után a herceg a zsebébe nyúlt, és egy nyakba való brosst nyújtott át Ilkánknak em-lékbe.

Mikor Ilkánk a követség ebédjéről egyfogatú-ján hazafelé ment férjével, Zsenere gróf vállára hajtotta bágyadt fejét.

- Nagyon fáradt vagyok. Gyerünk haza Alt-hofenbe. Sohase lépek többé színpadra. Elég volt.

Ilkánk egészsége valóban komolyan veszélyben forgott. Álmában kígyókat, csúnya sebeket látott, és kétségbeesve ébredt fel. De a jó karintiai levegő, a hegyi séták, a csend, a nyugalom csakhamar visszahozták Ilkánk egészségét. Levél jött Londonból. A *Madame Sansgene*-t megzenésítették, a főszerep eljátszására Ilkánkat kéri a Savoy színház.

- Soha többé nem megyek Londonba! - felelt Ilkánk, férje nagy meglepésére.

Magyar újság jön Althofenbe. Erdősi Eugénia színésznő, aki sokáig versenytársa volt Ilkánknak a magyar színpadokon, agyonlőtte magát, mert valaki, akit szeretett, női ártatlanságában kételkedett. Végrendeleletében kérte, hogy az orvosok halála után boncolják fel, és állapítsák meg ártatlanságát.

- Szegény Madame Favart - sóhajtotta Ilkánk, és megint búskomorságba esett.

De újabb hír jön Magyarországból, amely hír az althofeni remetenőt felrázza csüggedéséből. A jó öreg Krecsányi, a budaiak Náci bácsija az arénában fizetési zavarokkal küszködik. Csak a világhírű primadonna vendégszereplése rántathatná ki a hínárból. Jönne Ilkánk három estére vendégszerepelni a *Szép Helénában*, a *Párizsi életben* és a *Huszárcsínyben*. Az egész magyar színészet hálás lesz érte.

- Magyarországra kell mennem - jelentette ki férjének Ilkánk.

- Londonba nem mentél játszani és Budára igen? - kérdezte férje.

- Krecsányit kell megmenteni - felelt Ilkánk, és csomagolni kezdett.

Zsenere gróf, aki a finom muzsikát, a csendes nagyúri életet, a regényes vadászatokot kedvelte, most a sarkára állott:

- Ha még egyszer elutazol színésznői pályára, mi ketten többé nem találkozunk egymással - mondá az élet komoly hangján.

- Hazámba, Magyarországba hívnak! - felelt Ilkánk, és még aznap elutazott az althofeni kastélyból, hogy oda többé ne tegye be a lábát.

TARTALOM

ELSŐ FEJEZET	
<i>A zárdából az út a színpadra vezet.....</i>	5
MÁSODIK FEJEZET	
<i>amelyben Szigligetiné Pálmay Ilka elindul világhódító útjára.....</i>	16
HARMADIK FEJEZET	
<i>amelyben hősnőnk újabb lépéseket tesz végzete felé.....</i>	28
NEGYEDIK FEJEZET	
<i>amelyben nagyon érzelmes dolgok foglaltatnak a jókedvű férjről.....</i>	39
ÖTÖDIK FEJEZET	
<i>amelyben pár nélkül marad a madárka ..</i>	52
HATODIK FEJEZET	
<i>amelyben Ilkánk legyőzi ellenfeleit, köztük a férjét is.....</i>	65
HETEDIK FEJEZET	
<i>amelyben Ilkánk elrepül a földi halandók köznapi világából.....</i>	76
NYOLCADIK FEJEZET	
<i>amelyben az ünnepélyes hangulatot egy vándorszínész megjelenése zavarja. ..</i>	89

KILENCEDIK FEJEZET	
<i>amelyben hősnőnk elhagyja Pestet.....</i>	100
TIZEDIK FEJEZET	
<i>amelyben új, ismeretlen világ mutatkozik.....</i>	112
TIZENEGYEDIK FEJEZET	
<i>amelyben hősnőnk egyelőre titokban, de valódi grófné lesz.....</i>	124
TIZENKETTEDIK FEJEZET	
<i>amelyben látszólag békésen bevégeződik hősnőnk története.....</i>	137
TIZENHARMADIK FEJEZET	
<i>amelyben a birodalmi grófnő elszökik a színészethez.....'</i>	148
TIZENNEGYEDIK FEJEZET	
<i>amelyben megkezdődik a londoni szezón.....</i>	159
TIZENÖTÖDIK FEJEZET	
<i>amelyben Magyarország visszahívja világhírű lányát.....</i>	175